

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Socialinio darbo katedra

Gintarė Glazauskaitė

Socialinės politikos magistrantūros studijų programa

Magistro baigiamasis darbas

COVID-19 pandemijos įtaka pensinio amžiaus asmenų gerovei

Magistro darbo vadovas – prof. dr. Boguslavas Gruževskis

Vilnius

2023

TURINYS

SANTRAUKA	3
SUMMARY	4
ĮVADAS	6
1. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA PENSINIO AMŽIAUS ASMENŲ GEROVEI	9
1.1. Asmens subjektyvios gerovės samprata.....	9
1.2. Asmens subjektyvią gerovę aiškinančios teorijos.....	11
1.3. Asmens gerovę pensiniame amžiuje lemiantys veiksniai	16
1.4. COVID-19 pandemija ir socialinės politikos valdymo priemonės	21
1.5. COVID-19 pandemijos poveikis pensinio amžiaus gyventojų gerovei Europos ir kitų šalių kontekste.....	22
2. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA ASMENS GEROVEI PENSINIO AMŽIAUS ASMENŲ SUBJEKTYVIU VERTINIMU: EMPIRINIS TYRIMAS	26
2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas	26
2.2. Tyrimo dalyviai	28
2.3. Tyrimo rezultatai, jų analizė ir interpretacija.....	29
2.3.1. Asmens gerovės subjektyvus vertinimas.....	29
2.3.2. Asmens gerovė ir ją įtakojantys veiksniai.....	33
2.3.3. COVID-19 pandemijos įtaka asmens gerovei subjektyviu vertinimu.....	37
2.3.4. Socialinės politikos vertinimas ir tobulinimo galimybės	40
APIBENDRINIMAS	45
IŠVADOS	48
REKOMENDACIJOS	50
LITERATŪRA	51
PRIEDAI	60

SANTRAUKA

Darbo pavadinimas. COVID-19 pandemijos įtaka pensinio amžiaus asmenų gerovei.

Tyrimo problema: COVID-19 pandemija palietė daugelį gyventojų grupių. Išplitus SARS-CoV-2 virusui visame pasaulyje nuo 2019 m. pabaigos SARS-CoV-2 protrūkis 2020 m. gruodžio 16 d. sukėlė daugiau nei 71 mln. atvejų visame pasaulyje (PSO, 2021), o 2021 m. viduryje juo buvo užsikrėtę daugiau nei 120 milijonų žmonių, mirusiųjų skaičius sudarė daugiau nei 2,5 milijono asmenų (Worldometer, 2021). Pensinio amžiaus asmenys dažniau sirgo sunkia ligos forma, buvo paguldyti į ligoninę arba jiems prireikė reabilitacijos (Rocard ir kt., 2021). Tokie rodikliai reiškė, kad vyresnio amžiaus suaugusieji tapo viena iš svarbiausių rizikos grupių ir vyriausybinių COVID-19 reglamentų akcentu. Akivaizdu ir tai, kad šios krizės kontekste susirūpinimas asmens gerove dar labiau padidėjo, o kartu išaugo socialinės politikos vaidmuo. Pandemijos pasekmės paveikė asmenų užimtumą, tarpusavio bendravimą, ekonomines bei socialines aplinkos sistemas, kurių veikiamą yra ir vyresnio asmens gerovė. Pastaruoju metu atliktuose socialiniuose tyrimuose pastebimas COVID-19 pandemijos poveikio tyrimų aktualumas asmens gerovei, tačiau apie tai, kas yra geras gyvenimas ar gerovė, kokie veiksniai ją įtakoja sulaukus pensinio amžiaus, ar ją galima skatinti socialinės politikos priemonėmis, kaip ją veikia visuomenėje kylančios krizės – tai šiuolaikiniai iššūkiai, kurie visuomenės senėjimo kontekste skatina kelti klausimus apie reikmę pažvelgti į situaciją ir iš pačių pensinio amžiaus asmenų perspektyvos. **Tyrimo tikslas** – atskleisti COVID-19 pandemijos įtaką pensinio amžiaus žmonių asmens gerovei. **Tyrimo uždaviniai:** 1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą siekiant atskleisti subjektyvios gerovės sampratą ir pensinio amžiaus žmogaus gerovę lemiančius veiksnius. 2. Aptarti socialinės politikos taikytas priemones COVID-19 pandemijos metu ir jų poveikį pensinio amžiaus asmenų gerovei ES ir kitų pasaulio šalių kontekste. 3. Taikant kokybinio tyrimo metodus atskleisti subjektyvias pensinio amžiaus asmenų patirtis COVID-19 pandemijos metu skirtinguose Lietuvos regionuose. 4. Empirinio tyrimo metu identifikuoti socialinės politikos priemonių vertinimą ir tobulinimo galimybes. **Tyrimo metodai:** mokslinės literatūros analizė, dalinė tyrimo objekto operacionalizacija, kokybinis tyrimas. **Tyrimo dalyviai:** tyrime dalyvavo 41 pensinio amžiaus asmuo iš Kauno, Vilniaus, Naujosios Akmenės bei Kelmės. **Esminės išvados:** tyrimo rezultatai atskleidė, kad COVID-19 pandemijos metu asmenys, tiek gyvenantys mieste, tiek regionuose, aktualizavo neigiamas ir teigiamas patirtis. Esminiai iššūkiai, kuriuos tyrimo dalyviai išskyrė apėmė išvykų ribojimą, sustiprėjusią baimę numirti, informacijos žiniasklaidoje neigiamą vertinimą, apribotas galimybes bendrauti su aplinkiniais. Taip pat tyrimo dalyviai patyrė artimųjų netektis bei susidūrė su sunkumais naudojantis išmaniaisiais įrenginiais. Dalindamiesi teigiamomis patirtimis pažymėjo, kad pandemijos metu patobulėjo informantų kompiuterinis raštingumas, pagerėjo fizinis aktyvumas, buvo prisimintos senos bei atrastos naujos veiklos, teigiamai vertintas mokslininkų susivienijimas siekiant sukurti vakcinas. Įveikti pandemiją tyrime dalyvavusiems

asmenims labiausiai padėjo užimtumas, bendravimas nuotoliniu būdu, šeimos narių tarpusavio palaikymas bei atsiradusi galimybė skiepytis.

SUMMARY

Job title. The impact of the COVID-19 pandemic on the well-being of pensioners.

Research Problem: The COVID-19 pandemic has affected many population groups. With the spread of the SARS-CoV-2 virus worldwide since end of 2020 SARS-CoV-2 outbreak December 16 caused more than 71 million cases worldwide (WHO, 2021), and by the 2021 more than 120 million people were infected with it, and the death toll was more than 2.5 million (Worldometer, 2021). Retirees were more likely to have severe illness, hospitalization or rehabilitation (Rocard et al., 2021). Such rates have meant that older adults have become one of the most important risk groups and the focus of government COVID-19 regulations. It is also clear that in the context of this crisis, the concern for personal well-being has increased even more, and with it the role of social policy. The consequences of the pandemic have affected the employment of individuals, mutual communication, economic and social environmental systems, which also affect the well-being of an older person. In recent social studies, the relevance of research into the impact of the COVID-19 pandemic on personal well-being is noticeable, but about what is a good life or well-being, what factors influence it at retirement age, whether it can be promoted by means of social policies, how it is affected by crises arising in society – these are modern challenges that, in the context of the aging of society, encourage us to raise questions about the need to look at the situation from the perspective of the pensioners themselves. The purpose of the study is to reveal the impact of the COVID-19 pandemic on the personal well-being of people of retirement age. **Research tasks:** 1. To analyse the scientific literature in order to reveal the concept of subjective well-being and the factors determining the well-being of a person of retirement age. 2. To discuss social policy measures during the COVID-19 pandemic and their impact on the well-being of pensioners in the context of the EU and other countries around the world. 3. Using qualitative research methods to reveal the subjective experiences of people of retirement age during the COVID-19 pandemic in different regions of Lithuania. 4. In the course of empirical research, to identify the assessment of social policy measures and improvement opportunities. **Research methods:** analysis of scientific literature, partial operationalization of the research object, qualitative research. **Research participants:** 41 people of retirement age from the regions of Kaunas, Vilnius, Naujos Akmenė and Kelme took part in the research. **Key findings:** the results of the study revealed that during the COVID-19 pandemic, individuals, both living in the city and in the regions, actualized negative and positive experiences. The essential challenges identified by the research participants included limiting trips, increased fear of dying, negative evaluation of information in the media, limited opportunities to communicate with others. The research participants

also experienced the loss of loved ones and encountered difficulties using smart devices. Sharing positive experiences, they noted that during the pandemic, informants' computer literacy improved, physical activity improved, old and new activities were remembered, and the unification of scientists in order to create vaccines was positively evaluated. Employment, remote communication, mutual support of family members and the opportunity to get vaccinated helped the persons who participated in the study to overcome the pandemic the most.

IVADAS

Temos aktualumas. COVID-19 pandemija palietė daugelį gyventojų grupių. Išplitus SARS-CoV-2 virusui visame pasaulyje nuo 2019 m. pabaigos SARS-CoV-2 protrūkis 2020 m. gruodžio 16 d. sukėlė daugiau nei 71 mln. atvejų visame pasaulyje (PSO, 2021), o 2021 m. viduryje juo buvo užsikrėtę daugiau nei 120 milijonų žmonių, mirusiųjų skaičius sudarė daugiau nei 2,5 milijono asmenų (Worldometer, 2021). Siekdamas sušvelninti viruso plitimą, vyriausybės visame pasaulyje nustatė skirtingo masto izoliavimo ir apsaugos priemones. Šios priemonės apėmė fizinį atsiribojimą, veido kaukių dėvėjimą, rankų plovimą, socialinių susibūrimų apribojimus (Lebrasseur, Fortin-Bedard, Lettre ir kt., 2021). Akivaizdu, kad šie gyvenimo pokyčiai paveikė įvairaus amžiaus žmones daugeliu jų gyvenimo aspektų, tačiau pandemijos metu itin didelis dėmesys buvo skiriamas pensinio amžiaus žmonių grupei. Tai sąlygojo pastebėtos užsikrėtimų bei mirčių tendencijos skirtingose amžiaus kategorijose. Pavyzdžiui, Europos regione 2021 m. lapkričio mėn. pirmąją savaitę 77,1 % mirčių buvo tarp 65 metų ir vyresnių žmonių, o pandemijos pradžioje šis rodiklis didesnis (pvz., 89,3 % iki pirmosios 2021 m. savaitės) (PSO, 2021 m.). Pensinio amžiaus asmenys dažniau sirgo sunkia ligos forma, buvo paguldyti į ligoninę arba jiems prireikė reabilitacijos (Rocard ir kt., 2021). Tokie rodikliai reiškė, kad vyresnio amžiaus suaugusieji tapo viena iš svarbiausių rizikos grupių ir vyriausybinį COVID-19 reglamentų akcentu. Pavyzdžiui, daugelyje šalių jiems nebuvo leidžiama prižiūrėti anūkų, lankytojai ir išorės ilgą laiką nebuvo įleidžiami į slaugos ar pačių gyventojų namus, dažnu atveju konsultacijos buvo vykdomos nuotoliniu būdu, asmenys buvo raginami likti namuose, nesilankyti parduotuvėse, nesinaudoti viešuoju transportu (Rocard ir kt., 2021).

Akivaizdu ir tai, jog kaip atsakas išaugo susirūpinimas dėl šios tikslinės grupės gerovės, o tuo pačiu išaugo ir socialinės politikos vaidmuo. Pasaulio sveikatos organizacija perspėjo, kad poveikis pažeidžiamų grupių psichinei ir psichosocialinei gerovei bus didelis ir ilgalaikis. Jungtinių Tautų atstovai pritarė, kad COVID-19 pirmiausia yra fizinės sveikatos krizė, tačiau ji taip pat gali sukelti didelę psichikos sveikatos krizę, jei nebus imtasi veiksmų. Buvo manoma, kad pandemijos valdymo priemonės kaip socialinis atsiribojimas, izoliacija, ypač skirtos rizikos grupėms, gali sukelti vienatvę ir atskirtį, o žinoma, kad pastarieji komponentai mažina gerovę ir padidina depresijos bei pažinimo sutrikimų riziką (PSO, 2021). Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. programoje taip pat buvo skirtas prioritetas efektyviam COVID-19 sukeltos situacijos valdymui siekiant apsaugoti vyresnio amžiaus žmones iki vakcinavimas šalyje pasieks rekomenduojamą lygį. Šiai užduočiai vykdyti parengtas atskiras taktinis veiksmų planas, kuris numatė didinti visuomenės ir sveikatos priežiūros sistemos atsparumą pandemijos sukeltiems iššūkiams. Veiksmų plane buvo tikimasi situacijos gerėjimo, kuri leistų švelninti apribojimus bei tinkamai kontroliuoti naujus atvejus bei ateitį, kai

visuomenei įgijus kolektyvinį imunitetą, bus galima grįžti prie įprasto gyvenimo būdo (Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa, 2020).

Šiuo metu įvairiuose duomenų bazėse galima rasti vis daugiau mokslinių straipsnių, ataskaitų, tyrimų, susijusių su COVID-19 pandemija ir jos poveikiu vyresnio amžiaus asmenų gerovei. Socialinės politikos kontekste subjektyvios savijautos tyrimai ir gero vėlesnio gyvenimo gerinimas, vykdomų politinių priemonių poveikio vertinimas siekiant suvaldyti krizines situacijas yra dar svarbesni, kadangi vienas esminių socialinės politikos tikslų yra visuomenės narių gerovės užtikrinimas bei socialinė ramybė. Pastaroji įvardijama kaip visuomeninio gyvenimo stabilizacija, bendradarbiavimas siekiant tikslo, tolerancijos tarp žmonių. Socialinė ramybė auga kartu su gerove ir politiniu stabilumu. Vis dažniau asmens gerovė vertinama kritiškai, ne tik analizuojama valdžios įstaigų veikla, tačiau siekiama įvertinti ar iš esmės socialinės politikos vykdomos priemonės prisideda prie visuomenės narių gerovės, o galbūt priešingai – veikia neigiamai. Jau prieš daugiau nei 10 metų buvo pastebėta, kad tarptautiniu lygmeniu EBPO svarstė galimybę įvertinti visuomenės pažangą objektyviais rodikliais, tokiais kaip BVP, nuo pat jos sukūrimo, tačiau nuo 2007 m. Stambulo deklaracijos į statistiką įtraukė subjektyvius gerovės rodiklius. Panašių iniciatyvų ėmėsi ir ES Komisija bei Eurostat'as. Tačiau apie tai, kas yra geras gyvenimas ar gerovė, kokie veiksniai ją įtakoja, ar ją galima skatinti, kaip ją veikia visuomenėje kylančios krizės – tai šiuolaikiniai klausimai, kurie rūpi daugybei įvairių sričių specialistų. Per pastarąjį dešimtmetį mokslininkų, politikų, nacionalinių statistikos tarnybų, žiniasklaidos ir visuomenės susidomėjimas informacija apie subjektyvią gerovę labai išaugo. Pastebima, kad informacijos apie subjektyvią asmenų gerovę vertė yra didžiulė, o galimas indėlis stebint gyventojų ekonomines, socialines ir sveikatos sąlygas suteikia galimybes potencialiai informuoti politinius veikėjus apie politikos sprendimus šiose srityse.

Visuomenės senėjimo kontekste šio baigiamojo darbo reikšmė apima tiek teorinį, tiek praktinį reikšmingumą socialinei politikai. Šiame darbe išanalizuoti ir susisteminti tiek Lietuvos, tiek užsienio autorių moksliniai šaltiniai, kurie atskleidžia subjektyvios gerovės sampratą bei ją lemiančius veiksnius pensiniame amžiuje, COVID-19 pandemijos poveikio sritis asmens gerovei tiek Lietuvos, tiek užsienio šalių kontekste. Empirinio tyrimo duomenys atskleidžia subjektyvias patirtis, kaip tyrime dalyvavę pensinio amžiaus asmenys suvokia asmens gerovę, kas ją įtakoja, identifikuoti skirtumai ir esminės problemos tarp didžiųjų Lietuvos miestų bei regionų. Gauti empirinio tyrimo rezultatai, išvados ir rekomendacijos gali padėti socialinės politikos formuotojams ir įgyvendintojams numatyti naujus tikslus bei skatinti tobulinti politines strategijas siekiant sklandaus krizinių situacijų valdymo bei sistemingo sveikatos apsaugos sistemos veikimo ateityje.

Tyrimo objektas – COVID-19 pandemijos įtaka pensinio amžiaus žmonių asmens gerovei ir jos pokyčiai pandemijos sąlygomis.

Tyrimo tikslas – atskleisti COVID-19 pandemijos įtaką pensinio amžiaus žmonių asmens gerovei.

Tyrimo probleminiai klausimai: kokios teorijos aiškina subjektyvios asmens gerovės sampratą mokslinėje literatūroje? Kaip pensinio amžiaus žmonės suvokia subjektyvią asmens gerovę ir kokie veiksniai ją lemia? Su kokiais iššūkiais pensinio amžiaus žmonės susidūrė COVID-19 pandemijos metu ir kaip pensinio amžiaus asmenys vertina socialinę politiką?

Tyrimo uždaviniai:

1. Išanalizuoti mokslinę literatūrą siekiant atskleisti subjektyvios gerovės sampratą ir pensinio amžiaus žmogaus gerovę lemiančius veiksniai.
2. Aptarti socialinės politikos taikytas priemones COVID-19 pandemijos metu ir jų poveikį pensinio amžiaus asmenų gerovei ES ir kitų pasaulio šalių kontekste.
3. Taikant kokybinio tyrimo metodus atskleisti subjektyvias pensinio amžiaus asmenų patirtis COVID-19 pandemijos metu skirtingose Lietuvos regionuose.
4. Empirinio tyrimo metu identifikuoti socialinės politikos priemonių vertinimą ir tobulinimo galimybes.

Tyrimo metodai:

1. Teoriniai – mokslinės literatūros analizė.
2. Empiriniai – dalinė tyrimo objekto operacionalizacija, kokybinis tyrimas.

Darbo struktūra: Magistro darbą sudaro santrauka lietuvių ir anglų kalba, įvadas, du skyriai, kurie skirstomi į smulkesnius poskyrius, apibendrinimas, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai. Pirmajame darbo skyriuje nagrinėjami COVID-19 pandemijos įtakos asmens gerovei teoriniai aspektai: nagrinėjama subjektyvios gerovės samprata, ją aiškinančios teorijos, aptariamos pandemijos valdymo priemonės, išanalizuoti tyrimai atlikti ES ir kitose pasaulio šalyse, identifikuotos esminės pandemijos poveikio sritys. Antrame darbo skyriuje pateikiama empirinio tyrimo metodologija, kokybinis tyrimas, kurio metu buvo pasitelktas fokus grupės metodas, pristatomi tyrimo rezultatai, duomenų analizė ir rezultatų interpretacija.

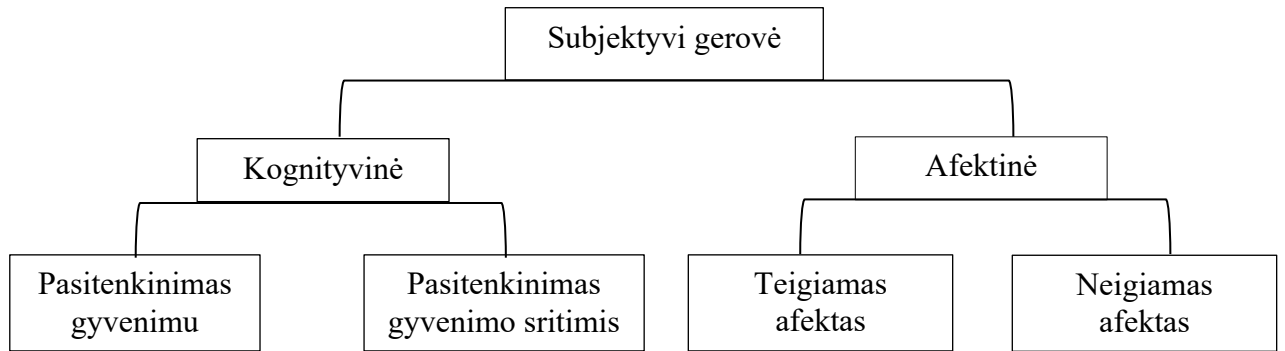
1. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA PENSINIO AMŽIAUS ASMENŲ GEROVEI

1.1. Asmens subjektyvios gerovės samprata

Analizuojant subjektyvios gerovės sampratą pastebima, kad apibrėžti šią sąvoką vis dar nelengva. Akivaizdu, kad jau daugelį metų individai siekė išsiaiškinti, kas slypi po laimės sąvoka, „tačiau tik pastaraisiais dešimtmečiais subjektyvios gerovės reiškinys imtas išsamiau nagrinėti Vakarų šalyse“ (Šilinskas, Žukauskienė, 2004, remiasi Diener, 1997, p. 1). Lietuvoje šią temą XXI a. pradžioje pradėjo nagrinėti psichologai ir kiti medicinos atstovai, tačiau šis reiškinys iki šiol domina vis daugiau socialinių, politinių mokslų atstovus (Šilinskas ir Žukauskienė, 2004). Kaip pažymi Šilinskas ir Žukauskienė (2004), subjektyvi gerovė yra mokslinis terminas, kuris buitinėje kalboje dažnai yra vadinamas laime. Terminas subjektyvi gerovė dažniau vartojamas JAV ir siejamas su amerikiečių mokslininku E. Diener, laimės sąvoka siejama su Roterdamo profesoriaus R. Veenhoven tyrimų tradicija.

Literatūroje subjektyvios gerovės apibrėžimų galime rasti įvairių. Marks ir Shah (2004) teigia, kad gerovė yra jausmas, kuris yra daugiau nei tik laimė. Gerovę jų supratimu galima apibrėžti kaip asmenybės vystymąsi, pasitenkinimo jausmą ir indėlį į visuomenę. Remiantis Merriam-Webster's Collegiate Dictionary (2022), gerovė apibrėžiama kaip būseną, kai esi „laimingas, sveikas ir klestintis“ (Merriam-Webster's Collegiate Dictionary, 2022, p.1). Remiantis Pasaulio sveikatos organizacija ir sveikatos apibrėžimu, Marks, Shah (2004) teigia, kad yra trys gerovės dimensijos: fizinė, psichinė ir socialinė gerovė. Norint įvertinti bendrą gerovę, naudojami tokie parametrai kaip: pasitenkinimas gyvenimu, asmeninis tobulėjimas ir socialinė gerovė (Marks, Shah, 2004).

Kaip pažymi Stone ir Mackie (2013) subjektyvi gerovė reiškia tai, kaip žmonės patiria ir vertina savo gyvenimą ir konkrečias savo gyvenimo sritis bei veiklą. Mokslininkas Pavot (2008) nagrinėdamas subjektyvios gerovės matavimus išskyrė multidimensinį pasitenkinimą. Šis pasitenkinimas apima individo pasitenkinimą grupe arba jam svarbia gyvenimo sritimi ir laikomas tarpiniu variantu tarp pasitenkinimo gyvenimu ir pasitenkinimo sritimi. Anot vieno pirmųjų subjektyvios gerovės tyrinėtojų Diener (2006), subjektyvią gerovę sudaro trys dėmenys: bendras gerovės vertinimas, teigiamas emocingumas (afektas) ir neigiamas emocingumas (afektas). Taigi galima sakyti, kad asmens gerovė susideda iš dviejų esminių dalių. Pasitenkinimas gyvenimu ir pasitenkinimas sritimi sudaro kognityvinę subjektyviosios gerovės dalį, o teigiamas ir neigiamas afektas sudaro afektinę subjektyviosios gerovės dalį (žr. 1 pav.).

1 pav. Subjektyvios gerovės komponentai.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Pavot, 2008; Diener, 1997, Diener, 2006, Gataūlinas, 2013; Gataūlinas, 2012, Stone ir Mackie, 2013.

Stone ir Mackie (2013) teigia, kad dažniausiai šiuolaikinėje literatūroje yra išskiriami trys subjektyvios gerovės matavimai:

1. Vertinamoji gerovė
2. Patirta gerovė (hedoninė)
3. Eudaimoninė gerovė

Stone ir Mackie (2013) pažymi, kad vertinamosios gerovės priemonės yra skirtos įvertinti bendrą pasitenkinimą gyvenimu. Šis vertinimas gali būti taikomas konkretiems gyvenimo aspektams, tokiems kaip: santykiai, sveikata, šeima, bendruomenė, profesija ir kt. Patirta gerovė, kuri dažnai yra įvardijama kaip hedoninė, atspindi emocijų išgyvenimų, tokių kaip: laimė, džiaugsmas, stresas ir nerimas dažnumą ir intensyvumą, dėl kurių žmogaus gyvenimas tampa malonus arba nemalonus, linksmas, liūdnas (Kahneman ir Deaton, 2010). Eudaimoninė gerovė reiškia žmonių suvokimą apie savo gyvenimo prasmingumą (arba beprasmiškumą), tikslo jausmą ir savo gyvenimo vertę – labai platų svarstymų rinkinį. Senovės Graikijos eudaimonijos samprata reiškia prielaidą, kad žmonės pasiekia laimę, jei patiria gyvenimo tikslą, iššūkius ir augimą. „Klestėjimas“ yra terminas, kuris buvo pasiūlytas Keyes (2002) kaip šios gerovės dimensijos esmė. Gataūlinas (2013) atkreipia dėmesį, kad bendras pasitenkinimas gyvenimu “išreiškia gyvenimo situacijos lyginimą su kažkokiu standartu, pvz., su gyvenimo situacija praeityje arba savo gyvenimo situacijos lyginimą su kitų asmenų gyvenimo situacijomis” (Gataūlinas, 2012, p. 248). Verta pabrėžti, jog remdamasis M. Eidu (2008) Gataūlinas (2013) teigia, kad pasitenkinimas gyvenimu kaip struktūrinė SG dalis pasižymi didesniu stabilumu nei SG afekto komponentas.

Subjektyvios gerovės komponentai (teigiamas ir neigiamas emocingumas) atspindi emocijų reakcijas į gyvenimo įvykius (Frijda, 1999). Pasak Gataūlino (2013) teigiamas afektas žymi malonias nuotaikas ir emocijas, tokias kaip: džiaugsmas ir meilė. Teigiamas afektas tai SG dalis, išreiškianti

asmens reakcijas į įvykius. Tai rodo, kad gyvenimas vyksta norima linkme. Teigiamas afektas gali apimti pozityvias reakcijas į kitus asmenis, asmens veiklą arba bendras pozityvias nuotaikas ir pan. Neigiamas afektas pasak E. Diener (2006) nurodo nuotaikas ir emocijas, susiklosčiusias dėl nemalonios patirties įvairiose gyvenimo srityse. Pagrindinės neigiamo afekto formos yra pyktis, liūdesys, nerimas, stresas, frustracija, kaltė, gėda ir pavydas. “Neigiamos emocijos gyvenime yra neišvengiamos ir net yra būtinos efektyviam gyvenimui, tačiau dažnos ir užsitęsusios neigiamos nuotaikos ir emocijos rodo, kad gyvenimas vyksta bloga linkme” (Gataūlinas, 2013, p. 23).

Apibendrinant galima teigti, kad aukštos subjektyvios gerovės lygį turi arba yra laimingas tas žmogus, kuris patiria pasitenkinimą gyvenimu, yra linkęs jausti teigiamas emocijas ir išgyventi kuo mažiau neigiamų emocijų (Diener, 1997). Svarbu atkreipti dėmesį, kad subjektyvios gerovės reiškinys apima labiau ilgalaikes būsenas, o ne momentines nuotaikas (Diener, 2006). Akivaizdu, kad nuotaikos daro įtaką asmenų gyvenimo vertinimui, tačiau, mokslininkų manymu subjektyvi gerovė yra pakankamai ilgai trunkantis, stabilus reiškinys (Šilinskas, Žukauskienė, 2004).

1.2. Asmens subjektyvią gerovę aiškinančios teorijos

Analizuojant gerovės sampratą svarbu aptarti ir esmines subjektyvią gerovę aiškinančias teorijas. Literatūroje dažniausiai minimos hedoninės (Flugel, 1925; Braburn, 1969; Diener, 1984) ir eudaimoninės krypties teorijos (Ryff, 1989; Keyes, 2002), jos atskleidžia subjektyvios gerovės problematiką. Gausu ir sociologinių teorijų, paaiškinančių subjektyvią gerovę lemiančius veiksnius: žmogaus prigimties (universalųjų poreikių) teorija, santykinų standartų teorija, gyvenimo tikslų teorija, kultūrų teorija. Filosofijos mokslų daktaras James E. Maddux (2022) savo darbuose pažymi dar dvi teorijas: gyvenimo aplinkybių teoriją (dažnai literatūroje vadinama „iš apačios į viršų“) ir dispozicinę / konstrukcinę teoriją (taip pat vadinama „iš viršaus į apačią“) (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Subjektyvią gerovę aiškinančios teorijos

Kryptis	Teorija	Pagrindinė idėja	Autoriai
Filosofinės krypties	Hedoninė teorija.	Vertingas yra malonumas, o ne skausmas. Hedonistai malonumą apibrėžia įtraukdami fizinius ir psichinius reiškinius.	Diener, 1984; Flugel, 1925; Brabum, 1969.
	Eudaimoninė teorija.	Ne visų troškimų verta siekti net, jei kai kurie iš jų gali sukelti malonumą, jie nesuteiks gerovės.	Ryff, 1989, Keyes, 2002.

Sociologinės krypties	Santykinų standartų teorija.	Individai pasitelkia įvairius standartus, su kuriais lygindami vertina savo gerovę. Standartai gali varijuoti priklausomai nuo individo ir laiko.	Diener, Lucas, 2000; Biwas-Diener, 2002.
	Žmogaus prigimties teorija.	Egzistuoja universalūs žmogaus poreikiai ir kad jų įgyvendinimas gali sustiprinti žmogaus gerovės jausmą.	Diener, Lucas, 2000; Biwas-Diener, 2002.
	Gyvenimo tikslų teorija.	Individams svarbūs lūkesčiai, atskleidžiantys norimus rezultatus, dėl kurių įgyvendinimo individai aktyviai dirba.	Diener, Lucas, 2000; Biwas-Diener, 2002.
	Kultūrų teorija.	Elgsena, kuri yra priimtina tam tikroje kultūroje, skatina subjektyvią gerovę.	Diener, Lucas, 2000; Biwas-Diener, 2002.
Psichologinės krypties	Gyvenimo aplinkybių teorija.	Subjektyvią gerovę daugiausia lemia daugybė teigiamų ir neigiamų įvykių ir aplinkybių gyvenime visuma – tiek kasdienės gyvenimo patirties, tiek palankių ar nepalankių demografiniai veiksniai.	Maddux, 2017.
	Dispozicinė / konstrukcinė teorija.	Subjektyvi gerovė pirmiausia yra ne gyvenimo aplinkybių, o biologinių ar temperamentinių veiksnių, turinčių įtakos tam, kaip mes interpretuojame ir vertiname gyvenimo aplinkybes ir įvykius, rezultatas.	Maddux, 2017.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis Flugel,1925; Brabum,1969; Diener,1984; Ryff, 1989; Keyes, 2002; Diener, Lucas, 2000; Biwas-Diener, 2001; Maddux, 2017; Gataūlinas, 2013, Kaliaitaitė ir Bulotaitė, 2014).

Pasak Kaliaitaitės ir Bulotaitės (2014) hedonijos ir eudaimonijos kategorijų ištakas galima išvelgti antikos filosofų darbuose, tačiau hedoninės teorijos atstovu yra laikomas amerikiečių psichologas E. Diener. Pasak mokslininko hedoniniu požiūriu gerovė siejama su laimingumu bei apibrėžiama per malonių potyrių siekimą ir skausmo vengimą. „Subjektyvi gerovė paprastai operacionalizuojama kaip trikomponentis konstruktas, apibūdinamas teigiamų ir neigiamų emocinių išgyvenimų patyrimu bei pasitenkinimo gyvenimu įvertinimu“ (Kaliaitaitė, Bulotaitė, 2014, remiasi Diener, Suh, Smith, 1984, p. 12). Aukšta subjektyvi gerovė būdinga individui, kurio teigiami

emociniai išgyvenimai yra intensyvūs, neigiami – silpni, o pasitenkinimas gyvenimu – didelis. Šis subjektyvios gerovės apibrėžimas tyrimuose neretai vartojamas kaip hedonistinę poziciją atspindintis laimingumo sąvokos sinonimas. Tokiu būdu asmeninės gerovės kėlimas tarsi prilygsta laimingumo jausmo stiprinimui (Kaliatkaitė, Bulotaitė, 2014).

Kaip pažymi Ryan (2001) eudaimoniniu požiūriu psichologinė gerovė apibrėžiama per prasmingumą ir savirealizaciją, apibūdinama visapusišku individo funkcionavimo laipsniu. Viena ryškiausių šio požiūrio į gerovę atstovių galima laikyti C. D. Ryff, kuri kaip atsaką į E. Diener subjektyvios gerovės sampratą pateikė šešias pozityvaus psichologinio funkcionavimo sritis: savęs priėmimą, teigiamus santykius su kitais, autonomiją, aplinkos kontrolę, gyvenimo tikslą ir asmeninį augimą. C. D. Ryff (1989) teigimu, ankstesnės gerovės koncepcijos labiau akcentavo trumpalaikę emocinę gerovę, o žvelgiant iš psichologinės gerovės sampratos pozicijos yra svarbu numatytas kryptingas gyvenimo tikslas, tarpasmeninių santykių kūrimas, savirealizacija (Kaliatkaitė, Bulotaitė, 2014 remiasi Ryff, 1989). Kiekviena psichologinės gerovės dimensija išryškina skirtingus iššūkius, su kuriais susiduria pozityviai funkcionuoti besistengiantys individai (Ryff, 1989, Keyes, 2002). Vadinas, žmonės stengiasi gerai jaustis net ir tada, kai pamato savo pačių ribotumus (savęs priėmimas). Jie siekia kurti ir palaikyti šiltus bei pasitikėjimą keliančius tarpasmeninius santykius (pozityvūs santykiai su kitais), suformuoti poreikius ir troškimus atitinkančią aplinką (aplinkos kontrolė). Platesniame socialiniame kontekste žmonės siekia išlaikyti savo individualumą ir autoritetą (autonomija), stengiasi rasti prasmę iššūkiuose, su kuriais susiduria (gyvenimo tikslas), bei realizuoti savo talentus ir gebėjimus (asmeninis augimas) (Kaliatkaitė, Bulotaitė (2014) remiasi Keyes, 2002).

Mokslininkai Ryff (1989) ir Keyes (2002) bei Ryanas ir Deci (2000), kaip ir Maslow (1954), teigė, kad egzistuoja universalūs žmogaus poreikiai ir kad jų įgyvendinimas gali sustiprinti žmogaus gerovės jausmą. Šie teoretikai teigia, kad yra psichologinių poreikių, pavyzdžiui, artimi socialiniai santykiai, meistriškumas ir autonomija, kurie yra susieti su žmonėmis, todėl šių poreikių tenkinimas turėtų lemti aukštesnį subjektyvios gerovės vertinimą (Tay, Diener, 2011). Gataūlinas (2013) disertacijos darbe remdamasis E. Diener (2000), Lucas (2000) bei E. Diener ir R. Biswas-Diener (2001) moksliniais straipsniais, akcentuoja ir tai, jog žmogaus prigimties teorija pažymi ir tam tikrus universalius žmonių poreikius, kurių patenkinimas skatina individų ir visuomenių subjektyviąją gerovę. Gataūlino (2013) pastebėjimais ši teorija apima poreikių skirstymą į homeostatinius ir nehomeostatinius. Homeostatiniai poreikiai – tai poreikiai, patenkinami aiškiai apibrėžiamais daiktais, tokie kaip: maisto, drabužių, šilumos, būsto ir pan. Nehomeostatiniai poreikiai yra susiję su psichologiniu pasitenkinimu, pavyzdžiui, savigarbos, savirealizacijos, saugumo, statuso ir pan. Kaip teigia Gataūlinas (2013) „bene dažniausiai minima tema, aiškinant žmogaus prigimties teoriją, yra pajamų tema, todėl teorijos autoriai E. Diener ir R. E. Lucas (2000) bei E. Diener ir R. Biswas-Diener (2001) teigia, kad ryšys tarp pajamų ir subjektyviosios gerovės bus stiprus tik tol, kol pajamos tenkins

universalius žmogiškuosius poreikius“ (Gataūlinas, 2013, p. 55). Šis teiginys yra plačiai paplitęs subjektyviosios gerovės tyrimuose ir reiškia, kad šalyje su žemomis vidutinėmis pajamomis, neužtikrinančiomis universalių poreikių patenkinimo, subjektyvioji gerovė varijuos, atsižvelgiant į gyventojų pajamų kiekį šiems poreikiams patenkinti. Pasiėkus tam tikrą lygį, pajamos nebedarys reikšmingos įtakos subjektyviajai gerovei, nes universalūs poreikiai jau bus patenkinti (Gataūlinas, 2013).

Remiantis Gataūlino (2013) išvalgomis santykinių standartų teoriją reikėtų interpretuoti kaip žmogaus prigimties teorijos priešybę. Santykinių standartų teorija pagrįsta tuo, kad individai pasitelkia įvairius standartus, su kuriais lygindami vertina savo gerovę. Standartai gali varijuoti priklausomai nuo individo ir laiko. Anot E. Diener ir R. Lucas (2000), santykinių standartų teorijoje objektyvios gyvenimo sąlygos pačios savaime neturi prasmės. Prasmė išryškėja vienas objektyvias sąlygas lyginant su kitomis. „Lyginimas su standartu gali būti dvejopas – aukštyneigis ir žemyneigis. Aukštyneigis palyginimas, arba kitaip – lyginimas su standartais, kurie yra geresni, lemia žemesnę subjektyviają gerovę, tuo tarpu žemyneigis palyginimas generuoja aukštesnę subjektyviają gerovę, nes apima lyginimą su standartais, kurie yra blogesni“ (Gataūlinas, 2013, p.59).

Subjektyviosios gerovės tikslų teoriją iš dalies galima vertinti kaip santykinių standartų teorijos variaciją. Tikslai – tai individams svarbūs lūkesčiai, atskleidžiantys norimus rezultatus, dėl kurių įgyvendinimo individai aktyviai dirba (Gataūlinas, 2013). E. Diener ir E. Lucas (2000) akcentuoja tikslų teorijos pranašumą prieš santykinių standartų subjektyviosios gerovės teoriją. Santykinių standartų teorijos atveju aukštyneigis palyginimas, kaip kai kurie minėti empiriniai tyrimai, kuriais remiasi Gataūlinas (2013) atskleidžia, pavyzdžiui, gali tiek pakelti, tiek ir pažeminti individo subjektyviają gerovę. Tikslų teorinės prieigos atveju, aukštyneigis palyginimas visada lemia žemesnę subjektyviają gerovę. Taigi, nepasiekti tikslai visada turės neigiamą poveikį subjektyviajai gerovei (Gataūlinas, 2013).

Subjektyviosios gerovės kultūrų teorinę prieigą, kuri E. Diener ir R. Lucas (2000) bei E. Diener ir R. Biswas-Diener (2002) apibrėžiama kaip mąstymo būdas, pagrįstas požiūriu, kad individų socializacija bei mąstymas ir jausmai yra kildinami iš kultūros, kurioje individai gyvena. Elgsena, kuri yra priimtina tam tikroje kultūroje, skatina subjektyviają gerovę. Gataūlinas (2013) atkreipia dėmesį, kad „literatūroje labai dažnai kultūrų teorija yra nagrinėjama subjektyviosios gerovės skirtumo individualistinių ir kolektyvistinių visuomenių palyginimo prasme“ (Gataūlinas, 2013, p.67). Autoriaus teigimu visuomenės, kurios yra individualistės, „suteikia daugiau asmeninės laisvės ir atsakomybės veikti savo paties gerovei, tuo tarpu kolektyvistinės visuomenės akcentuoja kolektyvines pastangas bendram labui, pabrėždamos individo veiklos derinimą prie bendrųjų pastangų“ (Gataūlinas, 2013, p.67).

Remiantis Maddux (2017) subjektyvią gerovę daugiausia lemia daugybė teigiamų ir neigiamų įvykių ir aplinkybių gyvenime visuma – tiek kasdienės gyvenimo patirties, tiek palankių ar nepalankių demografinių veiksnių, tokių kaip socialinė ir ekonominė padėtis, išsilavinimas ar fizinė sveikata visuma. Žvelgiant iš šios perspektyvos, žmonės, gimę palankiomis aplinkybėmis (pvz., turintys finansinį saugumą, stabilų šeimyninį gyvenimą), ir kuriems geri dalykai nutinka dažniau nei blogi, pasižymi geresne subjektyvia savijauta nei mažiau pasiturintys, kitaip tariant mažiau pasisekę žmonės. Maddux (2017) teigimu, bendra subjektyvi gerovė ir pasitenkinimas gyvenimu yra pasitenkinimo (arba nepasitenkinimo) įvairiomis gyvenimo sritimis (darbu, šeima, santykiais ir kt.), kuriose vyksta teigiami ir neigiami įvykiai, patirties rezultatas. Tyrimai taip pat rodo, kad kiekvienas iš mūsų turi tam tikrą subjektyvios gerovės tašką (tam tikrą vidurkį), prie kurio paprastai grįžtame po subjektyvios gerovės padidėjimo dėl teigiamų gyvenimo įvykių ir subjektyvios savijautos sumažėjimo dėl neigiamų gyvenimo įvykių. Tačiau šį nustatytą tašką gali pakeisti sudėtingi gyvenimo įvykiai, tokie kaip nedarbas ar rimta negalia (Gataūlinas, 2013, Maddux, 2017).

Remiantis dispozicinės teorijos prieiga, subjektyvi gerovė pirmiausia yra ne gyvenimo aplinkybių, o biologinių ar temperamentinių veiksnių, turinčių įtakos tam, kaip mes interpretuojame ir vertiname gyvenimo aplinkybes ir įvykius, rezultatas. Genetika gali lemti tai, kaip mes suvokiame ar interpretuojame teigiamus ir neigiamus gyvenimo įvykius. Dispozicinė/konstruktinė teorija teigia, kad kognityviniai gyvenimo įvykių ir aplinkybių konstruktyvai (įsitikinimai, suvokimas ir interpretacijos) yra svarbiausi subjektyvios gerovės komponentai (Maddux, 2017). Autorius pažymi, kad genetinis polinkis gali lemti net 50 procentų žmonių dabartinės subjektyvios savijautos skirtumų ir net 80 procentų ilgalaikių skirtumų (Maddux, 2017). Mokslininkas taip išskiria svarbius asmenybės bruožus, tokius kaip: neurotiškumas, ekstraversija (Maddux, 2017).

Neurotizmas yra bendras polinkis patirti neigiamas emocijas, tokias kaip nerimas ir depresija, todėl nenuostabu, kad žmonės, kuriems būdingas neurotiškumas, paprastai praneša apie prastesnę subjektyvią savijautą nei žmonės, kuriems būdingas mažesnis neurotiškumas (Maddux, 2017). Ekstraversija yra stipriai susijusi su subjektyvia gerove. Žmonės, kurie yra labiau ekstravertiški (socialiai aktyvūs), paprastai praneša apie didesnę subjektyvią gerovę nei labiau intravertiški (vieniši) žmonės ir pan. (Maddux, 2017). Abi šios teorijos padeda paaiškinti, kodėl kai kurie žmonės paprastai patiria didesnę subjektyvią gerovę nei kiti, tačiau svarbu pažymėti, kad biologija bet kuriam asmeniui gali nustatyti bendrą jo ar jos funkcijų diapazoną, tačiau individai vis tiek gali stipriai paveikti savo subjektyvią gerovę keisdami savo gyvenimo aplinkybes, organizuojant teigiamus gyvenimo įvykius ir svarbiausia keičiant teigiamų ir neigiamų gyvenimo įvykių interpretavimo būdą, reflektuojant patirtis (Gataūlinas, 2013).

Apibendrinant galima teigti, kad subjektyvią gerovę aiškinančios skirtingos teorijos leidžia suprasti, kas yra subjektyvi gerovė ir kokie veiksniai ją veikia. Skirtingos teorijos atskleidžia, kad

žmonių subjektyvios gerovės lygiui svarbu vidiniai komponentai kaip asmenybė ir požiūris, tiek išorinei, kaip pavyzdžiui visuomenė, kurioje jie gyvena.

1.3. Asmens gerovę pensiniame amžiuje lemiantys veiksniai

Išanalizavus subjektyvios gerovės sampratą akivaizdu, kad gerovė yra multidimensinis reiškinys, o ypač, kai ji vartojama kalbant apie pensinio amžiaus žmonių rūpesčius. Dažnai tai reiškia ne tik ligos ar negalios nebuvimą, bet ir kritinių emocinių bei psichologinių situacijų valdymą, optimalų individualų ir socialinį funkcionavimą. Autoriai Calvisi ir Dibble (2012) nagrinėdamos vyresnio amžiaus asmenų gerovę lemiančius veiksnius Vokietijoje, Kinijoje ir JAV išskyrė tokius veiksnius kaip: amžius, išsilavinimas, sveikata, socialiniai ryšiai, išėjimas į pensiją, savanorystė. Roman ir kt. (2017), taip pat pažymi, kad tokie veiksniai kaip: socialinės integracijos laipsnis, paramos tinklai ir profesinė veikla yra stipriai susiję su suvokiama gerove, laime ir gyvenimo kokybe. Veiksmų spektrą dar išsamiau aprašo Gintarė Voznonienė (2010) atlikdama pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės tyrimą tema „Subjektyvios pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės socialiniai, ekonominiai veiksniai“. Mokslininkės teigimu, nagrinėjant asmens gerovę svarbūs tiek mikro, tiek marko aplinkoje esantys komponentai. Pagal Voznonienę (2010) išskiriami šie aspektai:

- 1) Asmens būklė (fizinė, emocinė, psichologinė būseną);
- 2) Socialinės demografinės charakteristikos (amžius, lytis, išsilavinimas, šeiminė padėtis);
- 3) Socialinis aspektas (socialiniai ryšiai, dalyvavimas, integracija, socialinės problemos);
- 4) Ekonominis aspektas (materiali padėtis, užimtumas);
- 5) Aplinkos įtaka (saugumas, gyvenamoji vietovė, užterštumas, triukšmas ir pan.);
- 6) Politiniai veiksniai (socialinės politikos vykdomos priemonės).

Remiantis Voznonienės (2010) perspektyva tikslinga panagrinėti kiekvieno veiksnio ir pensinio amžiaus asmens gerovės sąsajas, apžvelgti mokslininkų įžvalgas.

▪ Asmens būklė

Kaip pažymi Kang ir Kim (2022) amžius gali turėti žalingą poveikį vyresnio amžiaus žmonių psichologinei gerovei ir sukelti psichikos sveikatos problemų, tokių kaip depresija ir nerimas. Minėti autoriai atliko išsamią apžvalgą naudodami akademinį duomenų bazių paiešką, pilkąją literatūrą. Iš viso pagal įtraukimo kriterijus buvo atrinkta trylika straipsnių. Visi apžvelgti tyrimai parodė neigiamą ryšį tarp amžiaus ir vyresnio amžiaus žmonių psichologinės gerovės. Tyrimo metu buvo nustatyta, kad vyresnio amžiaus suaugusieji, kurių psichologinės gerovės lygis yra aukšto lygio, gali būti mažiau paveikti senėjimo, ypač tie, kurie didžiuojasi savo amžiumi, patiria mažiau neigiamų

emocijų, pozityviau žiūri į senėjimą ir savo ateitį, labiau pasitiki savo kūnu ir lanksčiai kelia tikslus (Kang, Kim, 2012).

Calvisi ir Dibble (2012) atkreipia dėmesį, kad asmens būklė, susijusi su fizine asmens sveikata turi įtakos asmens gerovei. Autorių teigimu senatvė dažnai buvo laikoma susijusia su subjektyvios gerovės pablogėjimu dėl pablogėjusios sveikatos. Vokietijoje atliktų tyrimų duomenys atskleidžia, kad vyresnio amžiaus suaugusiųjų, mirusių po 85 metų, gerovė, artėjant mirčiai, pablogėjo daug labiau nei asmenų, mirusių nuo 70 iki 84 metų (Gerstorf, Ram, Goebel, Schupp, Lindenberg ir Wagner, 2010). Visgi, kiti tyrimai rodo, kad žmonės dažniausiai tam tikru laipsniu prisitaiko prie pablogėjusios sveikatos būklės ir po pirminio pablogėjimo dažnai grįžta į ankstesnį pasitenkinimo gyvenimu lygį (Vigezzi, 2021). Kiti autoriai teigia, kad išėjimas į pensiją gali turėti teigiamą ir neigiamą poveikį sveikatai. Tyrimai patvirtina, kad išėjus į pensiją gali padidėti svoris, padidėti rūkymas ir alkoholio vartojimas, padaugėti lėtinių ligų, susilpnėti pažinimo funkcijos ir pablogėti psichinė sveikata (Vigezzi, 2021). Visgi pastebima ir prieštaravimų. Remiantis kitų mokslininkų atliktais tyrimais, išėjimas į pensiją gali lemti geriau suvokiamą fizinę, psichinę ir bendrą sveikatą, taip pat teigiamus su sveikata susijusio elgesio pokyčius (Syse, Veenstra ir kt., 2016).

▪ **Socialinės demografinės charakteristikos**

G. Voznonienės 2016 metais paskelbto tyrimo rezultatai, kuriame dalyvavimo asmenys amžiaus grupėje nuo 60 iki 93 m. atskleidžia, kad amžius ne visada buvo pagrindinis asmenų gerovės veiksnys, tačiau su metais gerovės vertinimas blogėja. Tame pačiame tyrime tiriant lyties aspektą, rezultatai atskleidė, kad moterys savo gerovę, dabartinį gyvenimą ir laimę dažnai vertina aukštesniais balais nei vyrai. Dar pastebėta, kad vyresniame amžiuje dažniausiai pasireiškė šeiminių padėties pasikeitimai (buvimas našliu dažnai sukelia nelaimingus jausmus ir pan.). Hansen (2012) atkreipia dėmesį, kad sveikatos ir partnerio praradimas yra pagrindinės vyresnio amžiaus gerovės prastėjimo priežastys. Pasak Calvisi ir Dibble (2012) santuoka naudinga sveikatai, nes didina ekonominius išteklius, teikia emocinę paramą, tačiau pažymima, kad sutuoktinio mirtis yra vienas įtempčiausių įvykių (Liu, Leung ir kt., 2021). Tyrimais įrodyta, kad gyvenimas vienam kenkia psichinei ir fizinei sveikatai bei subjektyviai gerovei. Liu, Leung ir kt., (2021) atlikto tyrimo metu 80 % vienišų gyvenančių pagyvenusių žmonių teigė, kad būtų pasirinkę kitaip, jei būtų turėję galimybę. Chen (2008) atlikto tyrimo rezultatai taip pat atskleidžia, kad gyvenimas be sutuoktinio yra susijęs su žemesne subjektyvia gerove, o gyvenimas su artimiausiais šeimos nariais (sutuoktiniu ar vaikais) yra susijęs su teigiama subjektyvia gerove (Chen, 2008). Chen (2001) taip pat nustatė, kad geriau išsilavinę, vedę vyresnio amžiaus žmonės buvo labiau patenkinti savo gyvenimu.

▪ **Socialiniai veiksniai**

Kone vienas iš esminių veiksnių – socialiniai ryšiai tiek mikro, tiek makro lygmenyse. Xu, Zhang ir kt. (2022) tyrimo rezultatai rodo, kad šeimos socialinis kapitalas, kaip mikrolygmens veiksnys, tiesiogiai veikia subjektyvią vyresnio amžiaus žmonių gerovę. Autoriai teigia, kad šeimos santykių kiekybė ir kokybė yra vienodai svarbūs. Xu, Zhang ir kt. (2022) Kinijoje atliktas tyrimas atskleidė, kad vyresni nei 60 metų asmenys, turintys glaudžius šeimos ryšius buvo labiau linkę teigiamai vertinti savo gerovę. Autorių teigimu manoma, kad buvimas su sutuoktiniu gerina savijautą ir sukelia mažiau streso susituokusioms poroms, išėjusioms į pensiją nei vienišiams asmenims. Šiame tyrime taip pat buvo įrodyta, kad darbo vietos socialinis kapitalas tiesiogiai veikia subjektyvią gerovę. Ataskaitose pažymima, kad nors dauguma vyresnio amžiaus asmenų yra išėję į pensiją arba bedarbiai, tačiau socialiniai tinklai su kolegomis darbo vietoje gali suteikti darbuotojams papildomų išteklių, (Xu, Zhang, 2022). Senyviems žmonėms išėjus iš darbo komunikacija su buvusiais kolegomis nenutrūksta, o kai kurios profesinės sąjungos darbovietėse jiems suteikia daugiau veiklos ir bendravimo. Europiečių atliktas tyrimas parodė, kad esami ar buvę kolegos, nors ir ne tokie artimi kaip šeimos nariai, tačiau su jais bendraujama kur kas dažniau. Dėl to esami ar buvę kolegos sudaro svarbią jų pasitikėjimo tinklo dalį, kuri yra laikoma savotišku socialiniu tinklu (Litwin,Stoeckel, 2014). Jonsson (2011) nustatė, kad apie 75% vyresnio amžiaus žmonių norėtų toliau dirbti išėjus į pensiją, o dauguma tyrime dalyvavusių asmenų socialinį bendravimą su kolegomis įvardijo kaip svarbų veiksnių (Jonsson, 2014). Jonsson (2011) pažymi, kad, jei darbo vieta suteiks žmonėms priklausymo jausmą ir daugiau galimybių dalyvauti kolektyvinėje veikloje tiek prieš, tiek po išėjimo į pensiją, jie bus mažiau vieniši ir bejėgiai.

Itin svarbu atkreipti dėmesį į bendruomenės, kurioje yra žmogus socialinį kapitalą mezo lygmeniu, kuris taip pat turi tiesioginį teigiamą poveikį subjektyviai gerovei. Olandijoje atliktas tyrimas atskleidė, kad bendruomenės sanglauda, priklausymas jai numato savarankiškai gyvenančių vyresnio amžiaus žmonių gerovę (Cramm, 2015). Choi ir kt. (2011) nustatė, kad bendruomenės saugumas turi įtakos vyresnio amžiaus žmonių gerovei, o socialinė sanglauda sumažina neigiamą nesaugios kaimynystės jausmą, ypač tiems, kurie turi fizinę negalią (Cramm,2015). Pasak autorės bendruomenės narių gebėjimas kolektyviai veikti, pavyzdžiui, įdarbinti vyresnio amžiaus savanorių komandą bendruomenės reikalams tvarkyti skatina asmens socialinį dalyvavimą ir yra vienas iš būdų, kaip susieti bendruomenės socialinį kapitalą su subjektyvia gerove. Cramm (2015) pažymi, kad vyresnio amžiaus gyventojai yra labiau linkę į socialinę veiklą, jei pasitiki kaimynais ir kaimynystėje veikiančiais komitetais. Teigiama, kad daugumos pagyvenusių žmonių bendruomenė yra pati svarbiausia ir yra gyvybiškai svarbi kuriant vyresnio amžiaus žmonių gerovę palaikančias apylinkes (Cramm, 2015).

- **Ekonominiai veiksniai**

Kaip pažymi Bender (2012) finansinė ar ekonominė gerovė išėjus į pensiją vis labiau domina ekonomikos tyrinėtojus ir politinius veikėjus. „Kūdikių bumo kartai“ artėjant į pensiją, suprasdami ekonominę gerovę lemiančius veiksnius, politikos formuotojai gali įvertinti ir galbūt reformuoti esamas pensijų institucijas, pvz., valstybines ir privačias pensijų programas, taip pat potencialiai sukurti naujas institucijas, kurios atitiktų artimiausių žmonių poreikius, nes sparčiai daugėja į pensiją išeinančių gyventojų. Visgi, Bender (2012) tyrimo rezultatai atskleidžia, kad nors ekonominė gerovė (matuojama pajamomis ir turtu) didina bendrą gerovę, pajamų poveikis subjektyviai asmens gerovei yra dviprasmiškas. Autorės teigimu pajamų padidėjimo poveikis asmens pasitenkinimu gyvenimu išėjus į pensiją yra gana mažas, net ir esant santykinai dideliam pajamų padidėjimui. Bender (2012) teigimu, jei vyresnio amžiaus žmogus nėra skurdo lygyje, padidėjusios pajamos nesukuria ženkliai padidėjusios gerovės. Axelrad (2020) atlikto tyrimo išvados atskleidė panašius rezultatus. Tyrime teigiama, kad pensinio amžiaus asmenys, kurie nedirba, yra labiau patenkinti gyvenimu. Darbas esant spaudimui sumažina subjektyvios gerovės lygį, o darbas atliekant fiziškai sudėtingus darbus neturi didelės įtakos asmens gerovei (Axelrad, 2020). Kiti tyrimai rodo, kad pensininkai, kurie užsiima laikinuoju darbu ir savanorišku darbu, turi mažiau sveikatos problemų nei pensininkai, kurie pasirenka visišką išėjimą į pensiją (pvz., Yang, ir kt. 2022). Tai rodo, kad būtent fizinės ir (arba) pažintinės veiklos lygis darbinėje veikloje padeda išlaikyti pensininkų fizinę sveikatą (Wang ir Shultz, 2010). Lazrus, Gil (2019) empirinio tyrimo duomenys atskleidžia, kad savanorystė yra vienas iš būdų, galinčių pagerinti subjektyvios gerovės rodiklius, nes ji teigiamai veikia pasitenkinimą gyvenimu ir asmenų laimę.

- **Aplinkos įtaka**

Literatūroje taip pat pažymima, kad vyresnio amžiaus asmenys kasdieniame gyvenime susiduria su nepatogumais ir pavojais dėl nepritaikytos gyvenamosios aplinkos. Daugelis mokslininkų atskleidė lauko aplinkos įtaką vyresnio amžiaus žmonių gyvenimo kokybei. Zhang (2021) pažymi, kad gyvenamoji aplinka yra reikšminga siekiant užtikrinti vyresnio amžiaus asmenų gerovę. Gao, Ahern ir Koshland (2016) nustatė sąsajas tarp skirtingų tipų regionų aplinkos ir asmens gyvenimo kokybės. Mokslininkai ištyrė, kad aplinkos kokybė, jos įvairovė, saugumas ir estetika yra reikšmingai susiję su geresne fizine ir psichine gerove. Pažymima ir tai, jog žmogaus gerovė ir aplinkos gerovė visada buvo glaudžiai susijusios. Autorių teigimu šiuolaikiniai kasdienio gyvenimo patogumai, prisidedantys prie gyvenimo lygio gerinimo, eina koja kojon su naujomis cheminėmis medžiagomis, kurios kenkia gamtai ir kaupiasi aplinkoje ir individų kūne. Autorės šį reiškinį įvardija „progreso paradoksu“ ir pažymi, kad daugelį lėtinių ligų sukelia keli veiksniai, tokie kaip aplinkos

teršalai arba genetinis polinkis susirgti tam tikromis ligomis ir aplinkos veiksnių derinys. Hong Tan (2022) taip pat pažymi, kad viešosios ir atviros erdvės gyvenamuosiuose rajonuose ar aplinkiniuose padeda senjorams įsitraukti į visuomenės gyvenimą. Gyvenamieji rajonai dažnai yra bendruomenės, kuriose gyventojai daug bendrauja. Kai gyventojai bendrauja vieni su kitais, atviros erdvės vaidina svarbų vaidmenį. Abipusė parama, santykiai su šeima, draugais ir kaimynais laikomi pagrindiniu socialiniu kapitalu, turinčiu įtakos gyvenimo kokybei, vyresnio amžiaus žmonių sveikatai (Hong Tan, 2022, remiasi Miligan (2004) ir Takano, Nakamura ir kt., (2022)). Kiti tyrimai taip pat atskleidžia, kad geros aplinkos savybės yra susijusios su senėjančių suaugusiųjų sveikata. Šaltiniuose pažymima, kad medžiais apsodintos gatvės ir parkai susiję su geresne žmogaus savijauta (Wang ir kt. (2019)), o gyvenimas aplinkai draugiškesniuose rajonuose, pasak Wang ir kt. (2019), gali sumažinti depresijos riziką.

▪ **Politiniai veiksniai**

Kaip pastebėjo Crick (1982) „Politika atsiranda tuo pačiu metu pripažįstant skirtingų grupių egzistavimą, taigi ir skirtingus interesus bei skirtingas tradicijas“ (Bache, 2017 cit. Crick, 1982, p. 18), ir yra procesas, per kurį tokie skirtumai gali būti išreikšti, ginčyti ir suderinti. Taigi, politika yra susijusi su procesais, per kuriuos paskirstoma galia ir ištekliai: „kas, ką gauna, kada, kaip“ (Bache, 2017). Norint suprasti politinius procesus, svarbiausia yra trijų komponentų – idėjų, interesų ir institucijų – sąveika. Idėjos nurodo pagrindines skirtingų grupių ar individų vertybes, interesų sąvoka identifikuoja laimėtojus ir pralaimėtojus iš skirtingų pasirinkimų, o institucijos yra forumas, per kurį ieškoma skirtumų sutaikinimo (kompromiso) (Bache, 2017, remiasi Weiss, 2001; Rosendorff, 2005). Yew-Kwang ir kt. (2006) taip pat atkreipia dėmesį į tai, jog laimė yra asmeninis reikalas ir individualus siekis, tačiau viešoji politika atlieka svarbų vaidmenį ir gali daug prisidėti įvairiomis įgalinimo priemonėmis. Galimi tokie pavyzdžiai: institucijų, kurios leidžia klestėti privačioms įmonėms, steigimas, investicijos į infrastruktūrą ir švietimą, žmonių apsauga nuo žalos ir rizikos mažinimas bei skausmo malšinimas, kai žala neišvengiama. Yasnita, Suryadi ir kt. (2019) atkreipia dėmesį, kad kai kuriose šalyse socialinis pagyvenusių žmonių gerovės užtikrinimas tampa svarbiu vyriausybės rūpesčiu. Svarbu atkreipti dėmesį, kad kiekvienoje šalyje yra daug daugiau skirtingų politikos priemonių, skirtų užtikrinti vyresnių žmonių gerovę. Pavyzdžiui, Kinija netgi peržiūrėjo pagyvenusių žmonių teisių reglamentą, kad sustiprintų šeimos pagrindu teikiamą apsaugą, socialinį draudimą ir kitas socialines išmokas, įskaitant draugišką aplinką pagyvenusiems žmonėms (Yasnita, Suryadi ir kt., 2019).

Apibendrinant galima teigti, kad pensinio amžiaus grovei svarbi tiek mikro, tiek makro veiksnių visuma. Asmens individuali sveikatos būklė, psichinė, fizinė sveikata, ekonominiai, politiniai ir socialiniai veiksniai, saugi aplinka daro įtaka individo mąstymui, jausmams, elgesiui

santykiams su kitais ir gyvenimo kokybei. Socialiniai ryšiai, bendruomenės ir tarpusavio šeimos narių parama, tinkamas sveikatos apsaugos sistemos funkcionavimas yra raktas į pozityvų visuomenės senėjimą.

1.4. COVID-19 pandemija ir socialinės politikos valdymo priemonės

COVID-19 sukėlė rimtą susirūpinimą visuomenės sveikata, o ypač vyresnio amžiaus žmonių, kadangi jie yra ypač pažeidžiami dėl rimtų padarinių sveikatai bei atsparumo ligai dėl amžiaus, kitų gretutinių ligų (Kashefi ir kt., 2022). Žmonių reakcijos į COVID-19 krizę buvo įvairios: kai kurie žmonės piktinosi COVID-19 pandemijos valdymo priemonėmis, kiti stengėsi laikytis numatytų taisyklių, rekomendacijų, kad būtų galima sulėtinti viruso plitimą. Visgi didelio masto krizės tapo neatsiejama šiuolaikinio gyvenimo dalimi, kurios atsiranda reguliariai. Krizė gali būti apibrėžiama kaip „konkretus, netikėtas, neįprastas įvykis arba įvykių serija, sukelianti didelį neapibrėžtumo lygį ir reikšmingą bei suvokiamą grėsmę aukšto prioriteto tikslams“ (Sellnow, Seeger, 2013, p. 7). Krizės kyla dėl įvairių priežasčių, įskaitant politinius ir ekonominius sukrėtimus bei stichines nelaimes, sukelia įvairaus pobūdžio ir masto žalą visuomenei. Kai kurios krizės paveikia didelę gyventojų dalį įvairiose geografinėse vietovėse, o jas valdyti paprastai reikia tarpvalstybinio įvairių veikėjų koordinavimo. Kaip pažymi Christensen, Laegreid (2020) viso pasaulio vyriausybės vienu metu teko susidurti su mažiausiai trimis iššūkiais siekiant suvaldyti pandemiją:

- 1) Vyriausybės pareiga buvo saugoti visuomenės sveikatą, kuri apėmė atsargumo priemones ir aktyvias pastangas pažaboti ligos plitimą ir teikti tinkamas sveikatos priežiūros paslaugas;
- 2) Antrasis iššūkis yra ekonominis viruso poveikis šalims, kuris daugeliu atvejų buvo mažiau akcentuojamas vyriausybės politikoje ir tam tikru mastu buvo vertinamas kaip būtina „auka“ siekiant išgelbėti gyvybes;
- 3) Trečias iššūkis – socialinis ir psichologinis poveikis, apie kurį daug diskutuota, tačiau vyriausybės politikoje jam buvo skiriama mažiau dėmesio nei pirmiesiems dviems susirūpinimą keliantiems klausimams.

Literatūroje pabrėžiama, kad būdai, kuriais šalys reaguoja į krizes, yra glaudžiai susiję su esamais politikos planais (Capano ir kt., 2020). Taip yra todėl, kad krizės metu politiniai veikėjai pirmiausia pasikliauja esamomis programomis ir metodais, susijusiais su jų gerovės režimu arba bent jau konkrečiomis politikos sritimis, kurias ypač paveikė krizė. Todėl dažnu atveju esamas politikos palikimas gali nulemti krizės metu vykdomą politiką. Pavyzdžiui, tokios šalys kaip Belgija ir Vokietija, kurios ypatingai remiasi socialinio draudimo programomis, tikėtina, kad jas išplės reaguodamos į didelę krizę, o ne ieškos alternatyvių politikos formų (Béland ir kt., 2021).

Tuo pačiu metu, kai politikos veikėjai mano, kad esami politikos planai yra nepakankami, jie gali nuspręsti imtis naujovių ir kurti naujas programas, reaguodami į didelio masto krizę. Pavyzdžiui, tai atsitiko Kanadoje pandemijos metu. Žinodama apie esamos federalinės užimtumo draudimo (EI) programą, kuri apėmė tik dalį dirbančių gyventojų, apribojimus, Trudeau vyriausybė reagavo į COVID-19 pandemiją sukurdamą visiškai naują skubios socialinės paramos politiką, ji tapo prieinama greičiau ir daug didesnei gyventojų grupei nei EI programa (Béland ir kt., 2021). Šis pavyzdys rodo, kad krizės metu priimtose neatidėliotinos priemonės gali būti naujos, kai pastebimi akivaizdūs esami politikos trūkumai.

Analizuojant pandemijos sukeltą grėsmę visuomenės narių sveikatai esminės valdymo priemonės apėmė šiuos aspektus (European Commission, 2021):

- 1) Izoliacijos priemonės;
- 2) Kontaktų ribojimą;
- 3) Kaukių dėvėjimą;
- 4) Tarpvalstybinių ir šalies viduje esančių kontaktų ribojimą.

Kaip pažymi Europos komisija (2021) patvirtintiems teigiamiems COVID-19 atvejams buvo taikomos izoliavimo priemonės. Izoliacijos trukmė ES/EEE šalyse skyrėsi – nuo septynių iki keturiolikos dienų. Be to, dauguma šalių nurodė savo izoliacijos laikotarpį kaip pradinį tašką, laikas priklausė nuo simptomų, kuriuos asmuo patyrė per tą laiką, būklės sunkumo. Buvo rekomenduojama, jog šalys galėtų ir toliau lanksčiai taikyti izoliacijos laikotarpį, vadovaudamosi nacionalinėmis gairėmis ir žinių plėtojimu šioje srityje. Taip pat karantinas buvo taikomas žmonėms, kurie turėjo didelės rizikos kontaktą su COVID-19 atveju. Vadovaudamosi Europos komisijos Tarybos rekomendacijomis taip pat buvo apribotas ir keliavimas iš vienos šalies į kitą, o šalys suskirstytos į zonas pagal virusu užsikrėtusių atvejų skaičių. Valstybės narės dažnu atveju reikalavo, kad asmenys, keliaujantys iš kitos valstybės narės zonos, kuri pagal tos rekomendacijos priskirta ne „žaliajai“ kategorijai, karantinuotųsi ir (arba) po atvykimo atliktų COVID-19 infekcijos testą.

Apibendrinant galima teigti, kad siekdamas sušvelninti viruso plitimą, vyriausybės visame pasaulyje nustatė skirtingo masto izoliavimo ir apsaugos priemonės. Dažniausiai priemonės apėmė fizinį atsiribojimą, veido kaukių dėvėjimą, rankų plovimą, buvimo namuose politiką bei socialinių susibūrimų apribojimus (Lebrasseur, Fortin- Bedard, Lettre ir kt., 2021).

1.5. COVID-19 pandemijos poveikis pensinio amžiaus gyventojų gerovei Europos ir kitų šalių kontekste

Pastebima, kad visuomenės reakcija į COVID-19 pandemiją svarbi senėjančiai visuomenei, kuriai kilo didesnė su COVID-19 susijusių mirčių rizika, tačiau priimtose socialinės politikos priemonės – izoliacija ir kitos apsaugos priemonės taip pat gali sustiprinti vyresnio amžiaus žmonių

problemas, tokias kaip vienatvė, diskriminacija dėl amžiaus ir per didelis nerimas, prieiga prie paslaugų ir kt. Išanalizavus literatūrą šią tematiką pastebima, kad COVID-19 pandemijos įtaka vyresnio amžiaus asmenų gerovei pasireiškė penkiose dimensijose:

- Vyresnio amžiaus asmenų sveikata
- Socialiniai ryšiai
- Užimtumas
- Finansai
- Parama

Atsižvelgiant į literatūroje aktualizuojamas COVID-19 poveikio sritis šiame darbe kiekvieną iš jų verta pristatyti ir aptarti detaliau.

Remiantis Eurofound (2022) pateikta SHARE duomenų analize, praėjus vos keliems pandemijos mėnesiams, vyresnio amžiaus žmonės, ypač vyresni nei 80 metų, pranešė, kad jų sveikata buvo prastesnė nei prieš pandemiją. Apie pablogėjusią sveikatą pranešė 7% 50–64 metų amžiaus žmonių, 9% 65–79 metų amžiaus ir 16% 80 metų ir vyresni žmonių, 2–3% kiekvienoje amžiaus grupėje pranešė apie pagerėjusią sveikatą. Iš visų vyresnio amžiaus grupių moterys dažniau nei vyrai nurodė, kad jų sveikata pablogėjo. Įdomu tai, kad 50 metų ir vyresnio amžiaus žmonių, pranešančių apie blogesnę sveikatą, dalis buvo didžiausia Lietuvoje ir Portugalijoje (abiejose 14 proc.). Visgi, pastebima, kad visose Europos šalyse didesnė dalis pranešė apie pablogėjusią sveikatą nei pagerėjusią. Atotrūkis buvo mažiausias Švedijoje ir Suomijoje – atitinkamai 8 % ir 10 % pranešė apie pablogėjusią sveikatą ir 7 % ir 9 % apie pagerėjusią sveikatą (Eurofound, 2022).

Eurofound (2022) nacionalinės apklausos ir mokslininkų atlikti tyrimai suteikia papildomų įžvalgų apie patiriamų sveikatos problemų rūšis: Švedijoje 50 % žmonių, vyresnių nei 70 metų, pranešė, kad dėl pandemijos jautėsi blogai, 39 % jautėsi prislėgti, 23 % turėjo sunkumų susikaupti ir 23,5 % turėjo miego sutrikimų (Eurofound, 2022). Santini ir Koyanagi (2021) taip pat pažymi, kad 2020 m. vasarą apie 30 % 50 metų ir vyresni žmonių ES pranešė, kad patyrė psichikos sveikatos problemų: pasireiškė prislėgta nuotaika, nerimo bei miego sutrikimai (Santini ir Koyanagi, 2021).

Kaip pažymi Chen (2021) socialinė vyresnio amžiaus žmonių integracija yra labai svarbi, tačiau verta atkreipti dėmesį, kad vyresnio amžiaus žmonių socialinis gyvenimas skiriasi, o tai reiškia, kad jie ne visi yra vienodai pažeidžiami pandemijos metu. Autorius savo tyrime analizavo vyresnio amžiaus žmonių socialinius ryšius, siekiant nustatyti jų pažeidžiamumą pandemijos metu. Rezultatai parodė didelį kasdienį socialinių kontaktų nevienalytiškumą. Tyrime buvo pastebėta, kad laikas viešose vietose palaipsniui mažėjo nuo vyriausių (85 m. ir vyresnių), vyresnių (75–84 m.) iki vidutinio amžiaus (55–64 m.) suaugusiųjų. Palyginti su vyriausio amžiaus suaugusiais, vidutinio amžiaus ir vyresnių suaugusiųjų laikas su šeimos nariais sumažėjo, tačiau pailgėjo laikas su ne šeimos

nariais. Autoriaus teigimu tokie skirtumai grupės viduje galėjo sukelti skirtingas COVID-19 infekcijos pažeidžiamumas, socialinio atsiribojimo priemonių laikymasis (Chen, 2021).

Visgi, Eurofound (2022) ataskaitoje pažymima, kad vyresnio amžiaus žmonių socialiniai kontaktai pandemijos metu sumažėjo ir tai turėjo neigiamą poveikį psichinei sveikatai ir gerovei. Ataskaitose akcentuojama tai, kad daugiau nei keturi iš penkių 50 metų ir vyresni žmonės (85 proc.) rečiau lankydavo šeimos narius, 80 metų ir vyresni žmonės teigė neišėję iš namų nuo pandemijos pradžios, 50–79 metų žmonės pažymėjo, kad pandemijos metu neišėjo iš namų. Vyresnių nei 50 metų amžiaus žmonių rodikliai buvo didžiausi Maltoje (44 proc.), Kroatijoje ir Kipre (abiejose – 34 proc.) ir Italijoje (33 proc.), o mažiausi – Danijoje (2 proc.) ir Švedijoje (3 proc.) (Eurofound, 2022). Verta atkreipti dėmesį, kad šiais pirmaisiais pandemijos mėnesiais Danija ir Švedija buvo tarp valstybių narių, kuriose buvo taikomos mažiausiai griežtos karantino priemonės. Tačiau keletas autorių tokių kaip Rolandi, Vaccaro ir kt. (2020) pateikia papildomų įžvalgų ir atkreipia dėmesį į tai, kad vyresnio amžiaus žmonės yra mažiau susipažinę su komunikacijos technologijomis, kurios tapo būtinos palaikant socialinius ryšius COVID-19 karantino metu. Tyrime autoriai siekė ištirti, kaip vyresnio amžiaus žmonės, anksčiau apmokyti naudotis socialinių tinklų svetainėmis, patyrė užsidarymo laikotarpį. Per pirmąsias dvi 2020 m. gegužės mėn. savaites buvo apklausti 81–85 metų amžiaus Milane gyvenantys asmenys. Apklaustieji dalyviai buvo suskirstyti į apmokytus (N = 60) ir neapmokytus (N = 70) naudotis IT technologijomis. Grupės buvo panašios pagal socialinius demografinius ir klinikinius požymius. Dalyviai, apmokyti naudotis socialiniais tinklais, pranešė, kad žymiai dažniau naudojosi jais ir nesijautė atstumti palyginti su asmenimis, kurie nesinaudojo socialiniais tinklais. Šios išvados patvirtina technologijų naudą esant ekstremalioms saviizoliacijos sąlygomis (Rolandi, Vaccaro ir kt., 2020).

Analizuojant literatūrą pastebima, kad yra išskiriama dar viena COVID-19 poveikio sritis – užimtumas. Tyrėjai iš Slovakijos nustatė, kad lengviau susidoroti su pandemija buvo kelių kartų namų ūkiuose, kur namų ūkio pareigos buvo padalintos tarp šeimos narių ir vyresni suaugusieji buvo užimti, pavyzdžiui seneliai galėjo gaminti maistą, prižiūrėti ir rūpintis anūkais. Įdomu ir tai, kad vyresni žmonės dažnai savanoriavo pandemijos metu. Pastebėta, kad savanoriškoje veikloje dalyvavo šiek tiek daugiau vyrų nei moterų (Cugmus, Ferligoj ir kt., 2021).

Literatūroje taip pat pažymėtina ir finansinė pensinio amžiaus asmenų padėties pokyčiai, aktualizuojami skirtinguose šaltiniuose. Aratani (2021) atkreipia dėmesį, kad vyresnio amžiaus amerikiečiai per COVID-19 pandemiją susidūrė su daugiau finansinių iššūkių. Tyrimo metu 19 % JAV suaugusiųjų, kurie yra vyresni nei 65 metų, pranešė, kad pandemijos metu naudojo savo santaupas – tai didžiausias procentas iš 11 turtingų šalių pasaulyje (Aratani, 2021). Šis procentas yra beveik septynis kartus didesnis nei Vokietijoje, kur 3 % vyresnio amžiaus žmonių pranešė apie ekonominius sunkumus (Aratani, 2021). Įdomu tai, kad atotrūkis buvo dar ryškesnis, kai tyrimo

rezultatai buvo suskirstyti pagal rases. Lotynų Amerikos ir juodaodžiai amerikiečiai turėjo daugiau ekonominių sunkumų nei baltieji amerikiečiai, o 39% Lotynų Amerikos ir 32% juodaodžių amerikiečių pranešė apie sunkumus, palyginti su 14% baltųjų amerikiečių (Aratani, 2021). Eurofound (2022) ataskaitoje taip pat yra atkreipiamas dėmesys į vyresnio amžiaus asmenų padėtį pandemijos laikotarpiu. Pažymėta, kad 2020 m. ES, 19,0 % 75 metų ir vyresnių žmonių gyveno skurde (2019 m. – 17,2 proc.). Pandemijos metu pensijos paprastai nebuvo mažinamos, priešingai buvo suplanuotas padidėjimas. Pavyzdžiui, nuo 2019 metų Lenkijos vyriausybės mokėta papildoma (13-oji) pensija 2020 m. tapo nuolatine. Tačiau verta atkreipti dėmesį, jog kai kuriose valstybėse narėse daugelio dirbančių pensininkų pajamos sumažėjo iš darbo gaunamų pajamų. Be to, kai kurie vyresnio amžiaus žmonės, kurie gaudavo paramą iš savo vaikų, taip pat jos neteko arba ji sumažėjo, nes atitinkamai sumažėjo ir jų vaikų pajamos (Eurofound, 2022). Visgi pastebėta, kad pajamos sumažėjo rečiau tarp 65 metų ir vyresnių asmenų, o tai galima paaiškinti pensijų pajamų stabilumu.

Kaip pažymi Cugmas, Ferligoj ir kt. (2021), socialinė parama yra daugiamačė sąvoka, kurią galima apibrėžti kaip „materialių ar nematerialių išteklių teikimą“. Tyrimai rodo, kad reali ir suvokiama socialinė parama teigiamai veikia psichinę sveikatą. Tačiau, kai socialinės paramos teikėjai yra nepatikimi arba, kai socialinės paramos gavimas yra labai reiklus ar nesklandus, tai gali turėti neigiamą poveikį psichinei sveikatai (Cugmas, Ferligoj ir kt., 2021). Nepaisant to, socialinė parama paprastai turi teigiamą poveikį, ypač siekiant užkirsti kelią depresijai ir nerimui, o socialinės paramos nebuvimas (t. y. jaučiama socialinė izoliacija ir vienišumas) padidina psichikos sutrikimų, tokių kaip depresija ir nerimas, riziką. Vokietijoje atliktas tyrimas atskleidė, kad socialinis palaikymas yra susijęs su mažesniu nerimu, depresijos ir miego sutrikimų lygiu koronaviruso pandemijos metu (Bauer, Seiffer, 2020). Kinijoje atliktas tyrimas rodo, kad suaugusių kinų, turėjusių mažesnę socialinę paramą COVID-19 pandemijos metu, psichologinis stresas buvo didesnis nei tų, kurie turėjo didesnę socialinę paramą (Lu, Li, 2020). Eurofound (2022) suteikia informaciją apie vyresnio amžiaus žmonių paramos poreikius pandemijos metu. Ataskaitoje teigiama, kad Kroatijoje 65 metų ir vyresni žmonės buvo apklausti, kokios paslaugos jiems būtų naudingos pandemijos metu. Be jau siūlomų paslaugų kaip maisto, vaistų ir būtiniausių prekių pristatymo, psichologinės pagalbos linijos, jie pabrėžė bendravimo ir savitarpio pagalbos, galimybės su kuo nors pasikalbėti (pavyzdžiui, telefonu) svarbą. Taip pat buvo įvardinti ir šie poreikiai: lėtinių ligų gydymo tęsimas, finansinė pagalba apmokėti sąskaitas ir atlikti buitines darbus ar nuvykti pas gydytojus, išvesti pasivaikščioti augintinius, parnešti knygas iš bibliotekų ir padėti naudotis internetu (Eurofound, 2022).

2. COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA ASMENS GEROVEI PENSINIO AMŽIAUS ASMENŲ SUBJEKTYVIU VERTINIMU: EMPIRINIS TYRIMAS

2.1. Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo strategijos pasirinkimas. Siekiant atskleisti subjektyvias pensinio amžiaus asmenų patirtis COVID-19 pandemijos metu ir identifikuoti poveikio sritis asmens gerovei buvo pasirinktas kokybinis tyrimo tipas. Liobikienė (2010) teigia, kad kokybinis tyrimas – tai suvokimo procesas, kurio metu tyrėjas išsamiai perduoda tyrimo dalyvių požiūrį, sukonstruoja holistinį paveikslą, analizuoja žodžius ir atlieka tyrimą natūralioje aplinkoje. Mokslininko Talbot (2015) nuomone, kokybinis tyrimas yra išsamus tyrimas, kurio metu galima pasitelkti įvairias technikas, o pagrindinis kokybinio tyrimo tikslas – suprasti, kaip žmonės mąsto, ką jaučia, kaip reaguoja ir elgiasi. Pastarojo autoriaus teigimu, kokybinius tyrimus galima pritaikyti bet kokiems tyrimų kontekstams, kurie nėra susiję su „kiek“ žinojimu. Pasak Tidikis (2003) kokybinis tyrimas leidžia išaiškinti tam tikros socialinės grupės gyvenimiškas problemas. Pasak autoriaus kiekviena situacija kiekvieno žmogaus atveju yra unikali, atspindi specifinę socialinę patirtį, o atskirų žmonių ar grupių patirtys „tarytum mozaikoje išdėliotas visuomenės socialinis gyvenimas“ (Tidikis, 2003, p. 359).

Duomenų rinkimo metodas. Tyrėjai, atliekantys kokybinius tyrimus, studijuoja žodines ir rašytines reprezentacijas bei žmonių patirties aprašymus naudodami įvairius duomenų rinkimo metodus (Liobikienė, 2010). Svarbu atkreipti dėmesį, kad vis dažniau socialiniams tyrimams taikomas fokus (tikslinės) grupės metodas (Kahan, 2001). Tikslinės grupės dabar vis dažniau naudojamos socialiniuose tyrimuose, ypač sprendžiant klausimus, susijusius su visuomenės suvokimu formuojant politiką (Kahan, 2001). Žukauskienė (2015) pabrėžia, kad fokus grupės metodas yra tinkamas naudoti, kai siekiama atskleisti nuomonių skirtumus, įtakojančius veiksnius, išgirsti įvairias nuomones, idėjas. Fokus grupės leidžia giliau pažvelgti į mąstymo struktūras, sąmonės srautus, išsiaiškinti užslėptus poreikius (Spinter research, 2022). Svarbu atkreipti dėmesį į tai, jog fokus grupės metu yra apklausoma asmenų grupė, o tai reiškia, kad dėka grupėje veikiančios sinergijos ir kūrybiškumo efekto yra gaunama daugiau informacijos nei galima būtų surinkti iš pavienių asmenų. Grupių interviu metu surenkama bendra, o ne individuali nuomonė, todėl fokus grupės gali būti naudojamos įvairių priemonių ar reiškinių tobulinimui ir vertinimui, planavimui ir poreikio nustatymui (Krueger, 2002), o tai tampa aktualu ir teikiant rekomendacijas socialinės politikos formuotojams. Taikant šį metodą taip pat buvo paruoštas grupinės diskusijai skirtas iš dalies struktūruotas klausimynas. Tokiu atveju tyrėjas iš anksto numato galimus klausimus, tačiau prie jų neprisiriša, o pagrindinis privalumas, jog tai leidžia tyrimo dalyviams pateikti papildomus klausimus (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Duomenų analizės metodas. Fokus grupės metu gautai informacijai apdoroti buvo pasirinktas kokybinės turinio analizės metodas. Prieš atliekant turinio analizę buvo peržiūrima surinkta vaizdinė ir garsinė medžiaga, buvo transkribuojami garso įrašai, kurių apimtis sudarė 4,75 val., duomenys suvedami į kompiuterio Word failą, gauti 58 puslapių failo duomenys perkeliama į MAXQDA programą, kuria naudojantis buvo išskirti 274 kodai. Taikant šį metodą ir atliekant turinio analizę sistemingai buvo nagrinėjami gauti duomenys, nuolatos skaitomos ir analizuojamos gautos transkripcijos. Kaip pažymi Sabaliauskas (2017), turinio analizės metu „siekiama nustatyti tekstų, prasmių, savybių ar bendrinių temų ryšius ir juos analizuoti pasirinktame tyrimo lauke“ (Sabaliauskas, 2017, p.57). Sabaliausko (2017) teigimu, šis duomenų analizės metodas „įgalina tyrėją aiškinti ir interpretuoti teksto duomenis, sistemingai juos klasifikuojant“ (Sabaliauskas, 2017, p.57). Tokiu būdu tyrimo metu gauti duomenys yra identifikuojami ir koduojami, kitaip tariant, išskiriamos kokybinės subkategorijos, formuojamos platesnės kategorijos. Remiantis Sabaliausku (2017), turinio analizės metodu siekiama sisteminti ir apibendrinti gautus duomenis, apibūdinti reiškinius, jis padeda atskleisti, kokias prasmes tyrimo dalyviai suteikia tiriamiems reiškiniams. Taip pat turinio analizė turi ir semantinę prasmę. Tai reiškia, kad ji siejama su tyrimo, kuriame vyko nagrinėjamas procesas, kontekstu, žmogaus ir išskirtų prasmių ryšio kontekstu. Šis tyrimo metodas įgalina tyrėją aprašyti tam tikrose aplinkose pasireiškiančius procesus remiantis unikaliomis tyrimo dalyvių patirtimis (Sabaliauskas, 2017).

Tyrimo instrumentas. Siekiant surinkti tyrimo duomenis buvo atlikta dalinė tyrimo objekto operacionalizacija, remiantis išanalizuota mokslinė literatūra išskiriamos keturios diagnostinės sritys ir parengtas pusiau struktūruotas klausimynas, skirtas tikslinėms grupėms: 1) Asmens gerovės suvokimas ir situacijos Lietuvoje vertinimas; 2) Veiksniai, įtakoiantys pensinio amžiaus asmenų gerovę; 3) COVID-19 pandemijos įtaka asmens gerovei; 4) Socialinės politikos vertinimas ir tobulinimas. Klausimynas ir atlikta dalinė tyrimo objekto operacionalizacija pateikiama pirmame priede (žr. 2 priedą).

Tyrimo organizavimas. Empirinis tyrimas buvo pradėtas organizuoti magistro I kurso, antro semestro studijų metu, 2022 m. balandžio-gegužės mėnesiais. Tuo metu buvo pradėta rinkti mokslinė medžiaga COVID-19 pandemijos poveikio asmens gerovei sritims identifikuoti remiantis iki tol atliktais moksliniais tyrimais ir parengtas rašto darbas, o birželio mėnesį pristatytas baigiamojo magistro darbo planas. 2022 metų rugsėjo mėnesį buvo sukontaktuota su Trečiojo amžiaus universiteto atstovais iš skirtingų Lietuvos regionų: Vilniaus, Kauno, Kelmės, Naujosios Akmenės. Planuojant tyrimą pirmiausia buvo išsiųsti laišakai el. paštu, o vėliau susisiekti ir telefonu. Siekiant išsiaiškinti, ar tyrimo dalyviams pateikiama su tyrimu susijusi informacija yra aiški ir suprantama, tyrimo aktualumas, problematika ir svarba pokalbio telefonu metu aptarta su personalu, gautos metodininkų įžvalgos leido peržvelgti tyrimo klausimus ir juos patobulinti. Atsižvelgus į Trečiojo

amžiaus studentų užimtumą buvo numatomos fokus grupių susitikimo datos: spalio 24 d. – Vilniuje, spalio 27 d. – Naujojoje Akmenėje, spalio 28 d. – Kaune, lapkričio 4 d. – Kelmėje, identifikuoti konkretūs galimi tyrimo dalyviai, atitinkantys numatytus kriterijus. Tam, kad tekstą būtų galima transkribuoti, buvo gautas tyrimo dalyvių sutikimas filmuoti ir įrašyti diskusiją. Fokus grupių diskusijos buvo filmuojamas ir įrašomas naudojant kelis išmaniuosius įrenginius siekiant išvengti informacijos praradimo dėl techninių kliūčių.

Tyrimo etika. Atliekant kokybinį tyrimą svarbus vaidmuo tenka ir tyrimo etikai. Fokus grupės tyrimo metu buvo laikomasi šių etikos principų: apie tyrimo atlikimą, jo tikslus buvo informuotas įstaigos personalas – metodininkai, tyrime dalyvaujantys pensinio amžiaus asmenys. Gerbiant dalyvių anonimiškumą tyrimo metu surinkti duomenys koduojami ir pagal interviu eiliškumą įvardijami skaičiais ir raidėmis. Pavyzdžiui, M1 – miesto dalyvis, R9 – regiono. Toks būdas leidžia identifikuoti informantų iš didžiųjų miestų ir regionų skirtumus ar sąsajas. Laikantis konfidencialumo vardai, pavardės, kurios galimai leistų atskleisti žmogaus tapatybę ar kitus garsinėje medžiagoje minimus asmenis, neskelbiami. Visi tyrimo metu gauti duomenys pagrįsti pensinio amžiaus asmenų patirtimi, prieduose pateikiami autentiški transkribuoti tekstai, kalbos kultūra netaisoma (žr. 5 priedą). Svarbu paminėti, kad siekiant maksimalaus tyrimo dalyvių atvirumo, nuoširdžių atsakymų, tarpusavio sinergijos buvo sutarta, kad Trečiojo amžiaus universiteto atstovai užtikrins patalpas, kurioje tyrimo dalyviai galėtų jaustis komfortabiliai bei netrikdytų pašaliniai asmenys, paprašyta išjungti telefono garsą bei numatoma preliminarini diskusijos trukmė, paaiškinamos taisyklės. Svarbu paminėti, kad su Trečiojo amžiaus universiteto personalu ir tyrimo dalyviais buvo užmegztas palaikantis santykis, skatinęs tyrimo dalyvius jaustis saugiai ir drąsiai dalintis patirtimis, įžvalgomis, buvo parinktas apvalus stalas, pasiūlyta arbata sukuriant jaukią atmosferą.

Tyrimo rezultatų sklaida. Parengus magistro darbą tyrimo rezultatus numatoma pristatyti nuotoliniame susitikime su tyrime dalyvavusių regionų atstovais, Trečiojo amžiaus universiteto personalu, tyrimo dalyviais, bei VšĮ „Nacionalinis socialinės integracijos institutas“ organizacijos personalu.

2.2. Tyrimo dalyviai

Tyrimo dalyvavo 41 pensinio amžiaus asmuo iš 4 skirtingų Lietuvos regionų: Vilniaus (8), Kauno (9), Kelmės (13), Naujosios Akmenės (11). Tyrimo dalyvių amžius – nuo 63 m. iki 90 m. Tyrimo dalyvių amžiaus vidurkis – 74 m. 29 iš 41 dalyvių yra įgiję aukštąjį išsilavinimą, 4 iš 41 dalyvių – vidurinį ir 8 iš 41 – profesinį išsilavinimą. Mieste gyvenantys asmenų skaičius siekė 17, o regionuose siekė 24. Detali tyrimo dalyvių charakteristika pateikiama 1 priede (žr. 1 priedą).

Tyrimo dalyviai buvo pasirinkti taikant kriterinę atvejų atrankos strategiją: tyrimo dalyvių atrankos kriterijus: 1) pensinio amžiaus asmenys nuo 63 m., atsižvelgiant į tai, kad Lietuvoje nuo

2022 m. pradžios moterų pensinis amžius 63 m. ir 8 mėn., o vyrų – 64 m. bei pasirinkta sniego gniūžtės strategija: buvo užmegztas kontaktas su Vilniaus miesto Trečiojo amžiaus universiteto personalu, pastarojo atstovai pasidalino ir kitų padalinių kontaktiniais duomenimis bei informavo potencialius tyrimo dalyvius.

2.3. Tyrimo rezultatai, jų analizė ir interpretacija

2.3.1. Asmens gerovės subjektyvus vertinimas

Taikant fokus grupės metodą pirmiausiai buvo siekta išsiaiškinti, kaip pensinio amžiaus asmenys suvokia asmens gerovę ir kokias įžvalgas pateikia žvelgdami į Lietuvos situaciją. Šiam tikslui pasiekti buvo pateikiami du klausimai (žr. 2 priedą). Atlikus kokybinę turinio analizę išskirtos 2 kokybinės kategorijos, kurios atskleidžia, tyrimo dalyvių asmens gerovės suvokimą bei situacijos Lietuvoje vertinimą (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Asmens gerovės supratimas ir situacijos Lietuvoje vertinimas

Kategorija	Subkategorija	Įrodančių teiginių pavyzdžiai	N ¹
Asmens gerovės (laimės) suvokimas	Laimė kaip galimybė gyventi taip, kaip nori	„Man tai asmens gerovė yra gyventi taip, kaip aš noriu, ne kaip nori mano darbdavys, ne kaip nori mano šeima, mano anūkai ir taip toliau, o gyventi, kaip aš noriu „<...> nes tikrai jau daugelyje sričių gali daryti tai, ką nori, išmoksti pasakyti ne, išmoksti pagarbos sau reikalauti...labai dažnai būdavo situacijų, kai žmonės pakeldavo balsą, dabar aš sau esu nusistačius, jeigu kas nors mane aprėks, aš apsisuksiu ir nueisiu nežiūrint jokių įsipareigojimų” (M7); “Galiu aš papildyti, kad, jog gyventi taip, kaip nori, yra labai gerai, o dar geriau, kai šeimyna supranta, kad gyveni, kaip nori ir tau pritaria ir netrukdo, tai čia yra iš tikrųjų labai didelis plusas” (M1); “<...>laimė yra turbūt gyventi savo gyvenimą pagal esamas galimybes kokybiškai”(R18); “<...>aš dar norėčiau pasisakyti man dabar atsidaro gal tokia galimybė iš tikrųjų būt savimi, man taip susiklostė	17

¹ N- pasikartojančių teiginių dažnis.

		<i>gyvenimas, kad tiesiog aš buvau priklausoma, aš privalėjau daryti tai, ko aš nemokėjau, nenorėjau, bet tiesiog buvau verčiama” (17R).</i>	
	Laimė kaip galimybė realizuoti save sulaukus pensinio amžiaus	<i>“O mano gyvenime man labai svarbu, labai didelę asmenybės dalį susieti su menu, su savirealizacija” <...>” (1M); “<...>lavintis tuose srityse, kurioms aš neturėjau laiko, kuriuo aš neturėjau galimybių...Dabar visos galimybės yra ir aš traktuoju senjoro amžių kaip aukso amžių” (M7); “<...>Aš manau, kad va tai yra laimė, kai tu gali save, save realizuoti tiek, kiek tu gali <.... Čia iš mūsų niekas nereikalauja kažkokių aukštumų, bet mes sportuojam, mes lankome jogą, ir lankom mankštas, mes keliaujam, mes susipažinome su tokiomis gražiomis Lietuvos vietomis...” (R18).</i>	8
Pensinio amžiaus asmenų gerovės Lietuvoje dviprasmiški vertinimai	Pasitenkinimas esama situacija	<i>“<...>tikrai nėra bloga, tikrai<...> bet gyventi galime, normaliai gyvenam, už apšildymą gauni tą kompensaciją, už vandenuką gauni, nu nėra tų didelių, kad...nežinau” (11R); „<...>aš manau, kad visai neboga...jeigu žmogus dirbo, gauna pensiją, tai gali laisvai pragyventi” (21M).</i>	13
	Patiriamas pajamų skurdas	<i>„<...>aš, kai galvoju, kad bendrai, aplamai tų žmonių, kurie gauna dideles pensijas yra labai mažas procentas...o ta bendroji, ta didžioji masė pensininkų gyvena skurdo riboj” <...> Aš kalbėjau su ta savanore, kuri dalina maistą, tai žinot, ji sako graudžiausia yra matyti ne tuos bomžus, nes jie pasirenka tokį gyvenimo būdą, bet sako, ateina mokytojos, ir sako, jų yra labai daug, kurių pensijos labai...intelektualios, faini žmonės, nu sako graudu žiūrėti...”(M4); “Tai vat tos pirmosios grupės, kurių koeficientas pensijos apima tarybinį laikotarpį, tai jie yra vargšai, jie yra skurdžiai, o ten visko yra – ir mokytojų, ir gydytojų, ir ko tik nori, tai yra su trim šimtais pensijos, tai yra tragiškos...” (M2).</i>	9
	Ribotos galimybės tenkinti savo poreikius	<i>„Taip, vargsta, todėl, kad žinot, kaip pasakysiu reiškia. Juk be to, kad valgai ir kažką tai, tu nori dar į kažkokį teatrą nueiti, ir pabandyk tu tai padaryti su savo maža pensija” (M4); “<...>Penki šimtai yra mokesčiams ir maistui ir</i>	7

		<i>viskas, daugiau nieko <...> Lietuvos situacija tikrai yra nekokia...nekokia...kultūra sunkiai prieinama, bilietas dabar kainuoja apie 30 eurų, tai su vidutine pensija yra misija neįmanoma, kartą per metus gali nueit (M7); “<...>taip negalim ko nors nusipirkti, kur nors išvažiuoti (R11).</i>	
	Vaikų išlaikymo problematika	<i>„<...>pas mus dar yra tas, kad mes norim vaikams sutaupyti, nu kiek per žinias sako ir panašiai, kad vaikai jauni neturi darbo, pensininkai turi sava vaikus išlaikyti, tam jaunimui irgi reikia mąstyti”(R10).</i>	2
	Patiriamas vienišumo jausmas	<i>„<...>bet jie yra vieniši, vat seno amžiaus, nebeturi, kas juos iš artimųjų lankyti, jie negali išeiti, jie guli, jie ligų sukaustyti” (M20); <...> vieniši žmonės čia taip, čia suprantama” (M28).</i>	2

1 lentelės turinys atskleidžia asmens gerovės sampratą bei situacijos Lietuvoje vertinimą. Grupinės diskusijos metu informantai labiausiai aktualizavo, jog laimė tai laisvė rinktis ir gyventi taip, kaip nori (N=17) Pensinio amžiaus asmenų teiginiai liudija, kad sulaukus pensinio amžiaus asmuo galiausiai gali daryti tai, ką nori, jaučia galimybę pasirinkti, tai, kas jam iš tiesų teikia malonumą. Sulaukęs tokio amžiaus žmogus geba brėžti ribas, priimti drąsesnius sprendimus, nejaučia didelių įsipareigojimų prieš aplinkinius, pavyzdžiui, darbdavį ar šeimos narius, o kai pastarieji sprendimus gerbia ir palaiko žmogus jaučiasi dar geriau. Taip pat pastebima, kad laimė reiškia galimybę realizuoti save (N=8). Tyrimo dalyviai akcentuoja, kad sulaukus pensinio amžiaus atsiranda galimybės įsitraukti į naujas veiklas, į kurias auginant vaikus ar dirbant tam tikros aplinkybės trukdė, o senjoro amžius įvardijamas kaip „aukso amžius“ savęs atskleidimui. Informantai pabrėžia, kad labai svarbi ir aplinka, kurioje jie yra bei individualumo svarba, gebėjimas save realizuoti savo galimybių ribose: „Čia iš mūsų niekas nereikalauja kažkokių aukštumų“ (R18). Įdomu tai, kad panašias išvalgas, kurios leidžia pagrįsti gautus rezultatus pateikia ir Jungtinėje Karalystėje Vietos pensijų bendrijos administracijos atliktas tyrimas (2021), kuriame dalyvavo 12 000 pensinio amžiaus asmenų. Ataskaitoje pabrėžiama, kad net 38 % respondentų pažymėjo tai, jog sulaukus pensinio amžiaus atsiranda daugiau laiko užsiimti veiklomis, kurioms anksčiau nebuvo laiko, taip pat 20 % dalyvių akcentavo laisvės svarbą: laisvę nuo patirto streso iki pensijos, laisvę augti (Local Pensions Partnership Administration, 2021).

Siekiant paplėsti informantų situacijos suvokimą tyrimo metu taip pat buvo diskutuojama apie pensinio amžiaus asmenų gerovę mūsų šalyje. Tyrimo dalyvių vertimu Lietuvoje pensinio amžiaus asmenys susiduria su penkiomis esminėmis problemomis, kurios įtakoja jų gerbūvį: labiausiai pabrėžtinus buvo pajamų skurdas (N=9), kuris sukuria ribotas galimybes patenkinti daugiau nei tik

bazinius asmens poreikius, bet apsunkina galimybes įsitraukti ir į kultūrinį gyvenimą, leisti sau įsigyti naują daiktą, išvykti (N=7), taip pat buvo aktualizuojama ir vaikų išlaikymo problema (N=2) bei vyresnių žmonių vienišumas (N=2). Informantų teigimu daugumos Lietuvoje gyvenančių pensinio amžiaus asmenų pajamos yra mažos, o ypač tų, kurių darbo stažas apima tarybinį laikotarpį. Pažymima, kad asmenys net ir iki išėjimo į pensiją užėmę aukštas pajamas tam tikrais atvejais yra priversti kreiptis pagalbos ir į labdaros ar kitas nevyriausybinės organizacijas. Visgi verta paminėti ir pavienius tyrimo dalyvių atsakymus, kurie nebuvo įtraukti į kategorijų turinį, tačiau išplečia požiūrį į asmens gerovės vertinimą. Viena tyrimo dalyvė teigė, jog net ir gaudama mažas pajamas ji jaučiasi laiminga, nes geba pasinaudoti kitomis galimybėmis: „*Aš galiu pasakyti, kad mano pensija yra 313 eurų <...> ir mokesčius mokėjau, ir mokslinį darbą dirbau, tiesiog nelaiku išėjau į pensiją <...> Ne... aš noriu pasakyti, kad aš su maža pensija, aš esu laiminga, patenkinta, aš labai daug ko noriu, aš labai daug paslaugų gaunu nemokamai, kad ir šokių, koncertus... <...> Reiškia aš užsidirbu taip [tyrėjo komentaras: turi omenyje savanorišką veiklą], aš važiuoju kokį Pelėšiaus dvarą, man už koncertą mokėti nereikia. Tikrai su maža pensija gaunu labai labai daug paslaugų“ (M1). Šią situaciją iš esmės galima paaiškinti remiantis teorinėje dalyje pristatyta žmogaus prigimties teorijos perspektyva. Remiantis ja šalyje su žemomis vidutinėmis pajamomis, neužtikrinančiomis universalių poreikių patenkinimo, subjektyvioji gerovė varijuoja, atsižvelgiant į gyventojų pajamų kiekį šiems poreikiams patenkinti, tačiau pasiekus tam tikrą lygį, pajamos nebeturi reikšmingos įtakos subjektyviajai gerovei, nes universalūs poreikiai yra patenkinti (Gataūlinas, 2013).*

Taip pat tyrimo dalyviai pabrėžė, jog tam tikrais atvejais pensinio amžiaus žmogus turi pasirūpinti ir jau užaugusiais savo vaikais ir jiems suteikti finansinę paramą. Šį fenomeną atskleidžia ir BNS Spaudos centro (2021) pateikiami duomenys, kurie rodo, jog Lietuvoje atlikta apklausa atskleidė, kad net 80 proc. lietuvių tėvų finansuoja savo suaugusius vaikus, o latvių – tik 56 proc., estų – 55 proc. Burdaitis (2021) šį reiškinį aiškina tuo, jog Lietuvoje nuostata, kad tėvai turi padėti vaikams „atsistoti ant kojų“ yra gaji. Lietuvoje tėvai dažnai finansuoja vaikų studijas ar padeda nusipirkti pirmą gyvenamąjį būstą, automobilį be to, neretai finansiškai remia jau ir suaugusius vaikus. Tokia finansinė elgsena gali būti nulemta ir kultūrinių faktorių, ir ekonominių sąlygų (Burdaitis, 2021).

Tyrimo dalyviai taip pat pažymi, kad Lietuvoje dalis pensinio amžiaus asmenų yra vieniši, nutikus nelaimei ar suprastėjus sveikatai neturi artimųjų, kurie galėtų jais pasirūpinti ir suteikti pagalbą. Šias tendencijas pažymi ir Pasaulio sveikatos organizacija (2021). PSO (2021) teigimu, vyresnio amžiaus žmonių socialinė izoliacija ir vienatvė yra plačiai paplitusi. Pavyzdžiui, 20–34 % vyresnio amžiaus žmonių Kinijoje, Europoje, Lotynų Amerikoje ir Jungtinėse Amerikos Valstijose yra vieniši. PSO (2021) teigimu socialinė izoliacija ir vienatvė yra žalingi. Jie trumpina vyresnio amžiaus žmonių gyvenimą, kenkia jų psichinei ir fizinei sveikatai bei gyvenimo kokybei.

2.3.2. Asmens gerovė ir ją įtakojantys veiksniai

Antra tyrimo diagnostine sritimi buvo siekiama identifikuoti, kokie veiksniai lemia pensinio amžiaus asmenų gerovę. Šiam tikslui pasiekti buvo pateikiama keletas klausimų (žr. 2 priedą). Analizuojant tekstus buvo išskirtos 5 kategorijos (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Asmens gerovė ir ją įtakojantys veiksniai

Kategorija	Subkategorija	Įrodančių teiginių pavyzdžiai	N
Asmens gerovė ir individualios asmens savybės	Sveikatos būklė	„<...>kaip ir žmonės sakė – sveikata, kol dar vaikštai ir su lazda, bet vistiek vaikštai, kol laimingas, kad nereikia gulėti ant patalo, o jeigu guli ant patalo, turi kažkas aptarnauti...<...>“ (34R); “Man atrodo gyvenime svarbiausia pirmų pirmiausiai sveikata <...>” (36R); “Kai aš esu sveikas, kai aš neturiu jokių fizikinių, fizinių problemų, ta prasme neskauda niekur, gerai jaučiuosi” (3M).	26
	Charakterio savybės	“Čia turbūt priklauso nuo žmogaus asmenybės, nuo jo gyvenimo, emocijų, nuo jo pozityvaus gyvenimo į visą požiūrį, tu gali būti ir susiraukęs ir viską, aš tai šita gyvenime šita negalėjau būti, visą laiką tokia” (6M); “Taip, va šitas. Ir tikrai žmogus turi pinigų ir jam visai neįdomi ta mano konferencija, kam visai neįdomus tas koncertas, jis visai nenori to baleto...<...>” (8M); “dar ir nuo charakterio, jis burbuolioja jam gerai ar blogai, vistiek...” (27M).	9
Asmens gerovė ir socialiniai veiksniai	Darnus santykis su šeimos nariais	„<...>gal pats svarbiausias po ligos, po sveikatos...<...>” (16R); “<...>ir čia yra mano didelis lobis, iš tikrųjų. Ir ir..labai smagu, kai mes stengiamės kiekvieną mėnesį susitikti, susirenkam į kompaniją šešiolika, tai sėdam prie stalo, pabendraujam. Ir kaip mamai man, aš pasiklausau, pažiūriu, pamatau, kaip mažukai paaugėja, vyresnieji patobulėja ir aš grįžtu į namus rami tokia, tai beabejo šitas dalykas yra labai svarbus gyvenime” (18R); “<...>didžiausia laimė, kai šeimoje yra darna” (25M).	28
		„<...>turiu draugių savo amžiaus ir jaunesnių truputį ratą, su kuriomis skambinamės, dalinamės	8

	Bendravimas su aplinkiniais	<i>įspūdžiais, renginių turiniais papasakojam viena kitom, nu ir jaučiamės laimingos<...>” (25M); “<...>bendravimo reikia, labai žmonės nori bendrauti<..>”(19R); “<...>jeigu bendravimo pasiilgęs žmogus ir jo neturės, tai nesijaus tos laimės, jeigu esi sveikas, turi su kuo bendrauti, užtenka tiek, kiek yra<...>” (33R).</i>	
	Galimybė suteikti pagalbą kitam	<i>„<...>dar kaimynui kažką gali padaryt gero, nusišypsot, tai mano supratimu čia didžiausia palaima” (11R); „kad galėtum reaguoti ir kitam padėti<...>“ (26M).</i>	7
Asmens gerovė ir ekonominiai veiksniai	Finansinė padėtis, leidžianti patenkinti asmens poreikius	<i>„<...>kai labai ramu, kai materialiai apsirūpini viskuo, ko tik užsinori, nėra sunkumų...va taip, pinigėliai...va labai džiaugiamės, kai pakėlė pensijas...tikrai nėra stabdžių, kad negalėtum ko nors išsigyti, tai labai..<..>“ (25M); “<...>šeimos, pinigų, svarbiausi dalykai <...>” (30R).</i>	3
	Užimtumas kaip mėgstamos veiklos turėjimas	<i>„<...>bet tas užimtumas irgi taip teisingai sako ją traukia, jina nori veiklos ir viskas ir laimę jai kuria tai. Aš laimę tarkim kuriu tai, kad tarkim tenkinu, ką aš noriu<...> (10R);”<...> galiu išeiti pasivaikščiout, paskaityti, kompiuteriu pažaisti [juokiasi], ar žinių paklaustyti, kažkokias pramogines programas pažiūrėti, išeiti kažkur, susitikti su kolegom,tai man yra gera tada<...>“ (30R).</i>	10
Asmens gerovė ir išorės veiksniai	Aplinkos pritaikomumas	<i>„o dabar tai iš viso...į sutrikimą su regėjimu dabar, kai pas mus padarė rekonstrukciją gatvės prie, nuvažiuoti į kliniką žmogui neigiamam reikia nueiti per vieną plytelę, nes yra metro dviračiu takas šalia, va šičia kitoj pusėj, prie aklujų kombinato. Panaikintos visos aikštelės, tai čia padarė neatsižvelgiant, kad neįgalus žmonės čia vis dar gyvena po šiai dienai, o jeigu ir negyvena jie ateina į aklujų draugiją, suprantat?” (M28); “<...>bet tai ir tų autobusų žemagrindžių...vos išlipa kitas...išviso transportas...” (M27).</i>	12
	Neigiamas žurnalistikos poveikis	<i>„<...>aš pavyzdžiui skaitau, kad televizija daro labai neigiamą įtaką, žinios be parstojo yra neigiami dalykai, gal ir pavasaris ir jau aiškina, kad rudenį šildymas brangs...kam to reikia?” (35R); „jeigu kažkas yra kiekvienos žinios tą patį sako: bus blogai, bus blogai, tai yra labai neigiama, jau dabar kažkas</i>	7

		<i>blogai ir dar toliau bus blogai...absoliučiai žmogų nuteikia neigiamai, šiaip nemėgstu žinių žiūrėti” (40R).</i>	
	Neigiamas jaunesnės kartos požiūris į vyresnio amžiaus žmogų	<i>„<...>tai va toks požiūris, jeigu tu senas, tai tu atsilikęs reiškia, tu nemadingas, tu nesupranti tos muzikos trankios, tau ten nereikalinga ir panašiai<...>” (20M); “<...>nu iš tikrųjų galvoja, kad senas tai durnas [linksis]. Jūs žinokite manęs paklausė, ar aš email’ą moku parašyti. Aš einu telefone su visom programėlėm, o jie su kortelėm tas jaunimas žinai [juokiasi], negi aiškinsi, kad tu dvidešimt metų su kompiuteriu dirbi, dirbai. Bet jau galvoja, ten dar kažką paklausia, įsivaizduoja, kad tu nieko nežinai” (28M).</i>	9
	Saugi ir pozityvi bendruomenė	<i>„<...>reikia, kad karo nebūtų.”(29R); “plytos ant galvų nekristų...” (23M); “laimė, kai tau gera ir kai aplinkiniai laiminga tada tu tokioje terpėje laimingoj, labai sunku būti nelaimingoj terpėj tu tada tik, vat man aplinka laiminga aplink mane svarbiausiai<...>” (27M).</i>	5

2 lentelės turinys atskleidžia, kokie veiksniai lemia pensinio amžiaus žmonių gerovę. Pagal išskiriamų teiginių dažnį galima matyti, kad aktualizuoti veiksniai, priklausantys nuo individualių žmogaus savybių (N=35) tokių kaip: asmens sveikatos būklė ir charakterio bruožai. Tyrimo dalyviu teigimu gera sveikatos būklė yra vienas iš esminių laimės komponentų, nes būdami geros sveikatos žmonės išlieka savarankiški, gali savimi pasirūpinti bei pilnavertiškai dalyvauti visuomenės gyvenime.

Ne ką mažiau svarbios yra ir asmens charakterio savybės. Tai reiškia, kad asmens individualios savybės tokios kaip emociingumas, pozityvus požiūris į gyvenimą daro įtaką asmens gerovei. Šis reiškinys atsispindi ir teorinėje dalyje pažymėtą dispozicinės/konstruktinės teorijos perspektyvą. Ši teorija pagrindžia tai, jog genetinis polinkis gali lemti net 50 procentų žmonių dabartinės subjektyvios savijautos skirtumų ir net 80 procentų ilgalaikių skirtumų, o asmens polinkis į ekstraversiją ar neurotizmą stipriai susijęs su asmens gerovės vertinimu.

Tyrimo dalyviai pagal teiginių dažnį akcentavo ir socialinius veiksnių svarbą (N=43). Labiausiai aktualizuotas buvo darnus santykis su šeima, bendravimo poreikis. Tyrimo dalyviu vertinimu bendravimas su bendraamžiais, kolegomis, draugais vyresniame amžiuje yra itin svarbus, nes bendraujant galima pasidalinti rūpesčiais, džiaugsmiais, aptarti kasdienes įvykius. Tyrime dalyvavę pensinio amžiaus asmenys diskusijos metu pabrėžė, kad žmogų aplanko didelė laimė, kai šeimos narių santykiai yra darnūs, kai jie gali stebėti užaugusius vaikus, anūkus, gali į juos atsiremti,

jaustis reikalingi. Šį aspektą akcentuoja ir Vaikų vertės ir kartų santykių studija (VOC), kurią atliko Albert ir kt. (2010). Autoriai ištyrė ryšį tarp pasitenkinimo šeima, draugyste ir bendro pasitenkinimo gyvenimu nuo 58 iki 83 metų. Rezultatai patvirtino, kad socialiniai santykiai vaidina svarbų vaidmenį vertinant vyresnio amžiaus žmonių gerovę. Pasitenkinimas šeima buvo svarbiausias veiksnys numatant bendrą dalyvių pasitenkinimą gyvenimu. Įdomu tai, kad pasak Liu, Leung ir kt. (2021) yra įrodyta, kad gyvenimas vienam kenkia psichinei ir fizinei sveikatai bei subjektyviai gerovei.

Dar buvo pažymėtas ir pagalbos kitam aspektas. Ne tik galimybė būti savarankišku ir pasirūpinti savimi, tačiau gebėti padėti kitam taip pat prisideda prie laimės kūrimo. Tarp veiksmų, įtakančių asmens gerovę, buvo aktualizuoti ir ekonominiai veiksniai (N=13) tokie kaip: užimtumas ir finansinė padėtis. Tyrimo dalyviai pažymi, kad vyresniame amžiuje užimtumas ir mėgstama veikla yra svarbūs, nes tuomet nelieka laiko nuobodžiauti. Turėdamas veiklą, tokiu kaip: pasivaikščiojimas, susitikimai su kolegomis, savanorystė, galimybė naudotis kompiuteriu ir pan. leidžia asmeniui išlaikyti aktyvumą, jaustis produktyviu ir laimingu. Savanorystė pensinio amžiaus supratimu buvo suprantama ne tik kaip galimybė prisidėti prie visuomenės gerovės, tačiau taip pat praplėsti galimybių spektrą esant ribotoms pajamoms, nes dažnu atveju gaunami nemokami bilietai į teatrą ar pasiūloma išvyka į lankytinas Lietuvos vietas, kurios praturtina asmenų laisvalaikį.

Taip pat dėmesys buvo atkreipiamas ir į finansinę asmens padėtį. Informantai pažymi, kad fiskalinė gerovė yra svarbi, nes ori materialinė padėtis leidžia patenkinti kylančius poreikius, įsigyti norimus daiktus, o didėjančios pensijos asmenis taip pat džiugina. Visgi E. Diener (2009) teigia, kad žmonės, kurie itin susikoncentruoja į materialinės padėties gerinimą yra nelaimingesni. Šiam požiūriui pritaria ir Ryff (1999). Ryff (1999) teigimu, siekimas pagerinti savo materialiąją padėtį užgožia tokias sritis, tokias kaip santykiai su aplinkiniais, savirealizacija ir asmens tobulėjimas, o individai, kurie prisitaiko gyventi tokioje finansinėje padėtyje, kokia yra, gali geriau patenkinti savo psichologinius poreikius (Ryan ir Deci, 2001).

Tarp veiksmų, įtakančių asmens gerovę, taip pat buvo paminėtas ir išorės poveikis. Prie pastarosios kategorijos buvo priskirta akcentuotas neigiamas jaunesnės kartos požiūris į pagyvenusį žmogų bei žurnalistikos poveikis, be šių pažymėtas ir aplinkos pritaikomumas bei saugi ir pozityvi bendruomenė. Tyrimo dalyvių teigimu pagyvenusio amžiaus žmogus jaunesnės kartos atstovų yra dažnai neigiamai vertinamas, sumenkinamos jo galimybės, būdingas nepagarbus bendravimas. Toks jaunimo elgesys menkina vyresnio amžiaus asmens savivertę bei sukuria sąlygas formuotis nepasitikėjimui savimi.

Ne ką mažiau akcentuotinas buvo ir neigiamas žurnalistikos poveikis asmens gerovei. Remiantis informantų teiginiais, skleidžiama pesimistinė informacija per televiziją apie kylančias kainas, nuolatinis gąsdinimas ir problemų eskalavimas neigiamai veikia asmens nuotaiką. Tyrimo dalyviai pažymėjo ir aplinkos pritaikomumo svarbą bei saugios, pozityvios bendruomenės įtaką.

Remiantis tyrimo dalyvių vertinimais, dažnai politiniai veikėjai priimdami sprendimus neapgalvoja, kaip miesto rekonstrukcijos planai gali įtakoti pensinio amžiaus asmenų gerovę, ypač tų, kurie susiduria su judėjimo ar regėjimo problemomis. Taip pat pabrėžiama buvo ir aplinkos saugumas. Diskusijų metu, tiek miesto, tiek regionų dalyviai užsiminė apie karo baimę ir kokia svarbi yra saugi šalies padėtis. Ne ką mažiau svarbu ir aplinkos pozityvumus. Informantų teigimu terpėje, kurioje vyrauja pesimizmas, būti yra sudėtinga.

2.3.3. COVID-19 pandemijos įtaka asmens gerovei subjektyviu vertinimu

Trečia tyrimo diagnostine sritimi buvo siekiama identifikuoti COVID-19 pandemijos įtaką asmens gerovei ir jos pokyčius. Šiam tikslui pasiekti buvo pateikiama keletas klausimų (žr. 2 priedą). Analizuojant tekstus buvo išskirtos 3 kategorijos (žr. 3 lentelę).

3 lentelė

COVID-19 pandemijos patirtys, iššūkiai ir jų įveika

Kategorija	Subkategorija	Įrodančių teiginių pavyzdžiai	N
Teigiamos patirtys COVID-19 pandemijos metu	Kompiuterinio raštingumo patobulėjimas	“<...>ir labai gerai, kad technologijas patobulinome, naudojimasi technologijom, nes seminaras ar kas būdavo, važiuoji į Vilnių toliausiai, tiek ir pinigėliai, o dabar vakar nuo ryto iki pietų visi bendravom, tai puiku<...>” (30R).	10
	Hobių prisiminimas/atradimas	“<...>va taip ir suki ratą ir knygų tikrai daug perskaičiau, kažkaip [anorėjau visą lietuvių klasiką peržiūrėjau, ir Mykelinską, ir Žemaitę, Simonaitytę, nu jau man ta galvelė, kitą skaitau atrodo, kad niekada šito neskaičiusi ir taip malonu buvo, o dabar va su vyriškiu pradėjau net garsinį skaitymą<...>” (20R).	8
	Padidėjęs fizinis aktyvumas	„<...>fizinis aktyvumas... tai jau taip pagerėjo...<...>” (M5); “<...>atsikeli ryta su lazdom, šiaurėtišku ėjimu, pravarom septynis kilometrus”<...>(10R).	7
	Mokslininkų susivienijimas/skiepų sukūrimas	„<...>Taigi buvo pats tikriausias komandinis darbas, susitarė dėl bendrų pastangų, ko niekada nesusitaria skirtingos firmos konkuruoja, o čia”<...>(5M).	4

Neigiamos patirtys COVID-19 pandemijos metu	Išvykų apribojimas	„<...>Pas mamą net negali nuvykti, kuri guli ant lovos<...>”(M8);“<...> susitikti nebuvo galima, pasidarė tie ribojimai, net į kitą savivaldybę negalėjai nuvykti pas artimus žmones<...>”(29R).	24
	Padidėjusi mirties baimė	„<...>sėdėjau, bijojau, drebėjau, man atrodė, kad čia vien virusai aplinkui, bijojau mirt” (23M);“<...> O aš galiu pasakyti, pradinis laikotarpis, kai ten Italijoje laidojo į bendrus kapus, buvo baisus dėl to, kad tiesiog bijojai susirgti ir mirti” (5M).	19
	Visuomenės bauginimas žiniasklaidoje	„<...>gal dar toks liūdesys buvo, kad reiškia, jeigu per informacines priemones, tai vat nu vistiek mirė, tiek apsikrėtė...nu va visi pensininkai...mirė irgi, apsikrėtė, bet visi, kurie pensininkai...” (M4).	12
	Bendravimo apribojimas	„<...>nelabai užkalbinsi, čia visi su kaukėm vaikšto”(17R).	6
	Artimųjų netektys	„<...>man taip buvo skaudu, mano dėdė mirė nesulaukęs skiepų, niekur nėjo iš namų, tik vieną kartą į polikliniką” (28M).	4
	Sunkumai naudojantis technologijomis	„<...>apskritai daug žmonių kaime tai neturi nei kompiuterio net” (29R).	2
Covid-19 pandemijos įveika	Įsitraukimas į mėgstamą veiklą	„<...>kas dainavo, kas šoko nuotoliniu, kas paskaitas klausė<...>” (10R); “<...>veikla išgelbėjo, tik veikla<...>” (19R).	12
	Bendravimas nuotoliniu būdu	„<...>tai ačiū Dievui, kad dar telefonus turim tokius gerus išmanius, kad išėjai ir gali kalbėt<...>”(29R).	11
	Vakcinavimas nuo COVID-19 ligos	„<...>paskui pasiskiepijom sėkmingai nu tai, kaip ir praėjo ta pandemija laimingai.”(26M).	8
	Šeimos ir bendruomenės pagalba	„<...>pripirkę [apie vaikus] man konservų – žirnelių ir pupelių man atvežė reiškia paskui paimsiu, nu kažkaip Velykoms, kad kažką turėčiau, nebadaučiau.” (27M);“<...> veikė Barborbos, savanoriai, kam reikėjo pristatė maisto” (29R).	4

3 lentelės turinys atskleidžia pensinio amžiaus asmenų patirtis COVID-19 pandemijos metu. Pagal išskiriamų teiginių dažnį galima matyti, kad labiausiai buvo aktualizuotos neigiamos patirtys

(N=67), taip pat tyrimo dalyviai pažymėjo aspektus, kurie padėjo įveikti pandemiją (N=35) bei atskleidė ir teigiamą COVID-19 pandemijos poveikį asmens gerovei (N=29).

Diskusijos metu tyrimo dalyviai labiausiai pažymėjo tai, jog sunkiausia buvo riboti išvykas. Informantų teigimu pandemijos metu nebuvo galima aplankyti artimųjų, šeimos narių, anūkų ar giminių, kurie sergo. Dar itin sunku buvo susitaikyti su tuo, jog netekus artimųjų, nebuvo galima nuvykti į laidotuves ir paskutinį kartą atsisveikinti su mirusiu žmogumi. Taip pat tyrimo dalyviai teigė, kad paskalbta pandemija sukėlė psichologinių išgyvenimų, kurie labiausiai buvo susiję su baime numirti. Pensinio amžiaus asmenys pabrėžė, kad pandemijos metu dauguma jų amžiaus žmonių jautėsi išsigandę, jautė nerimą. Mistry ir kt. (2021) taip pat nustatė, kad vyresni suaugusieji, kurie pandemijos metu buvo bedarbiai arba išėję į pensiją, žymiai labiau bijojo COVID-19 aiškindamas tuo, kad tai sąlygojo sumažėjęs socialinių ryšių tinklas.

Taip pat diskusijos metu buvo skiriamas ypatingas dėmesys žiniasklaidai. Pensinio amžiaus asmenys tiek gyvenantys didžiuosiuose miestuose, tiek regionuose aktualizavo tai, jog žiniasklaidos priemonės juos dažnai gąsdina, o tai neigiamai veikia jų bendrą savijautą, psichologinę būseną. Informantų teigimu, nuolatinis pensinio amžiaus asmenų mirties rodiklių eskalavimas, vaizdo įrašų medžiaga, kuriuose parodomi mirę kūnai, žmones nuteikia neigiamai ir sieja dar didesnę paniką. Šią problemą atskleidžia ir Wong, Liu ir kt. (2021) tyrimo duomenys. Šio tyrimo metu buvo surinkta informacija apie 3421 suaugusįjį nuo 60 metų. Autorių teigimu, vyresnio amžiaus suaugusieji, kurie pasikloviė socialine žiniasklaida informacijai apie COVID-19 gauti, patyrė daugiau nerimo simptomų. Tyrimas atskleidžia, kad socialinė žiniasklaida galėjo sukelti daugiau painiavos, nei sustiprinti nuoseklias pastangas kovai su pandemija.

Diskusijos dalyviai taip pat pažymėjo ir tai, jog pandemijos metu jautė ribotas bendravimo galimybes, kurios sąlygojo apsaugos priemonių, tokių kaip kaukės, įvedimas, o regiono gyventojai akcentavo tai, jog asmenys, gyvenantys kaimuose, susidūrė su problemomis naudojantis išmaniuosius įrenginius, taip pat pažymėtina buvo ir išgyventos artimųjų netektys dėl COVID-19 ligos.

Be neigiamų patirčių tyrimo dalyviai taip pat pažymėjo ir keletą teigiamų dalykų. Informantų teiginiai liudija, kad COVID-19 pandemijos metu itin patobulėjo kompiuterinis raštingumas: asmenys išmoko mokėti mokesčius bei bendrauti su gydytojais nuotoliniu būdu, atrado galimybes dalyvauti nuotolinėse paskaitose. Elimelech (2022) pažymi, kad kompiuteriai, planšetiniai kompiuteriai ir išmanieji telefonai gali padėti vyresnio amžiaus žmonėms įsitraukti į visuomenės gyvenimą, kai žmonės privalo likti namuose. Visgi, pažymima, kad nors tyrimuose technologijos minimos kaip priemonė, galinti padėti sumažinti socialinę izoliaciją COVID-19 pandemijos metu, tačiau vis dar išlieka prieštaringas ryšys tarp amžiaus ir technologijų naudojimo. Tai reiškia, kad vyresni žmonės rečiau naudojami technologijomis, nepaisant jų pranašumo.

Taip pat buvo pažymėta, jog pandemijos metu pensinio amžiaus asmenys prisiminė arba atrado naujus hobius tokius kaip: mezgimas, knygų skaitymas, pasivaikščiojimas. Dar buvo aktualizuotas ir padidėjęs fizinis aktyvumas. Tyrimo dalyviu teiginiai atskleidžia, kad pandemijos metu asmenys daugiau laiko praleido gryname ore, daugiau vaikščiojo. Tiek miesto, tiek regionų gyventojai taip pat džiaugėsi ir mokslininkų susivieniju pandemijos metu, nes tai leido sukurti vakcinas prieš skiepus.

Diskusijos metu taip buvo aptarti ir COVID-19 pandemijos įveikimo būdai. Pensinio amžiaus asmenų teiginiai pagrindžia, kad įveikti pandemijos metu kilusius iššūkius labiausiai padėjo užimtumas, mėgstama veikla. Taip pat aktualizuotas buvo ir bendravimas su šeimos nariais bei draugais naudojantis nuotolinėmis išmaniaisiais įrenginiais – telefonais, kompiuteriais. Dar pažymėtina buvo ir tai, jog atradus skiepus pensinio amžiaus asmenys jautėsi kur kas ramesnis, tik gavus progą stengėsi pasiskiepyti, nes tai leido jausti saugumą. Taip pat aktualizuota buvo ir šeimos narių bei bendruomenės pagalba tokia kaip: maisto ar kitų reikiamų produktų pristatymas į namus. Panašius duomenis atskleidė ir Cugmas, Ferligoj ir kt. (2021), autorių teigimu socialinė parama yra svarbi vyresnio amžiaus asmenims ir teigiamai veikia psichinę asmens sveikatą.

2.3.4. Socialinės politikos vertinimas ir tobulinimo galimybės

Ketvirta diagnostine sritimi buvo siekiama identifikuoti, kaip pensinio amžiaus žmonės vertina socialinę politiką ir kokių pokyčių tikimasi. Šiam tikslui pasiekti buvo pateikiama keletas klausimų (žr. 2 priedą). Analizuojant tekstus išskirtos 2 kategorijos (žr. 4 lentelę).

4 lentelė

Socialinės politikos priemonių vertinimas ir tobulinimo galimybės

Kategorija	Subkategorija	Įrodančių teiginių pavyzdžiai	N
Socialinės politikos priemonių vertinimas	Nepasitikėjimas valdžios atstovais	„<...>aš tai sakau, kad dar tas sąžiningumas labai, kad tu pionierių dabar, bet kai pradeda aiškintis, tai ten teisingu būdu sunku tuos milijonus, reikia gerai turėt galvoj, duoda tai kokias paramas, kad ten statytų kokius poilsio namus ar ką, pasistato sau namus ir, kai prasidėjo laisva Lietuva, tai žiūrėkim tarpininkais, direktoriais visokiais tapo<...>“ (34R); „<...>nu nesvarbu, bet tai kodėl kažkaip juos skatino skiepytis ane, duoda pinigų, jau tada pradedi mąstyti, kad čia reikia būtinai suleist...<...>“ (10R).	18
	Prioritetas senjorų sveikatos apsaugai	„<...>“kurioj vietoj, kas tikrai rūpinosi, kad jie nemirtų. Galbūt pensijų padaugėtų, kad jie numiršta, galbūt čia valstybei kaip tik būtų gerai, kad išmirtų, bet valstybė	11

		<p>vistiek rūpinosi, kad būtent seni žmonės ir sakė saugokit savo tėvus, saugokit senelius ir seniems žmonės kalė, kad neikit ten, nedarykit, o čia nereikėjo pasipūsti, kad čia mus moko, čia mus gynė ir va čia yra tikrai didžiulis ačiū Dulkiui ir visai tai kompanijai, kurie dabar pilavojami<...>”(20M); „<...>“apsidžiagėm, kad mumis rūpinosi, kad vyresnio amžiaus tėvais, čia gi tas pats, kas vaikai. Tai turbūt ir sūlyginta, vaikai imunitetą stipresni turi, tai nuo senelių pradėjo, aš galvoju, kad gerai. Ir nusipelnė per amžių manyčiau, nes jau žmonės daug praėję ir vargų, jie silpnesni sakyčiau <...>” (39R);</p>	
	Visuomenės narių gąsdinimas	<p>„<...>bet va tos Italijos rodymas kiekvieną dieną, kas ten daros...nu tai žinot..”(12R); “<...>gąsdino mumis” (13R); “<...>valdžia gąsdino miršta, miršta<...>“ (20M).</p>	5
	Valdžios atstovų tarpusavio priešprieša	<p>„<...>nėra bendro darbo, tik priešprieša” (23M); “<...>mes išrinkom Seimą, kad jie dirbtų Lietuvos valstybės naudai, o jie tarpusavį tik” (21M); „<...>aš tai pasiūlyčiau opozicijai apsiraminti ir ne šitai, ir kitai, ir leisti dirbti (28M).</p>	5
	Valdžios „susmulėjimas“	<p>„<...>man tai atrodo, kad valdžia, kai televizorių pažiūri, kai radijas klausaus, yra nu kaip čia pasakyt...nu susmulkėjusi...arba rūpinasi...Kitą kartą radiją įsijungi ir kalba, kad ten vyriausybė ten kur nors...niekais užsiima. Man atrodo, kad vyriausybė turėtų spręsti tokius pagrindinius klausimus, ir sprendžia, žinoma, bet kam susmulkėti ten iki kokiais batais reikia vaikščioti ir panašiai.” (32R); “<...>bet būna kitą kart taip, kad klausaisi, sėdžiu, valgau, klausausi ir pradeda kalbėti niekus, nu ne niekus, bet tokius...vyriausybėj, valdžioj esant tai yra tokie kapitaliniai dalykai, nu ar nepastebėjot tą?” (28R).</p>	3
Socialinės politikos tobulinimo galimybės	Sveikatos apsaugos stiprinimas regionuose	<p>„<...>Kelmėj ne iš vieno esu girdėjęs, kad, jeigu nori susirgt, eik į polikliniką arba ligoninę<...>(32R); „<...>ta sveikatos apsauga. Tuose provincijose dabar nori padaryti taip, kad tik didžiuosiuose miestuose. Provincijoj ką? Tai dabar uždarysim mūsų žmonėm. Ant to einama, tokios reformos, mums nuo to tai tikrai negeriau. Nors ten pasakoja dabar, kad tie pavėžėjimai bus...kas ten nubogins mus senus į tą Vilnių ar Kauną, mums geriausia Kelmė” (29R).</p>	10

	Politikos atstovų kalbėjimo stilius	<p>„<...> o aš dar apie politikus...nu tiesiog...vėlgi nusiųsčiau į aktorinio meistriškumo mokyklą, kam? Va todėl, kad kalbant su tauta, reikia turėti omenyje, patarėjų gal paklaust...gal psichologų pasikviesti, psichoterapeutų...ar ko nors nežinau, tos srities...Visgi visaip yra mąstančių žmonių, va kaip ir sakau, viens priešinasi, galbūt mažiau tokiais niūriais, piktais veidai išsakinėti: čia bus tas, bus anas...nu kažkokį surasti metodą kalbėti kažkoku normalesniu balsu<...>”(14R);</p> <p>“<...>aš tai nepyktu ant tos politikos, aš pyktu ant tų vadinamų politikėrių, kurie būtent tuos antivakserius subūrė tai va ne ant politikų. Tai čia grynai visa ta politika, kaip jūs akščiau sakėt ankščiau žmonės paklusnūs būdavo, o čia buvo žmonių kurstymas.” (28M).</p>	5
	Pasitenkinimas politiniais sprendimais	<p>„<...>Man atrodo Lietuvos požiūriu ir man atrodo ministerija, ir Šimonytė visai gerai organizavo pagal situaciją, ir buvo ir specialios lėšos skirtos, ir mes pasinaudojom, juk dabar kaip 4M sako visi gudrūs pasakyti, ką galima kitaip, bet esamoje situacijoje, su informacija, kurios kriziu atveju visada trūksta, sprendimai buvo geri priimti” (5M);</p> <p>„<...>žmonės dirbo, jie stengiasi” (18R).</p>	4

4 lentelės turinys atskleidžia, kad pensinio asmenys aktyviai diskutavo apie socialinės politikos priemonių vertinimą (N=42). Labiausiai aktualizuotas buvo nepasitikėjimas valdžios atstovais (N=18). Diskusijos metu tyrimo dalyviai akcentavo, kad iš politikos įgyvendintojų pasigendama sąžiningumo, nėra aišku, kur politikai naudoja gaunamas lėšas, kaip atsakingai pinigines sumas yra įsisavinamos siekiant naudoti valstybei. Taip pat pažymėtina, kad pasitikėjimo nedidina ir tam tikri priimti politikų sprendimai pandemijos metu, kaip pavyzdžiui papildoma 100 eurų išmoka pensinio amžiaus asmenims kaip paskata skiepytis nuo COVID-19 ligos ar politikos veikėjų asmeninio turto įsigijimas už dideles sumas. Tyrimo dalyviu teigimu tokie sprendimai verčia abejoti tiek politikų kompetencija, tiek vakcinų efektyvumu. Diskusijos dalyviai taip pat pažymėjo, kad pandemijos metu iš valdžios atstovų jautė gąsdinimus (N=5). Be viso to informantai akcentavo ir tai, jog Lietuvoje dažnai jaučiama politikų tarpusavio priešprieša (N=5). Tyrimo dalyviai pastebi, kad politikai nesutaria tarpusavyje, siekia naudoti sau, trūksta koncentravimosi bendrų tikslų įgyvendinimui visuomenės gerovei, o ne asmeniniams poreikiams tenkinti. Kaip įvardija pensinio amžiaus asmenys valdžia jaučiasi „susmulkėjusi“, aiškindami tuo, jog šalyje sprendžiamos ne esminės šalies problemos, nukrypstant į smulkmeniškumus (N=3). Nakrošis (2017) pažymi, kad bendras pasitikėjimas Lietuvos valstybės ir savivaldybių institucijomis tiriamas nuo 2006 m. Autoriaus

teigimu didžiausias pasitikėjimas buvo pasiektas 2015 m. (64 proc.). Tai rodo, kad visuomenės pasitikėjimas valstybės institucijomis didėja, tačiau vis dar yra vidutinis. 2015 m. „mažiausiai Lietuvos gyventojai pasitikėjo politinėmis institucijomis: partijomis, seimu ir Vyriausybe (skirtumas tarp pasitikėjimo ir nepasitikėjimo 2015 m. buvo –29,43 proc.)” (Nakrošis ir kt. 2017, p.114-115).

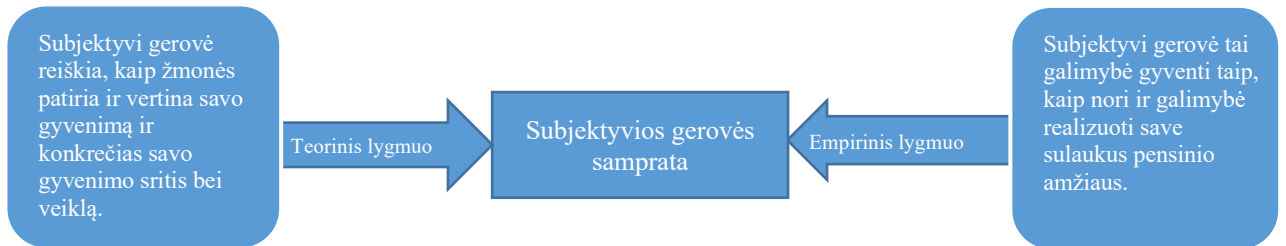
Informantai taip pat pažymėjo, kad pandemijos metu skirtas dėmesys vyresnio amžiaus asmenų grupei, o ypač senjorams, džiugino (N=11). Tyrimo dalyviai teigia, kad pandemijos metu vyriausybė skyrė prioritetą pensinio amžiaus asmenų sveikatos apsaugai, stengėsi apsaugoti viešinant informaciją, ribojo susibūrimus, pirmuosius leido skiepytis. Tyrimo dalyvių teigimu vyresni žmonės to nusipelnė ir tai leido jaustis ramiau ir saugiau. Visgi, nors Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. programoje teigiama, kad „sveikatos apsaugos sistemos tikslas – gerinti ir stiprinti žmonių sveikatą, laiku diagnozuoti ir gydyti ligas, aktyviai prisidėti, kad žmogus kuo ilgiau gyventų sveikas“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2020, p.42), o vienas esminių tikslų – „kokybiškos paslaugos būtų teikiamos visiems Lietuvos gyventojams, nepaisant jų gyvenamosios vietos” (Lietuvos Respublikos Vyriausybė, 2020, p.43), diskusijos metu buvo išskirtos ir esminės sritys, kurias reikia tobulinti siekiant didinti asmens gerovę (N=19). Labiausiai buvo akcentuota vis dar išliekančios sveikatos priežiūros įstaigų ir medikų kompetencijos problemos šalies regionuose. Tyrimo dalyviai, gyvenantys regione, teigia, kad dažnu atveju siekdami gauti medicininę pagalbą susiduria su iššūkiais. Informantų teigimu neretai tenka ilgai laukti vizito pas gydytoją keletą mėnesių, taip pat asmenys nepasitiki medikų kompetencija, pažymi nemalonų ir nepagarbų bendravimą su pacientais ir neigiamą požiūrį į jų amžių, ligas. Tyrimo dalyviai taip pat akcentavo ir tai, jog medicininių paslaugų perkėlimas į didžiuosius Lietuvos miestus dar labiau apsunkina situaciją regionuose ir kelia įtampą, kadangi žmonės susiduria su nuvykimo į kitą miestą problema, nežinomybe, kaip nuvykti į ligoninę, kaip iš jos grįžti, o ypač jaučia nerimą tie, kurie turi judėjimo negalią ir vykti kitur tampa sudėtinga.

Be viso to tyrimo dalyviai pažymėjo ir valdžios atstovų komunikacijos svarbą viešojoje erdvėje. Tyrime dalyvavę asmenys akcentavo, kad norint užtikrinti visuomenės narių pasitikėjimą itin svarbu yra ne tik tai, kas kalbama, tačiau, kaip yra kalbama. Informantai teigia, kad valdžios atstovai, neturėdami kompetencijos kalbėti tam tikromis temomis turėtų nebijoti pasitarti su šią sritį išmanančiais ekspertais – psichologais, psichoterapeutais ir pan. Kaip pažymi Celik (2021) pažvelgus į politinės komunikacijos reiškinį istoriniame procese, matyti, kad komunikacija senovėje buvo bendravimas akis į akį, tačiau šiandien, tobulėjant technologijoms, matoma, kad didesnės masės gali būti lengvai pasiekiamas naudojant išmaniuosius įrenginius, todėl turėtų būti pasirenkami ir atitinkami komunikacijos metodai. Celik (2021) teigimu bendraujant perteikiama informacija gali būti nukreiptos ir paveiktos žmonių mintys, todėl itin svarbu politinių veikėjų komunikacijos kokybė ir atsakingas bendravimas su visuomenės nariais.

Visgi, dalis diskusijos dalyvių esminių pasiūlymų neįžvelgė ir teigė, kad COVID-19 krizės metu politikos atstovų sprendimai buvo priimti tinkami, nes situacija buvo sudėtinga ir nauja, todėl kritikuoti ir vertinti priimtų sprendimų nesiryžo.

APIBENDRINIMAS

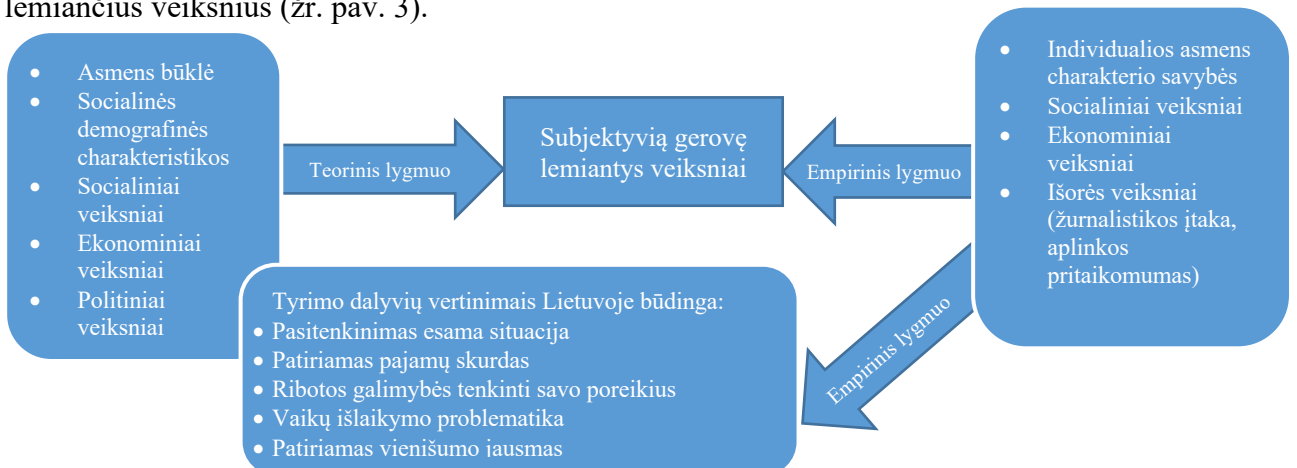
Šio tyrimo tikslas buvo atskleisti COVID-19 pandemijos įtaką pensinio amžiaus žmonių asmens gerovei, remiantis subjektyviomis pensinio amžiaus asmenų iš skirtingų Lietuvos regionų tokių kaip Vilnius, Kaunas, Naujoji Akmenė, Kelmė, patirtimis grįstais vertinimais. Norint įgyvendinti šį tikslą darbe buvo numatytos keturios diagnostinės sritys. Pirmiausiai buvo siekta išsiaiškinti, kaip tyrimo dalyviai suvokia subjektyvią gerovę.

2 pav. Subjektyvios gerovės samprata. Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo rezultatų medžiaga.

Teorinė dalies analizė atskleidė (žr. pav.2), kad subjektyvi gerovė reiškia, kaip žmonės patiria ir vertina savo gyvenimą ir konkrečias gyvenimo sritis bei veiklą, tuo tarpu pirmos dalies tyrimo rezultatai atskleidė, jog subjektyvią gerovę tyrimo dalyviai suvokia kaip laisvę gyventi taip, kaip nori ir galimybę realizuoti save sulaukus pensinio amžiaus. Šis aspektas buvo pažymėtas ir teorinėje dalyje, nagrinėjant subjektyvios gerovės aiškinančias teorijas. Kaip pažymi Ryan (2001) eudaimoniniu požiūriu gerovė gali būti apibrėžiama per prasmingumą ir savirealizaciją ir yra apibūdinama visapusiško individo funkcionavimo laipsniu. Visgi analizuojant pensinio amžiaus asmenų subjektyvią gerovę šiam aspektui mokslinėje literatūroje nebuvo pakankamai įžvalgų, todėl šis tyrimas patvirtinta, kad savirealizacijos svarba sulaukus vyresnio amžiaus išlieka aktuali.

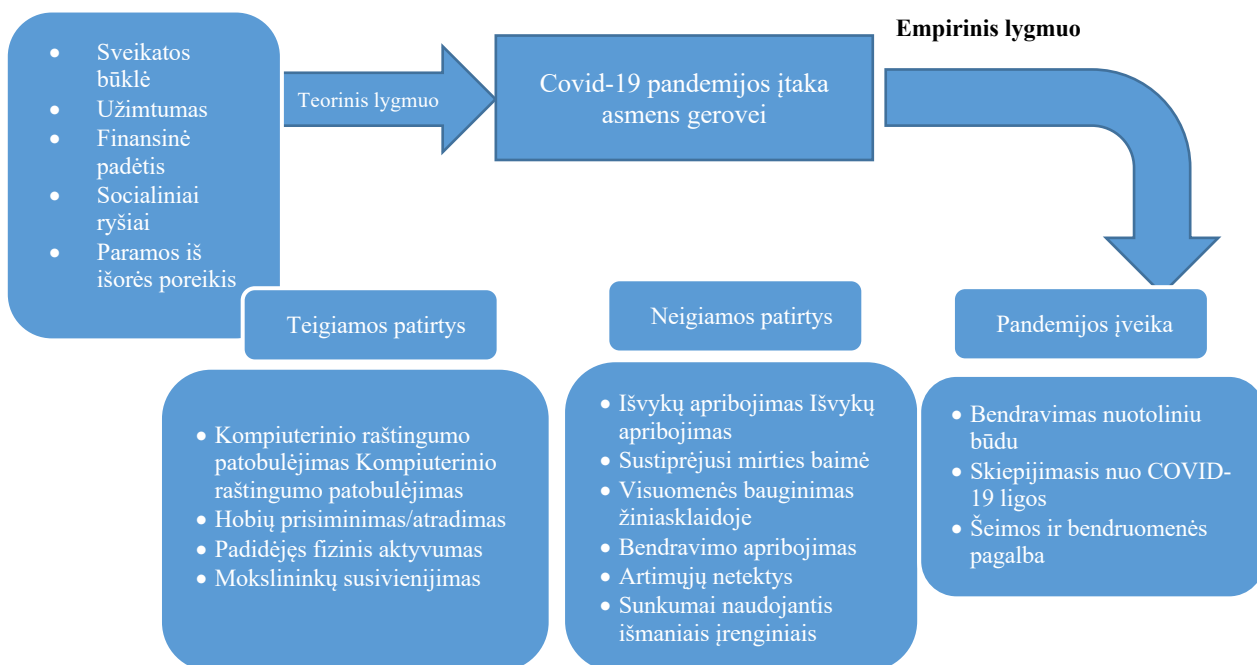
Antra tyrimo diagnostinė sritis leido identifikuoti subjektyvią gerovę pensiniame amžiuje lemiančius veiksniai (žr. pav. 3).

3 pav. Subjektyvią gerovę lemiantys veiksniai. Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo rezultatų medžiaga.

Tyrimo rezultatai leido patvirtinti teorines išvagas, kad pensinio amžiaus asmenų gerovei svarbūs ir mikro, ir makro veiksniai tokie kaip: individuali asmens būklė, charakterio bruožai, santykiai su kitais, finansinė padėtis ir veiklos bei aplinkos įtaka, ne tik saugi ir pritaikyta aplinka, tačiau ir skleidžiama informacija žiniasklaidos priemonėmis viešojoje erdvėje. Empirinė dalis atskleidė, jog labiausiai aktualizuota buvo socialinių veiksnių svarba, kiek mažiau asmens charakterio savybės, ekonominiai bei aplinkos veiksniai. Taip pat empirinė tyrimo dalis leido praplėsti suvokimą ir apie situacijos Lietuvoje vertinimą. Nors dauguma tyrimo dalyvių teigė, kad situacija Lietuvoje nėra prasta, tam tikros probleminės sritys kaip patiriamas pajamų skurdas, ribotos galimybės tenkinti savo poreikius, vaikų išlaikymo problematika ir vienišumas buvo identifikuotos.

Trečia tyrimo diagnostine buvo siekta ištirti COVID-19 pandemijos įtaką asmens gerovei (žr. pav. 4).

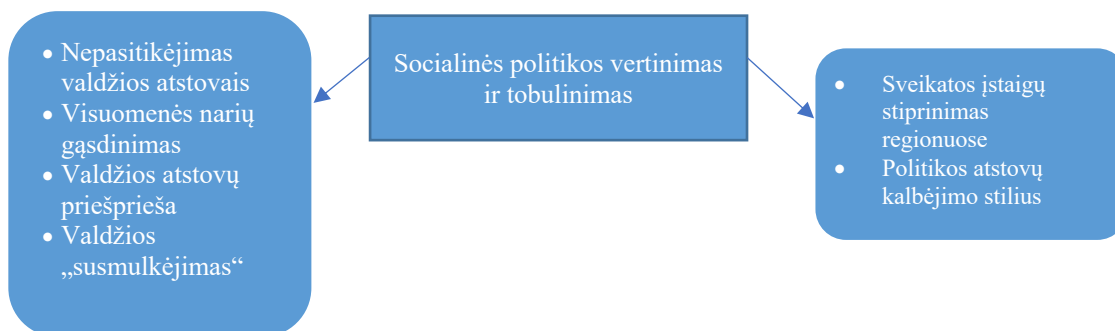

4 pav. COVID-19 pandemijos įtaka asmens gerovei.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo rezultatų medžiaga.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad pensinio amžiaus asmenys pandemijos metu aktualizavo neigiamas ir teigiamas patirtis. Labiausiai aktualizuotas buvo išvykų ribojimas bei sustiprėjusi mirties baimė, neigiamas žiniasklaidos poveikis, kontaktų apribojimas, sunkumų sukėlė naudojantis išmaniaisiais įrenginiais. Diskutuodami apie pandemijos įtaką asmenys pažymėjo ir teigiamų dalykų tokių kaip: patobulėjusį kompiuterinį raštingumą, hobių prisiminimą ir padidėjusį fizinį aktyvumą. Dalindamiesi išvargomis tyrimo dalyviai taip pat pažymėjo ir pandemijos įveikos būdus tokius kaip: bendravimas nuotoliniu būdu, skiepijimas nuo Covid-19 ligos bei bendruomenės ir šeimos narių paramos svarbą.

Tyrimė taip pat buvo atskleisti ir socialinės politikos vertinimai bei tobulinimo galimybės (žr. pav. 5).

5 pav. Socialinės politikos vertinimas ir tobulinimas.

Šaltinis: sudaryta darbo autorės remiantis tyrimo rezultatų medžiaga.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad vertinant socialinės politikos priemones aktualizuotas buvo nepasitikėjimas valdžios atstovais, tarpusavio priešprieša bei valdžios „susmulkėjimas“. Kalbėdami apie tobulinamas sritis informantai pažymėjo, kad sveikatos apsaugos sistema veikia nepakankamai, o teikiamos sveikatos paslaugos regionuose nėra kokybiškos, asmenims tenka ilgai laukti eilėse bei patirti nemalonų medikų bendravimą. Pastebima, kad išlaidos sveikatai Lietuvoje 2019 m. buvo gana nedidelės – siekė vos mažiau nei 1 900 EUR vienam gyventojui, tačiau jos didėja šiek tiek sparčiau negu ES vidurkis. Kaip pažymima OECD ataskaitoje „savo lėšomis padengiamų išlaidų dalis apskritai yra du kartus didesnė už ES vidurkį ir 2019 m. siekė 32 proc., o 2020 m. didelė dalis sveikatos draudimo fondo rezervo lėšų buvo naudojama siekiant sumažinti COVID- 19 poveikį sveikatos priežiūros sistemai“ (OECD/European Observatory on Health Systems and Policies, 2021, p. 3). Dažniausiai gyventojų nepasitenkinimas išlieka šiose srityse: eilės registracijai pas gydytojų siekiant atlikti tyrimus, nepakankama gydymo kokybė. Svarbu pažymėti, kad 2022 m. birželį Seimas pritarė Sveikatos priežiūros įstaigų įstatymo pataisoms (projektas Nr. XIVP-1302(3) ir lydimojo Sveikatos sistemos įstatymo pataisoms (projektas Nr. XIVP-1303(2), kuriais sudaromos sveikatos priežiūros įstaigų tinklo reformos teisinės prielaidos. Pristatydamas siūlomus pokyčius sveikatos apsaugos ministras pažymėjo, kad šiais teisės aktų pakeitimais siekiama sukurti regioninę, funkcinę sveikatos priežiūrą, siekiant efektyvaus sveikatos priežiūros organizavimo, koordinavimo tarp skirtingo lygio sveikatos priežiūros įstaigų bei paslaugų poreikio planavimo. Taip pat siekiama išvystyti bazines – dažniausiai gyventojų naudojamas ambulatorines ir dienos sveikatos priežiūros paslaugas savivaldybėse (per kuriamus sveikatos centrus), siekiant sugrąžinti pacientus į savivaldybes – spręsti nesudėtingas sveikatos problemas kuo arčiau namų (Lietuvos Respublikos Seimas, 2022). Visgi gauti tyrimo rezultatai ir toliau verčia kelti klausimus, kiek šalyje vykdomos reformos yra vykdomos efektyviai ir prisideda prie visuomenės narių gerovės.

IŠVADOS

1. Apžvelgus gerovės sampratą galima teigti, kad subjektyvi gerovė reiškia tai, kaip žmonės patiria ir vertina savo gyvenimą ir konkrečias savo gyvenimo sritis bei veiklą. Galima teigti, kad gerovę sudaro trys pagrindiniai dėmenys: bendras gerovės vertinimas, teigiamas emocingumas (afektas) ir neigiamas emocingumas (afektas). Asmens gerovę iš esmės galima suskirstyti į dvi dalis: kognityvinę ir afektinę. Remiantis analizuota literatūra subjektyvi gerovė yra pakankamai ilgalaikis ir stabilus reiškinys. Siekiant pensinio amžiaus asmenų gerovės svarbu remtis tiek mikro, tiek makro veiksnių visuma, kuri apima: individualią asmens fizinę, emocinę, psichologinę būseną, socialines demografines charakteristikas, socialinius, politinius, ekonominius veiksnius ir aplinkos įtaką.
2. Išanalizavus socialinės politikos taikomas priemones COVID-19 pandemijos krizės metu pastebėta, kad siekiant sustabdyti pandemiją buvo patvirtintos asmenų izoliacijos taisyklės, įvesta kontaktų kontrolė bei privalomas apsaugos priemonių dėvėjimas, tarpvalstybinių ir šalies viduje vykstančių kelionių ribojimas. Remiantis ES ir kitų pasaulio šalių mokslininkų atliktais tyrimais šios pandemijos valdymo priemonės pensinio amžiaus asmenų gerovę paveikė šiose srityse: sveikatos, socialinių ryšių, užimtumo, finansų bei paramos.
3. Empirinio tyrimo rezultatai atskleidė, kad COVID-19 pandemijos metu asmenys, tiek gyvenantys mieste, tiek regionuose, aktualizavo neigiamas ir teigiamas patirtis. Esminiai iššūkiai, kuriuos tyrimo dalyviai išskyrė apėmė išvykų ribojimą, sustiprėjusią baimę numirti, informacijos žiniasklaidoje neigiamą vertinimą, apribotas galimybes bendrauti su aplinkiniais. Taip pat tyrimo dalyviai patyrė artimųjų netektis bei susidūrė su sunkumais naudojantis išmaniaisiais įrenginiais. Dalindamiesi teigiamomis patirtimis pažymėjo, kad pandemijos metu patobulėjo informantų kompiuterinis raštingumas, pagerėjo fizinis aktyvumas, buvo prisimintos senos bei atrastos naujos veiklos, teigiamai vertintas mokslininkų susivienijimas siekiant sukurti vakcinas. Įveikti pandemiją tyrime dalyvavusiems asmenims labiausiai padėjo užimtumas, bendravimas nuotoliniu būdu, šeimos narių tarpusavio palaikymas bei atsiradusi galimybė skiepytis.
4. Tyrimo rezultatai atskleidė dviprasmiškus socialinės politikos priemonių vertinimus bei leido identifikuoti socialinės politikos tobulinimo sritis. Nepaisant to, jog tyrimo dalyvius džiugino pandemijos metu skiriamas dėmesys senjorų tikslinei grupei, informantai akcentavo ir keletą trūkumų. Pensinio amžiaus asmenys, vertindami politinius sprendimus, aktualizavo nepasitikėjimą valdžios atstovais ir pažymėjo Lietuvoje būdingą politinių jėgų priešpriešą, kuri trukdo sistemingai dirbti visuomenės narių gerovei. Informantai taip pat pažymėjo nepakankamą sveikatos įstaigų funkcionavimą regionuose bei politikos atstovų prastą komunikaciją viešojo erdvėje.

Tyrimo ribotumas

Svarbu paminėti, kad šis tyrimas turi keletą ribotumų. Šiame tyrime dalyvavo pensinio amžiaus asmenys, priklausantys Lietuvos Trečiojo amžiaus universiteto bendruomenei. Remiantis diskusijomis skirtinguose Lietuvos regionuose kiekviename regione asmenų, įsitraukiančių į Trečiojo amžiaus universiteto veiklas sudaro apie 20-30 % pensinio amžiaus asmenų, gyvenančių tame mieste. Tyrime nedalyvavo asmenys, kurie nepriklauso šiai bendruomenei, įtraukiant ir juos į tyrimą būtų galima praplėsti pensinio amžiaus asmenų situacijos vertinimus. Nors diskusijos metu buvo siekta išplėsti fokus grupių suvokimą apie bendrą situaciją Lietuvoje, tačiau toks požiūris neleidžia daryti bendrinio pobūdžio apibendrinimų. Taip pat tyrimas buvo atliktas tik 4 Lietuvos vietovėse: Vilniuje, Kaune, Naujoje Akmenėje ir Kelmėje, todėl tolimesniuose tyrimuose formuojant grupes tikslinga būtų įtraukti ir asmenis, kurie nedalyvauja Trečiojo amžiaus universiteto veiklose bei organizuoti fokus grupes ir tokiuose Lietuvos regionuose kaip pavyzdžiui: Klaipėdoje, Zarasų krašte ir kt.

REKOMENDACIJOS

Apžvelgiant tyrimo rezultatus ir atlikto tyrimo išvadas galima pateikti šias rekomendacijas socialinės politikos formuotojams ir įgyvendintojams:

1. Krizinių situacijų metu itin svarbu atsakingas visuomenės informavimas siekiant išvengti visuomenės panikos. Žiniasklaidos raštingumo ugdymas rekomenduojamas siekiant skatinti kritišką su COVID-19 ir su kitomis krizinėmis situacijomis susijusios informacijos vertinimą ir atsakingą informacijos dalijimąsi su vyresnio amžiaus žmonėmis. Taip pat svarbu apsaugoti asmenis nuo informacinių grėsmių, todėl tikslinga stiprinti vyresnių žmonių informacinį raštingumą, ugdyti kritinį mąstymą. Tai padėtų atpažinti nepatikimus šaltinius, ugdytų gebėjimą kritiškai juos įvertinti ir išvengti žalingos informacijos įtakos. (Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai).
2. Mokslinės literatūros analizė atskleidė, jog subjektyvi pensinio amžiaus asmenų gerovė yra veikiama tiek mikro, tiek makro veiksnių visumos. Visuomenės senėjimo kontekste itin svarbu užtikrinti tinkamą sveikatos apsaugos priemonių kūrimą, sveikatos įstaigų sistemingą funkcionavimą didžiuosiuose Lietuvos miestuose ir regionuose. Prieinamos sveikatos priežiūros paslaugos turi būti prieinamos asmenims, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos. Tyrimo duomenys rodo, kad vyresnio amžiaus asmenims ypač svarbu turėti galimybę gauti kokybiškas sveikatos paslaugas mieste, kuriame jie gyvena, tai leidžia užtikrinti pensinio amžiaus asmenų gerovę bei sklandų visuomenės senėjimą. (Sveikatos apsaugos ministerijai, Visuomenės sveikatos departamentui).
3. COVID-19 pandemija atskleidė, kad vyresnio amžiaus asmenys dažnai patiria sunkumų naudojantis išmaniaisiais įrenginiais, tačiau taip pat parodė, kad vyresni asmenys, kurie naudoja technologijas, lengviau įveikia kasdienes iššūkius. Rekomenduojama kurti vyresnio amžiaus asmenų kompiuterinio raštingumo didinimo programas, kurios būtų orientuotos į pensinio amžiaus asmenų integraciją į sumanią, informacinę visuomenę ugdant kompiuterinius įgūdžius. Modernių technologijų naudojimas atveria galimybes asmenims išlaikyti asmens savarankiškumą, naudotis valdžios bei e. sveikatos, verslo, kultūros paslaugomis. (Švietimo, mokslo ir sporto ministerijai ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai).

LITERATŪRA

1. Albert, I., Schwarz, B. ir kt. 2010. Intergenerational Support and Life Satisfaction: A comparison of Chinese, Indonesian, and German elderly mothers. *Journal of Cross-Cultural Psychology*. Vol.41. 706-722.
2. Aratani, L. 2021. Older Americans faced more financial challenges during Covid than in other wealthy nations. *The Guardian*. Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/business/2021/sep/15/older-americans-financial-challenges-covid>, žiūrėta 2023-01-02.
3. Aštionioliktos Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa. 2020. Prieiga per internetą: <https://www.lsadps.lt/index.php/septynioliktos-lietuvos-respublikos-vyriausybes-programa>, žiūrėta 2023-01-02.
4. Axerald, H., Sherman, A., Luski, I. 2020. The Effect of employment on the subjective well-being of 6-80 years old people. *International Journal of Social Economics*. 1-40. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/345225422_The_effect_of_employment_on_the_subjective_well-being_of_60-80_years_old_people, žiūrėta 2023-01-02.
5. Bache, I. 2017. *Politics and Wellbeing*. Sheffield: University of Sheffield.
6. Bakutis, R., Dranseika, D., Gudžinskas, L., Kuokštis, V., Nakrošis, V. 2017. *Pasitikėjimas valstybe: prielaidos, iššūkiai, sprendimai*. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla.
7. Beland, D., Cantillon, B. ir kt. 2021. Social policy in the face of a global pandemic: Policy responses to the COVID-19 crisis. *Soc. Policy Adm. Vol. 55*, 249-260. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8251102/>, žiūrėta 2023-01-02.
8. Bender, K.A. 2012. An Analysis of Well-Being in Retirement: The Role of Pensions, Health and Voluntariness of Retirement. *Journal of Socio-Economics*. 1-31. Prieiga per internetą: <https://files.core.ac.uk/pdf/1/9430912.pdf>, žiūrėta 2023-01-02.
9. Bender, K.A. 2012. An Analysis of Well-Being in Retirement: The Role of Pensions, Health, and 'Voluntariness' of Retirement. *Journal of Socio-Economics*. 1-21. Prieiga per internetą: <https://files.core.ac.uk/pdf/1/9430912.pdf>, žiūrėta 2023-01-02.
10. BNS spaudos centras. 2021. „Citadele“: pagal tėvų teikiamą finansinę paramą vaikams lietuviai lenkia latvius ir estus. Prieiga per internetą: <https://sc.bns.lt/view/item/382023>, žiūrėta 2023-01-02.
11. Bradburn, N.M. 1969. *The structure of psychological well-being*. Chicago: Aldine; 1969.

12. Calvisi, D., Dibble, J. 2013. Well-being in Older Adults in Three Different Cultures. Annual Art and Science of Aging Conference. Prieiga per internetą: <https://www.gvsu.edu/cms4/asset/41BD4140-E833-EC59-3F25827028CDBF83/well-being.pdf>, žiūrėta 2023-01-02.
13. Capano, G., Howlett, M. ir kt. 2020. Mobilizing Policy (In) Capacity to Fight COVID-19: Understanding Variations in State Responses. *Policy and Society*, Vol. 3. 285-308. Prieiga per internetą: <https://www.tandfonline.com/doi/epdf/10.1080/14494035.2020.1787628?needAccess=true&role=button>, žiūrėta 2023-01-02.
14. Celik, R. 2021. Political Communication: A Conceptual Evaluation. *International Journal of Disciplines Economic and Administrative Sciences Studies*. Vol. 7 Issue 33, 713-722.
15. Chen, C. (2001). Aging and life satisfaction. *Social Indicators Research* , 54, 57-79.
16. Chen, F., Short, S.E. 2008. Household Context and Subjective Well-Being Among the Oldest Old in China. *Issues*, 29 (10), 1-20. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2701306/>, žiūrėta 2023-01-02.
17. Chen, J. 2021. Daily Social Life of Older Adults and Vulnerabilities During the Covid-19 Pandemic. Taiwan: Department of Sociology and Department of Psychology, Public Health. (Prieiga per internetą: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2021.637008/full>; žiūrėta 2023-01-02).
18. Choi, N., Kim, J. 2011. The effect of time volunteering and charitable donations in later life on psychological wellbeing. *Ageing and Society*. Vol 31, 590–611.
19. Christensen, T. 2021. The Social Policy Response to Covid-19 – The Failure to Help Vulnerable Children and Eldery People. No 22. 707-722. Prieiga per internetą: <https://link.springer.com/article/10.1007/s11115-021-00560-2>, žiūrėta 2023-01-02.
20. Cramm, J.M., Nieboer, A. 2015. Social cohesion and belonging predict the well-being of community-dwelling older people. *BMC Geriatrics*, 15-30. Prieiga per internetą: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/25879773/>, žiūrėta 2023-01-02.
21. Cugmus, M., Ferligoj, A. ir kt. 2021. The social support networks of elderly people in Slovenia during the Covid-19 pandemic. (Prieiga per internetą: <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0247993>; žiūrėta 2022-01-02).
22. Diener E., Lucas, R. E. 2000. Explaining differences in societal levels of happiness: relative standards, need fulfillment, culture, and evaluation theory. *Journal of Happiness Studies*, 1, 41-78. Prieiga per internetą: <http://link.springer.com/article/10.1023%2FA%3A1010076127199#page-1>, žiūrėta 2023-01-02.

23. Diener, E. 1984. Subjective well-being. *Psychological Bulletin* (94): 542-575.
24. Diener, E. 2006. Guidelines for national indicators of subjective well-being and ill-being, *Applied research in quality of life*. 1(2): 151-157.
25. Diener, E. 2009. *The science of well-being: The collected works of Ed Diener*. USA: University of Illinois.
26. Diener, E., Biswas-Diener, R. 2002. Will money increase subjective well-being? *Social Indicators Research*, (57).119-169. Prieiga per interneta: https://www.researchgate.net/publication/227598662_Will_Money_Increase_Subjective_Well-Being, žiūrēta 2023-01-02.
27. Diener, E., Biswas-Diener, R. 2002. Will money increase subjective well-being? *Social Indicators Research*. 119-169.
28. Diener, E., Lucas, R. E. 2000. Explaining differences in societal levels of happiness: relative standards, need fulfillment, culture, and evaluation theory. *Journal of Happiness Studies*, 41-78.
29. Diener, E., Suh, E., & Oishi, S. 1997. Recent findings on subjective well-being. *Indian Journal of Clinical Psychology*, 24(1), 25–41. Prieiga per interneta: https://intranet.newriver.edu/images/stories/library/stennett_psychology_articles/Recent%20Findings%20on%20Subjective%20Well-Being.pdf, žiūrēta 2023-01-02.
30. Diener, E.1984. Subjective well-being. *Psychological Bulletin*. Vol.95,542–575.
31. Elimech, O.O., Ferrante, S. ir kt. 2022. Technology use characteristics among older adults during the COVID-19 pandemic: A cross-cultural survey. *Technology in Society*, Vol. 71. Prieiga per interneta: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160791X22002214>, žiūrēta 2023-01-02.
32. Eurofound. 2022. Living conditions and quality of life. Covid-19 and older people: impact on their lives, support and care. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. (Prieiga per interneta: https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef21053en.pdf; žiūrēta 2023-01-02).
33. European Commission. 2021. Recommendation for a common EU approach regarding isolation for Covid-19 patients and quarantine for contacts and travellers. Prieiga per interneta: https://health.ec.europa.eu/system/files/2021-01/hsc_quarantine-isolation_recomm_en_0.pdf, žiūrēta 2023-01-02.
34. Flugel, J.C.1925. A quantitative study of feeling and emotion in everyday life. *British Journal of Psychology*, Vol.9,318–355.

35. Frijda, N.H.1999. Emotions and hedonic experience. In: Kahneman D, Diener E, Schwarz N, editors. *Well-being: The foundations of hedonic psychology*. New York, NY US: Russell Sage Foundation.190–210.
36. Gaižauskaitė, I, Valavičienė, N. (2016). Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
37. Gao, M., Ahern, J., Koshland, C.P.2016. Perceived built environment and health-related quality of life in four types of neighborhoods in Xi'an, China. *Health & place*. 5-110.
38. Gataūlinas, A. 2012. Subjektyvios gerovės sąvokos struktūros taikymo empiriniuose tyrimuose rezultatų nuoseklumas. *Filosofija. Sociologija*. Nr. 4. 246-255.
39. Gataūlinas, A. 2013. Lietuvos visuomenės subjektyvioji gerovė Europos sąjungos šalių kontekste. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:1822201/datastreams/MAIN/content>, žiūrėta 2023-01-02.
40. Gerstorf, D., Mayraz, G., Lindernberger, U., Ram, N., Hidajat, M., Wagner, G., & Schupp, J. 2004. Late life decline in well-being across adulthood in Germany, the United Kingdom, and the United States: Something is seriously wrong at the end of life. *Psychology and Aging*, 25, 477-485.
41. Hansen, T. 2012. The age and subjective well-being paradox revisited: A multidimensional perspective. *Norsk Epidemiologi* 22 (2), 1-9. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/264548104_The_age_and_subjective_well-being_paradox_revisited_A_multidimensional_perspective , žiūrėta 2023-01-02.
42. Internetinis puslapis Spinter research. 2022. Fokus grupės tyrimai. Prieiga per internetą: <https://spinter.lt/site/lt/vidinis/vidmenu/focus-grupes>, žiūrėta 2023-01-02.
43. Jonsson, H. 2011. The first steps into the third age: the retirement process from Swedish perspective. *Occup Ther Int*, Vol.18, 8-32.
44. Kahan, J. 2001. Focus Groups As a Tool for Policy Analysis. *Issues and Public Policy*, Vol. 1. 129-146. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/227628097_Focus_Groups_As_a_Tool_for_Policy_Analysis, žiūrėta 2023-01-02.
45. Kahneman, D., and Deaton, A. 2010. High Income Improves Evaluation of Life but not Emotional Well-Being. *Proceedings of the National Academy of Science*. 1-5.
46. Kaliatkaitė, J., Bulotaitė, L. 2014. Gerovės samprata sveikatos moksluose ir psichologijoje: tyrimai, problemos ir galimybės. *Visuomenės sveikata* (64), 9-24. Prieiga per internetą:

- <https://elib.tips/edoc/gerovs-samprata-sveikatos-moksluose-ir-psichologijoje-tyrimai-problemos-ir-galimybs.html>, žiūrėta 2023-01-02.
47. Kang, H., Kim, H. 2022. Ageism and Psychological Well-Being Among Older Adults: A Systematic Review. *Gerontology and Geriatric Medicine*. Vol. 8, Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9008869/>, žiūrėta 2023-01-02.
48. Kashefi, F., Bakhtiari, A., Gholinia, H., Bakoei, F., Faramarzi, M. 2022. Subjective well-being predicts Covid-19 risk in the elderly: a case-control study. *BMC Geriatrics*, No 887. Prieiga per internetą: <https://bmgeriatr.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12877-022-03614-2>, žiūrėta 2023-01-02.
49. Keyes, C. L. M., & Ryff, C. D. (1999). Psychological well-being in midlife. *Life in the middle: Psychological and social development in middle age*. 161–180.
50. Keyes, C.L.M. 2002. The mental health continuum: From languishing to flourishing in life. *Journal of Health and Social Behavior*. Vol.43. 207–222.
51. Krueger, R.A. 2002. Designing and Conducting Focus Group Interviews. Minnesota: University of Minnesota.
52. Lauren, A. 2021. Older Americans faced more financial challenges during Covid than in other wealthy nations. *US Economy*. (Prieiga per internetą: <https://www.theguardian.com/business/2021/sep/15/older-americans-financial-challenges-covid>; žiūrėta 2023-01-02).
53. Lazruz, M.G., Gil, M.S. ir kt. 2019. Benefits of Older Volunteering on Wellbeing: An International Comparison. *Organizational Psychology*. 1-12.
54. Lebrasseur, A., Bedard, N. F., ir kt. 2020. Impact of COVID-19 on people with physical disabilities: A rapid review. (Prieiga per internetą: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33158795/>; žiūrėta: 2023-01-06).
55. Lietuvos Respublikos Seimas. 2022. Seimas pritarė sveikatos priežiūros įstaigų tinklo reformos projektui. Vilnius.
56. Litwin, H., Stoeckel, K. J. 2014. Confidant network types and well-being among older Europeans. *The Gerontologist*, 54(5), 762–772.
57. Liu, T., Leung, D.K., Zhang, A., Hong Au, W.S, Kwok, W.W., Shum, A., Yan Wong, G., Lum, T. 2021. Consuming Information Related to COVID-19 on Social Media Among Older Adults and Its Association With Anxiety, Social Trust in Information, and Covid-Safe Behaviors: Cross-sectional Telephone Survey. *Journal of Medical Internet Research* 23 (2). Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7879726/>, žiūrėta 2023-01-02.

58. Local Pensions Administration. 2021. Discovering the true meaning of retirement. Prieiga per internetą: <https://www.lppapensions.co.uk/wp-content/uploads/2021/12/Retirement-campaign-report.pdf>, žiūrėta 2023-01-02.
59. Maddux, J.E. 2022. Theories of Subjective Well-Being. Virginia: George Mason University. Prieiga per internetą: <https://wellbeing.gmu.edu/theories-of-subjective-well-being/>, žiūrėta 2023-01-02.
60. Marks, N., Shah, H. 2004. A well-being manifesto for flourishin society. *Journal of Public Health*. (Prieiga per internetą: <https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/17465729200400023/full/html>; žiūrėta 2023-01-02).
61. Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harpers.
62. Merriam-Webster's Collegiate Dictionary.2022. Subjective well-being. (Prieiga per internetą: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/well-being>, žiūrėta 2023-01-02).
63. Mistry, S.K., Ali, A.R.M., Akther, F., Yadav, U.N., Harris, M.F. 2021. Exploring fear of Covid-19 and its correlates among older adults in Bangladesh. *Globalization and Health*. 2-9. (Prieiga per internetą: <https://globalizationandhealth.biomedcentral.com/counter/pdf/10.1186/s12992-021-00698-0.pdf>, žiūrėta 2023-01-02).
64. Mistry, S.K., Mehrab Ali, A.R.M ir kt. 2021. Exploring fear of COVID-19 and its correlates among older adults in Bangladesh. *Globalization and Health*. 1-9. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8045579/>, žiūrėta 2023-01-02.
65. OECD. European Observatory on Health Systems and Policies. 2021. Lithuania: Country Health Profile 2021, State of Health in the EU. Paris: OECD Publishing. Prieiga per internetą: https://health.ec.europa.eu/system/files/2021-12/2021_chp_lt_lithuanian.pdf, žiūrėta 2023-01-02.
66. Pavot, W., & Diener, E. (2008). The Satisfaction With Life Scale and the emerging construct of life satisfaction. *The Journal of Positive Psychology*, 3(2), 137–152.
67. Rocard, P., Sillitti Llena-Nozal, A. 2021. COVID-19 in long-term care: Impact, policy responses and challenges. OECD Health Working Papers (131). (Prieiga per internetą: <https://econpapers.repec.org/paper/oecsaad/131-en.htm>; žiūrėta 2023-01-02).
68. Rolandi, E., Vaccaro, R., ir kt. 2020. Loneliness and Social Engagement in Older Adults Based in Lombardy during the Covid-10 lockdown: The long-term effects of Course on Social Networking Sites Use. National Library of Medicine. (Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7662584/>; žiūrėta 2023-01-02).

69. Roman, X.A.S., Toffoletto, M.C ir kt. 2017. Factors associated to subjective well-being in older adults. *Texto Contexto Enferm*, 26(2). 1-10. Prieiga per internetą: <https://www.scielo.br/j/tce/a/Jj9t58BS4WsC9QHGPZh8dnB/?format=pdf&lang=en>, žiūrėta 2023-01-02.
70. Rupšienė, L. 2007. Kokybinio tyrimo rinkimo metodologija. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
71. Ryan R.M, Deci E.L. 2001. On Happiness and Human Potentials: A Review on Research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annu Rev Psychol* (52).141-166.
72. Ryan, R. M., Deci, E. L. 2001. On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. *Annual Review of Psychology*, 52, 141–166.
73. Ryff C.D. 1989. Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6).1069-1081.
74. Santini, Z. I., Koyanagi, A. 2021. Loneliness and its association with depressed mood, anxiety symptoms, and sleep problems in Europe during the COVID-19 pandemic. *Acta Neuropsychiatrica* (33/3), 1-4. (Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/348432862_Loneliness_and_its_association_with_depressed_mood_anxiety_symptoms_and_sleep_problems_in_Europe_during_the_COVID-19_pandemic; žiūrėta 2023-01-02).
75. Seeger, M. W., Sellnow, T. L., Ulmer, R. R. 2003. Communication and organizational crisis. Westport, CT: Greenwood Publishing Group.
76. Šilinskas, G., Žukauskienė, R. 2004. Subjektyvios gerovės išgyvenimas ir su juo susiję veiksniai vyrų imtyje. *Psichologija*. 1-12. Prieiga per internetą: <http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/Silinskas-Zukauskiene-2004.pdf>, žiūrėta 2023-01-02.
77. Stone, A., Mackie, C. 2013. Subjective Well-Being: Measuring Happiness, Suffering, and Other Dimensions of Experience. Washington: The National Academies Press. Prieiga per internetą: https://www.multiplechronicconditions.org/assets/pdf/Depression%20Guidelines/Academies_Press_2013_Subjective_Well-Being_Measuring_Happiness_Suffering_and_Other_Dimensions_of_Experience.pdf, žiūrėta 2023-01-02.
78. Syse, A., Veenstra, M. ir kt. 2016. Changes in Health and Health Behavior Associated With Retirement. *Journal of Aging and Health*. Prieiga per internetą: <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0898264315624906>, žiūrėta 2023-01-02.

79. Talbot, D. 2015. The importance of qualitative research and the problem of mass data gathering. UK: Stroud.
80. Tay, L., Diener, Ed. 2011. Needs and Subjective Well-being Around the World. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 101. 354-365. Prieiga per internetą: <https://academic.udayton.edu/jackbauer/Readings%20595/Tay%20Diener%2011%20needs%20WB%20world%20copy.pdf>, žiūrėta 2023-01-02.
81. Tidikis, R. 2003. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
82. Vigezi, G.P., Gaetti, G. ir kt. 2021. Transition to retirement impact on health and lifestyle habits: analysis from a nationwide Italian cohort. *BMC Public health*. 1-10. Prieiga per internetą: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC8439097/#CR2>, žiūrėta 2023-01-02.
83. Voznonienė, G. 2010. Subjektyvios pagyvenusių žmonių gyvenimo kokybės socialiniai ekonominiai veiksniai. *Sociologija, Mintis ir veiksmas*, 2(27). 186-204. Prieiga per internetą: <https://www.zurnalai.vu.lt/sociologija-mintis-ir-veiksmas/article/view/6113/5021>, žiūrėta 2023-01-02.
84. Wang, M., Hesketh, B. 2012. Achieving Well-Being in Retirement: Recommendations from 20 Years of Research. Columbus: Society for Human Resource Management and Society for Industrial and Organizational Psychology.
85. Wang, M., Shultz, K. 2010. Employee retirement: a review and recommendations for future investigation. *J. Manag*, Vol. 36. 172–206.
86. Woldometer. 2021. Coronavirus Cases. Prieiga per internetą: <https://www.worldometers.info/coronavirus/>, žiūrėta 2023-01-02.
87. World Health Organization. 2021. Coronavirus disease (Covid-19) pandemic. Prieiga per internetą: <https://www.who.int/europe/emergencies/situations/covid-19>, žiūrėta 2023-01-02.
88. Xu, Z., Zhang, W. ir kt. 2022. Multi-Level Social Capital and Subjective Wellbeing Among the Elderly: Understanding the Effect of Family, Workplace, Community, and Society Social Capital. *Public Health*, vol. 10. 1-9. Prieiga per internetą: <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpubh.2022.772601/full>, žiūrėta 2023-01-02.
89. Yang, H.I., Zhang, S. ir kt. 2022. Volunteer Service and Well-Being of Older People in China. *Public Mental Health*, Vol. 10. 1-10.
90. Yasnita, Y., Suryadi, K. ir kt. 2019. Being Happy at an Old age: How Does the Social Welfare Assurance Work? *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*. Vol. 418. 437-445. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/340300487_Being_Happy_at_an_Old_Age_How_Does_the_Social_Welfare_Assurance_Work, žiūrėta 2023-01-02.

91. Yew-Kwang, N., Ho, L.S. 2006. Introduction: Happiness as the Only Ultimate Objective of Public Policy. *Happiness and Public Policy*. 1-16.
92. Zhang, F., Chan, A. ir k. 2021. Predicting the elderly's quality of life based on dynamic neighborhood environment under diverse scenarios: An integrated approach of ANN, scenario analysis and Monte Carlo method. *Habitat International*. Vol. 113. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S019739752100062X>, žiūrėta 2023-01-02.
93. Žukauskienė, R. (2022). Psichologinių tyrimų metodologija. VII paskaita. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <http://rzukausk.home.mruni.eu/wp-content/uploads/VIII-paskaita-aprasomieji-interviu-vienio-atv-ir-fokus.pdf>, žiūrėta 2023-01-02.
94. Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai. Vilnius: Vaga.on He

PRIEDAI

1 priedas

Tyrimo dalyvių socialinės demografinės charakteristikos

Eil. Nr.	Tyrimo dalyvio kodas	Lytis	Amžius	Išsilavinimas
1	M1	Moteris	67 m.	Aukštasis
2	M2	Moteris	69 m.	Aukštasis
3	M3	Moteris	63 m.	Aukštasis
4	M4	Moteris	72 m.	Aukštasis
5	M5	Moteris	65 m.	Aukštasis
6	M6	Moteris	73 m.	Aukštasis
7	M7	Moteris	75 m.	Aukštasis
8	M8	Moteris	68 m.	Aukštasis
9	R9	Moteris	70 m.	Aukštasis
10	R10	Moteris	70 m.	Aukštasis
11	R11	Moteris	72 m.	Vidurinis
12	R12	Moteris	67 m.	Aukštasis
13	R13	Vyras	83 m.	Vidurinis
14	R14	Moteris	72 m.	Aukštasis
15	R15	Moteris	74 m.	Aukštasis
16	R16	Moteris	73 m.	Aukštasis
17	R17	Moteris	68 m.	Aukštasis
18	R18	Moteris	67 m.	Aukštasis
19	R19	Moteris	69 m.	Aukštasis
20	M20	Moteris	83 m.	Aukštasis
21	M21	Moteris	80 m.	Aukštasis
22	M22	Moteris	67 m.	Aukštasis
23	M23	Moteris	64 m.	Profesinis
24	M24	Moteris	72 m.	Profesinis
25	M25	Moteris	70 m.	Profesinis
26	M26	Moteris	69 m.	Aukštasis
27	M27	Moteris	68 m.	Aukštasis
28	M28	Moteris	65 m.	Aukštasis
29	R29	Moteris	75 m.	Aukštasis
30	R30	Moteris	69 m.	Aukštasis
31	R31	Vyras	86 m.	Aukštasis
32	R32	Vyras	90 m.	Aukštasis
33	R33	Moteris	71 m.	Profesinis
34	R34	Moteris	77 m.	Aukštasis

35	R35	Moteris	72 m.	Profesinis
36	R36	Vyras	74 m.	Aukštasis
37	R37	Moteris	69 m.	Profesinis
38	R38	Moteris	79 m.	Vidurinis
39	R39	Moteris	65 m.	Profesinis
40	R40	Moteris	73 m.	Vidurinis
41	R41	Moteris	65 m.	Aukštasis

2 priedas

TYRIMO OBJEKTO – COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA PENSINIO AMŽIAUS ASMENŲ GEROVEI IR JOS POKYČIAI PANDEMIJOS METU – OPERACIONALIZACIJA

DIAGNOSTINĖ SRITIS I	ASMENS GEROVĖ SUBJETYVIU VERTINIMU
Komponentai	Asmens gerovės suvokimas Asmens gerovės vertinimas
Klausimai	1. Pirmiausia man labai įdomu jūsų paklausti, ką jums reiškia sąvoka „asmens gerovė“? 2. Kaip manote, kokia jūsų manymu situacija yra Lietuvoje, kalbant apie pensinio amžiaus asmenų gerovę?
Autoriai	<i>Diener (1984), Flugel (1925), Brasburn (1969), Ryff ir Keyes (1989), Biwas Diener (2001), Šilinskas ir Žukauskienė (2014) ir kt.</i>
DIAGNOSTINĖ SRITIS II	VEIKSNIAI ĮTAKOJANTYS PENSINIO AMŽIAUS ASMENŲ GEROVĖ
Komponentai	Individualios asmens savybės Socialiniai ryšiai (šeima, bendruomenė) Finansinė padėtis Užimtumas (darbas, savanoriška veika) Aplinka (pritaikomumas, saugumas) Politika (politiniai sprendimai)
Pusiaus struktūruoto interviu klausimai	3. Ne ką mažiau svarbus aspektas šiandienos diskusijoje yra identifikuoti veiksnius, lemiančius gerovę. Padiskutuokime apie tai, kas lemia vyresnio amžiaus asmens gerovę (gerbūvį). Kitaip tariant, ko reikia vyresnio amžiaus žmogui, kad jis jaustųsi laimingas?
Autoriai	<i>Eurofound (2021), Chen, C. (2001), Rolandi, E., Vaccaro, R., ir kt. (2020) ir kt.</i>
DIAGNOSTINĖ SRITIS III	COVID-19 PANDEMIJOS ĮTAKA ASMENS GEROVEI
Komponentai	Pandemijos valdymo priemonės Iššūkiai Pagalbos priemonės/įveika

Klausimai	<p>4. Dabar norėčiau, kad prisiminimais grįžtume į pandemijos pradžią. Pasidalinkite patirtimis apie tai, kokie jausmai jus aplankė, kai sužinojote, kad Lietuvoje yra virusas ir ketinama imtis priemonių viruso plitimo sustabdymui?</p> <p>5. Sakykite, kaip pasikeitė jūsų gyvenimas/įpročiai, kai Lietuvoje buvo įvesti apribojimai? (Kaip atrodė jūsų diena iki pandemijos ir pandemijos metu?)</p> <p>6. Su kokiais iššūkiais susidūrėte, kas buvo sunkiausia? (teigiamos/neigiamos patirtys)?</p> <p>7. Kas jums padėjo įveikti šiuos iššūkius?</p>
Autoriai	Eurofound (2021), Chen, C. (2001), Wang, M., Hesketh, B. (2012) ir kt.
DIAGNOSTINĖ SRITIS IV	SOCIALINĖS POLITIKOS VERTINIMAS IR TOBULINIMAS
Komponentai	Kritika Pokyčiai Siūlymai
Klausimai	8. Ne paslaptis, kad valstybės vykdomos pandemijos valdymo priemonės buvo nukreiptos į labiausiai pažeidžiamas grupes – vyresnio amžiaus asmenis. Sakykite, kokias emocijas šie veiksmai sukėlė?
Klausimai	<p>9. <i>Na ir pabaigai turbūt verta aptarti paskutinį klausimą, kuris ne ką mažiau svarbus. Sakykite, kaip manote, ko gi visgi trūksta/netrūksta mūsų politikų priimamuose sprendimuose susidūrus su krizinėmis situacijomis, tokiomis kaip pandemija? Ką jūsų manymu reikėtų/nereikėtų daryti kitaip?</i></p> <p>10. <i>Ko galime pasimokyti iš šios situacijos?</i></p>
Autoriai	European Commission, (2021); Capano ir kt. (2020) ir kt.

TYRIMO DUOMENŲ APDOROJIMAS MAXQDA (KODŲ MEDIS)

Code System		
Code System		186
Asmens gerovė įtakojantys veiksniai		0
Asmens gerovė ir išorės veiksniai		0
Saugi ir pozityvi bendruomenė		5
Neigiamas žurnalistikos poveikis		7
Neigiamas jaunesnės kartos požiūris į vyresnio amžiaus žmogų		9
Aplinkos pritaikomumas		12
Asmens gerovė ir ekonominiai veiksniai		0
Finansinė padėtis, leidžianti patenkinti asmens poreikius		3
Užimtumas kaip mėgstamos veiklos turėjimas		10
Asmens gerovė ir socialiniai veiksniai		0
Galimybė suteikti pagalbą kitam		7
Bendravimas su aplinkiniais		8
Darnus santykis su šeimos nariais		28
Asmens gerovė ir individualios savybės		0
Charakterio savybės		9
Sveikatos būklė		26
Situacijos Lietuvoje vertinimas		0
Pasitenkinimas esama situacija		13
Vaikų išlaikymo problematika		2
Ribotos galimybės leisti laisvalaikį		7
Pajamų skurdas		9
Vienišumas		2
Asmens gerovės (laimės suvokimas)		0
Laimė ir laisvė		19
Laimė ir savirealizacija		10
Sets		0

Code System			150
Code System			
Pandemijos įveika			1
Šeimos ir kitų pagalba		4	4
Susitikimas su kitais		2	2
Pasiskiepijimas			8
Užimtumas			12
Bendravimas nuotolinėmis priemonėmis ir ne tik			11
Covid-10 pandemijos vertinimas (teigiamas poveikis)			0
Knygų skaitymas/naujų hobijų atradimas		8	8
Produktų pristatymas į namus		2	2
Mokslininkų susivienijimas			4
Kompiuterinis raštingumas			10
Padidėjęs fizinis aktyvumas		7	7
Covid-19 pandemijos vertinimas (neigiamas poveikis)			2
Problema naudotis technologijomis regione		2	2
Užimtumo trūkumas		2	2
Gąsdinimas per televiziją		12	12
Reikalavimų vykdymo tikrinimas			6
Kontato ribojimas (kaukių dėvėjimas)			5
Kontakto apribojimas (išvykimas)			23

Code System			
Pasiskiepijimas			8
Užimtumas			12
Bendravimas nuotolinėmis priemonėmis ir ne tik			11
Covid-10 pandemijos vertinimas (teigiamas poveikis)			0
Knygų skaitymas/naujų hobijų atradimas		8	8
Produktų pristatymas į namus		2	2
Mokslininkų susivienijimas			4
Kompiuterinis raštingumas			10
Padidėjęs fizinis aktyvumas		7	7
Covid-19 pandemijos vertinimas (neigiamas poveikis)			2
Problema naudotis technologijomis regione		2	2
Užimtumo trūkumas		2	2
Gąsdinimas per televiziją		12	12
Reikalavimų vykdymo tikrinimas			6
Kontato ribojimas (kaukių dėvėjimas)			5
Kontakto apribojimas (išvykimas)			23
Artimųjų netektys			4
Apirbotas bendravimas			6
Baimė numirti (psichologinis poveikis)		19	19
Sets			0

Code System			
Code System			62
Socialinės politikos tobulinimas			0
Sveikatos apsaugos kritika regionuose.			11
Politikos atostovų kalbėjimo stilius.			5
Pasitenkinimas politiniais sprendimais.			4
Socialinės politikos priemonių vertinimas			0
Nepasitikėjimas valdžios atstovais.			18
Prioritetas - senjorų sveikatos apsauga.			8
Visuomenės narių gąsdinimas			5
Valdžios atstovų tarpusavio priešprieša.			5
Skiepų politikos teigiamas vertinimas.			3
Valdžios "susmulkėjimas".			3
Sets			0

Garso įrašų transkripcijos

Transkripcija Nr. 1

Vietovė: Vilnius.

Data: spalio 24 d.

Įrašo trukmė: 45 min.

Informantų charakteristikos/kodai:

1. Dalė, 67 m., aukštasis – I1M
2. Laima, 69 m., aukštasis – I2M
3. Viktorija, 63 m., aukštasis – I3M
4. Loreta, 72 m., aukštasis – I4M
5. Vilė, 65 m., Aukštasis – I5M
6. Pranutė, 73 m., aukštasis – I6M
7. Zita, 75 m., aukštasis – I7M
8. Violeta, 68 m., aukštasis – I8M

Tyrėja: *Sveiki, pirmiausia norėčiau prisistatyti. Esu Vilniaus universiteto socialinės politikos magistro studijų studentė, mano vardas Gintarė, ir šiandien pakviečiau jus visus sudalyvauti tyrime – Covid-19 pandemijos įtaka pensinio amžiaus asmenų gerovei ir jos pokyčiai. Džiaugiuosi, jog atvykote ir galėsime produktyviai praleisime laiką. Taip pat noriu padėkoti jūsų miesto Trečiojo amžiaus universiteto metodininkei už pagalbą organizuojant ir suburiant mus visus diskusijai ir kiekvienam iš jūsų čia atvykus.*

Kalbant apie tyrimo įgyvendinimo svarbą ne paslaptis, kad COVID-19 pandemija kiekvienam iš mūsų tapo įtemptu gyvenimo laikotarpiu, siekdamos sušvelninti viruso plitimą, vyriausybės visame pasaulyje nustatė skirtingo masto izoliavimo ir apsaugos priemonės, ne išimtis ir Lietuva. Kaip žinia šios priemonės apėmė fizinį atsiribojimą, veido kaukių dėvėjimą, rankų plovimą, buvimo namuose politiką bei socialinių susibūrimų apribojimus, o viešojoje erdvėje buvo galima pastebėti dažnai akcentuojama padidintą riziką vyresnio amžiaus žmonėmis ir raginimus saugotis...Dažnai spaudoje ir literatūroje tenka skaityti, jog šie gyvenimo pokyčiai paveikė įvairaus amžiaus žmones daugeliu jų gyvenimo aspektų, tačiau platesniame pasaulio kontekste itin didelis dėmesys buvo skiriamas vyresnių žmonių grupei. Šiandien labai svarbu išgirsti jūsų nuomonę ir patirtis šiandienos diskusijoje šia tema, kartu padiskutuoti žengiant į poskovidinį etapą ir „pareflektuoti“. Noriu priminti, kad šiai diskusijai turime apie 1-1,5 val. laiko. Norėčiau pabrėžti,

kad visa informacija, kurią dalinsimės šioje grupėje yra visiškai konfidenciali, todėl noriu padėkoti dalintis savo nuomone, pastebėjimais, nepabijokite sureaguoti ir į kolegų pasisakymus, su jais sutikti, ar paprieštarauti. Na, manau, kad galime pradėti. Pirmiausia noriu informuoti, kad ši mūsų diskusija bus filmuojama ir įrašoma, todėl noriu paklausti, ar visi tyrimo dalyviai sutinka? Tuomet norėčiau jūsų paprašyti, kad užrašytumėte savo vardus ant kortelių, savo amžių, turimą išsilavinimą.

Tyrėja: *Pirmiausia jūsų norėčiau paklausti, ką jums reiškia sąvoka „asmens gerovė“? Kas tai yra? Kitaip tariant...kaip jūs ją suprantate?*

I1M: O tai čia iš eilės kalbėti?

I3M: Koks skirtumas...kas nori, tas kalba.

I2M: [nusijuokia], jo.

I4M: Kuria prasme asmens gerovė?

Tyrėja: *Na kitaip tariant, ką reiškia būti laimingu žmogumi?*

I3M: Kai aš esu sveikas, kai aš neturiu jokių fizikinių, fizinių problemų, ta prasme neskauda niekur, gerai jaučiuosi (atsidūsta).

I1M: Kai šeima...pirmiausia viskas tvarkoj.

I3M: Jo, o po to, kaip teisingai ir sako kolegė, kai, kad visi, kad visiems gerai šeimos nariams, kad visi sveiki.

I4M: Vaikai, anūkai...

I3M: Kad nesusipykę esam...

I4M: Kad turim kažkokią aplinką, su kuria bendraujam labai gražiai.

I5M: Aplinka, kurioje patogų gyventi mano amžiu.

Tyrėja: *O ką reiškia patogi aplinka?*

I5M: Patogu...va pavyzdžiui aš keičiau gyvenamą vietą dėl patogumo, todėl, kad man turi ir vyrui gydytojai netoli...man parduotuvė netoli...vaikai netoli...Jeigu nelaimės atveju, kad pasirūpintų, kad aplinka man būtų ir kultūra...ir universitetai...ir veiklos įdomios...

Tyrėja: *[rodo gestu į informantą] Gal dar papildyti norite?*

I8M: Pritariu, pritariu kolegei, taip, nes tai ir buvo...dėl vyro ligos teko keisti net iš vieno miesto į kitą...Dėl vaikų, arčiau vaikų, kad jie padėtų ir visą tą sunkų laikotarpį, o dabar, kai viena, esu laiminga, marčios paskatinta, kaip nekeista, kad nesėdėčiau namuose atradau kelią į MČTAU ir jau va, prašau, čia bendrauju ir bandau įsirašyti į šitą puikių moterų bendruomenės tarpą...Ir, ir tikrai va yra smagu, kai kada galbūt ir tokioje vietoje gyvenu, kai prie pat Vingio parkas, tiesiog yra atradimų vieta išeiti pasivaikščioti ir viskas.

Tyrėja: *Tai fizinis aktyvumas galima sakyti irgi vienas iš asmens gerovės komponentų?*

I8M: Taip, taip...Net turiu maršrutą Vilniuj Vingio parke, atvažiuosiu draugams keturioms valandoms, ratas, ekskursija po Vingio parką, taip, visi net nustemba, kodėl tiek ilgai galima Vingio parke..

I4M: Be sumuštinių? [juokiasi].

I8M: Be sumuštinių [juokiasi]. Tik gale išgeriame kavinėje sultis...Ar arbatą ir viskas, einame namo.

I7M: Man tai asmens gerovė yra gyventi taip, kaip aš noriu, ne kaip nori mano darbdavys, ne kaip nori mano šeima, mano anūkai ir taip toliau, o gyventi, kaip aš noriu. O ką aš jau tokiam senjoro amžių galiu realizuoti, nes anksčiau buvo visokių daug pareigų ir gyvenau iš dalies ne savo gyvenimą, o kitų gyvenimą, dabar gyvenu savo gyvenimą. O mano gyvenime man labai svarbu, labai didelę asmenybės dalį susieti su menu, su savirealizacija, su savanoryste ir tuo pačiu jaustis bendruomenės nariu, būti reikalingai, būt pastebimai...Būt...Lavintis tuose srityse, kurioms aš neturėjau laiko, kuriuo aš neturėjau galimybių...Dabar visos galimybės yra ir aš traktuojau senjoro amžių kaip aukso amžių, kol ligos neužpuolė, tai pats gražiausias gyvenimo tarpsnis.

I2M: Gyvenimo dovana.

I7M: Nes tikrai jau daugelyje sričių gali daryti tai, ką nori, išmoksti pasakyti ne, išmoksti pagarbos sau reikalauti...Labai dažnai būdavo situacijų, kai žmonės pakeldavo balsą, dabar aš sau esu nusistačius, jeigu kas nors mane aprėks, aš apsisuksiu ir nueisiu nežiūrint jokių įsipareigojimų...Jokių statusų...Jokių viršininkų mano gyvenime nebegali būti...Ir netoleruosiu, pavyzdžiui, pakelto balso ar ten kažko tai, tai va tai čia yra didžiulė prabanga, kurią aš sau galiu leisti ir labai laiminga jaučiuosi.

Tyrėja: Na kolegos.. [tyrėją petraukia informantas].

I1M: Galiu aš papildyti, kad, jog gyventi taip, kaip nori, yra labai gerai, o dar geriau, kai šeimyna supranta, kad gyveni, kaip nori ir tau pritaria ir netrukdo, tai čia yra iš tikrųjų labai didelis plusas.

Tyrėja: Tai tas toks šeimos požiūris irgi...?

I1M: Taip, beabejo..

I8M: Uoj tas šeimos požiūris...

[Informantai nusijuokia]

I4M: Mano vyras sakė, mane iš namų išvys tuojaus, jei taip...

I1M: Namie nieko nesako, kai paskambina vakare, tai kur tu esi, kur tu prapuolei...Grįšiu, Grįšiu...Šiandien grįšiu.

Tyrėja: Rūpestis šeimos narių svarbus yra?

I1M: Jo, aišku, kad rūpinasi kažkas tai ir, kad iš tikrųjų gali sau gyventi taip, kaip nori. Ir savanoriaut, aš dar ir dramos teatre savanoriauju, ir čia beabejo yra savanoriškas darbas.

I3M: O kelionės?

I1M: Uoj ir keliones organizuoju...

Tyrėja: Pasižymite aktyviu laisvalaikiu.

I1M: Jo, nes labai daug teko gyvenime organizuoti keliones Lietuvą pristatyti užsienyje, o Lietuvos visiškai nepažinojau, nes kažkodėl turizmo fondo pirmininke dirbau ir visos kelionės buvo būtinai važiuoti į kažkokią kitą šalį...

I4M: Nu tai populiarinti Lietuvą...

I1M: Populiarinti Lietuvą... Ir aš visą laiką kalbėdavau, kad reikia kažką tai ir Lietuvoje daryti, nu tai va, tai dabar atėjau į universitetą jau keturioliktais metais ir nuo to laiko važinėju po Lietuvą ir man, negaliu atsigrožėti ir vien nuo to sakykim keturioliktų metų iki dvidešimt antrų vien į tą patį kraštą važiuoji ir važiuoji, sakykim ir kiekvieną kartą vis kažką naujo surandi, vis kažką gražaus ir vis gražėjančio.

Tyrėja: Zita, jūs truputį pavėlavusi atvykote, tai klausimas buvo, kas jums yra asmens gerovė?

I7M: Asmens gerovė man yra padėti kitam. Tarnauti kitam. Ir mes, kai buvom tokie jauni dėstytojai, klausdavo, kas esu, kuo norėčiau būti...Kas iš tikrųjų...Tai aš visą laiką rašydavau, kad norėčiau dirbti su senais ir patarnauti turintiems negalia, kadangi mano tėvukai abu buvo tokie altruistiniai, jie pastoviai, sakysim Kūčių vakare: mama viską gamina, o tėvukas su mašina išvežioja ir jie turėjo viso rajono tuos bėdus daugiavaikius, ir man tai kažkaip įaugo tai, kad padėti kitam. Kad nu ir taip susidėjo gyvenime, nu aš ir padedu, savanoriauju, ir, pavyzdžiui, aš matau, esu bloga močiutė, galvoju užtenka, bet kada aš po renginio pamatau senjorų degančias laimingas akis ir kaip gerai...Aš ir vėl pasikraunu kaip akumulatorius ir vėl pirmyn, ir norisi, ir norisi...Yra dabar tų sunkumų dabar visokių čia, dirbam ir ūkio vedėjais, ir šilumininkais ir visokiais kitokiais, nes gavom tas patalpas, čia kranas bėga, čia tualetas užsikišęs, tokių visokių, bet didžiulė laimė kaip sakom, kad esi saugus, esi sveikas, turi gerą šeimą ir esi reikalingas. Va visi šitie keturi komponentai mane veža, veža. Esu laiminga ir vat laimingas žmogus gali kitą irgi daryti laimingą ir va aš pavyzdžiui turiu, į ką atsiremti, kiek yra aktyvo ir mes visi vienodai mėstantys ir visi norintys būti reikalingi, smagūs, linksmi. Ko daugiau reikia?

I4M: Ne visada visi vienodai mėstome, bet visi pasiruošę savanoriauti.

I7M: Neįmanoma taip, pasiginčijam, Lietuvoje yra tik 11 % savanoriavimo, kur Europoje 27 %, tai sakysim mums dar kur plėstis yra ir čia mums silpna vieta ir mes visi į tą savanoriavimą. Turim ir projektą gražų ir reiškia šita ir va žiūri...Ir kai mes kalbam apie savanoriavimą, ne tik savęs davimas, bet tu kažką ir gauni, tu kažkuo praturtėji, tu sužinai, bet vat dar kažkaip skeptiškai...Va šiandien aš, kai pasiklausiau jūsų, ne visi prisileidžia, ne visi nori, aha, dar paklausti, kaip tu gyveni, kiek tu turtu turi....

I2M: Pasiruošti reikia savanoriavimui...Nuvažiavo į Antavilius šokėjos....Nu ir publika sėdi ir matai, kad publika nesupranta, tuščiu žvilgsniu žiūri, nėra grįžtamojo ryšio...Tai neparuoštam žmogui yra tai yra sudėtinga, užtat ir tą savanoriavimą tu turi surasti, kas yra tau, nu, kur komfortiškai jautiesi.

I4M: Bet mes jau nukrypom nuo klausimo.

Tyrėja: *Taip, dabar grįžtame. Pakalbėjome apie asmens gerovę, o kaip manote, kokia situacija yra Lietuvoje?*

I4M: Bloga.

I2M: Labai įvairi, yra žmonės, kurie visą gyvenimą mokėjo mokesčius ir gauna gerą pensiją, jie tikrai neblogai gyvena, jeigu sugeba atrasti sau malonų užsiėmimą. Kas kokį. Kam patinka sodas, daržas. Kam patinka visuomenė, kam patinka keliauti, bet tie, kurie gaudavo pinigus į vokelį ir dabar gauna labai mažą pensiją, tai vat aš įsivaizduoju, kad tiems tikrai ne kas...

I4M: O aš, kai galvoju, kad bendrai, apamai tų žmonių, kurie gauna dideles pensijas yra labai mažas procentas...O ta bendroji, ta didžioji masė pensininkų gyvena skurdo riboj.

I5M: Vargsta.

I4M: Taip, vargsta, todėl, kad žinot, kaip pasakysiu reiškia. Juk be to, kad valgai ir kažką tai, tu nori dar į kažkokį teatrą nueiti, ir pabandyk tu tai padaryti su savo maža pensija...Provencijoje išviso...Žiūrėk ne tik tik tai Vilniuj gyvena...

I2M: Klausyk, o skaičiais gali vat kiek?

I4M: Aš nežinau skaičiais, bet aš negaliu dabar žaisti mano aplinkoj...

I7M: Ne palauk, aplinka yra vienas dalykas. Remkimės į labai labai objektyvų rodiklį, vidutinę pensiją, vidutinė pensija apie 500 man atrodo.

I4M: Nesiekia penkių šimtų...

I7M: Penki šimtai yra mokesčiams ir maistui ir viskas, daugiau nieko. Pavyzdžiui ir kultūrai, pasipuošimui tai yra mažai. Šitos problemos yra ir jo mes čia MČTAU gražiai sprendžiam, turim ir nemokamų renginių, ir labai daug bendravimo, komepensuojam, bet valstybės požiūriu...

I1M: Tikrai...[linksi].

I7M: Lietuvos situacija tikrai yra nekokia...Nekokia...kultūra sunkiai prieinama, bilietas dabar kainuoja apie 30 eurų, tai su vidutine pensija yra misija neįmanoma, kartą per metus gali nueit. Tai yra tikrai bloga situacija. Mes esam gal gražiausiai atstovai čia ir visuomenės dalis, nu iš tikrųjų, mes susiorganizuojame, mes pasidarom, mes patys sau susisukuriam ir šokį, ir spektaklį, ir renginius vos spėjam, bet masiškai situacija yra bloga mano požiūriu.

I4M: Aš kalbėjau su ta savanore, kuri dalina maistą, tai žinot, ji sako – graudžiausia yra matyti ne tuos bomžus, nes jie pasirenka tokį gyvenimo būdą, bet sako, ateina mokytojos, ir sako, jų yra labai daug, kurių pensijos labai...Intelektualios, faini žmonės, nu sako graudu žiūrėti...

I2M: Ir dar mes turim fakultete tai trisdešimt grupių, visos pagal įstojimo laiką ir automatiškai pagal amžiaus grupes išsidėsto. Tai vat tos pirmosios grupės, kurių koeficientas pensijos apima tarybinį laikotarpį, tai jie yra vargšai, jie yra skurdžiai, o ten visko yra – ir mokytojų, ir gydytojų, ir ko tik nori, tai yra su trim šimtais pensijos, tai yra tragiškos...

I1M: Aš galiu pasakyti, kad mano pensija yra 313 eurų.

I2M: O aukštą mokslą baigus esi...

I1M: Ir mokesčius mokėjau, ir mokslinį darbą dirbau, tiesiog nelaiku išėjau į pensiją.

I8M: Dar norėčiau pridėti ne tik apie pinigus, bet vistiek apie ta psichinę sveikatą. Mes universitete esam motyvuoti žmonės ir mūsų žmonės visko nori, tu atsinešk bilietus, tie bilietai staigiai visi dings, tu pasiūlyk ką nors, tuoj visi paims ir taip toliau, bet aš turiu labai daug draugų, klasiokių, kursiojų ir taip toliau, kuris nieko nenori, sako man, man youtube'ės užtenka, kam man reikia to tavo universiteto, nereikia tam žmogui, va čia yra depresija, va čia visos tos ligos žinot, visi Parkinsonai...

I4M: Alchzaimeriai...

I8M: Nenoriu aš jų visų minėti...Alchzaimeriai, jie prasideda nuo depresūkos. Kažkada tokia skaičiau, klausiau paskaita, penki, aštuoni metai...Ir aš pasižiūrėjau prognozes, kad išaugo, išsaugo...Viešpatie sakau, tai kas čia bus, negi jau taip gyvenimas suprastės, kad mes visi žinai depresuosim, taip jau tada prognozavo šitie specialistai...

I4M: O po kovido išvis...Dar padidėjo..

I8M: Taip, va šitas. Ir tikrai žmogus turi pinigų ir jam visai neįdomi ta mano konferencija, kam visai neįdomus tas koncertas, jis visai nenori to baletu...

I7M: Va čia ir yra ta problema, kai nuo sofos nepakyla mankštos padaryt.

I3M: Sako, kur tavo vyras? Sako sofa potato, sofa potato...

Tyrėja: *Tai manau, kad čia kaip tik metas prieiti prie sekančio klausimo – asmens gerovės veiksniai. Keletą jau įsivardijome – orios pajamos.*

I7M: Į pinigus negalime visko suvesti, kolegos, va gerai sako, pas mus svarbiausia ta emocinė, psichinė būseną. Mes susiraukę ir nepatenkinti ir visada bamba tie, kurie sėdi prie pečiaus ir niekur neina, visi kalti, valdžia kalta, viskas kaltas ir čia ta sveikata. Čia man įpiršo knygą Fišo, aš dabar ją baigiu skaityti.

I1M: Vadovėlis tenais.

I7M: Viešpatie, kiek mes galime išvengti tų ligų, kiek mes galime išvengti tų ligų būdami aktyvūs, ir dabar klausykit, aš sakau šitoje vietoje esu ne populiaris, aš irgi tiktais docentė, ta pensija kaip ir visų, tas koeficientas tada buvo mažas, dirbau iki pat n metų dar dirbau, kad tą pensiją pasididinti, bet suprantant, mes nieko nenorime, nenorime, viskas kaip yra tik tai kaltinti ir kritikuoti...

I1M: Ne...Aš noriu pasakyti, kad aš su maža pensija, aš esu laiminga, patenkinta, aš labai daug ko noriu, aš labai daug paslaugų gaunu nemokamai, kad ir šokių, koncertus...

I6M: Iš kurių pati dar labai daug susikuri...

I1M: Jo, ir pati susikuriu, nes aš savanoriauju – reiškia, aš einu į dramos teatrą, aš žiūriu spektaklius visus nemokamai, aš gaunu bilietus visam fakultetui, Filharmonija man atsiunčia pakvietimą.

I4M: Užsidirbi taip.

I1M: Reiškia aš užsidirbu taip, aš važiuoju kokį Pelėsiaus dvarą, man už koncertą mokėt nereikia. Tikrai su maža pensija gaunu labai labai daug paslaugų [kyla triukšmas, dalyviai kalba vieni ant kitų].

I7M: Aš keliu kitą klausimą, kadangi mes visi turime vaikus. Va jiem tai yra problemos. Vaikai, atlyginimai maži, poreikiai jų yra didesni negu mūsų, sakysim pasipuošti mes turime skudurų, tų drabužių n, tik taisykim, darykim, stogą virš galvos turim, sakysim penki šimtai gerai, bet, jei jie gyvena 1-3 kambarių bute...Mūsų padėtis yra geresnė nei jaunų žmonių.

I4M: Bet mes kalbam apie Trečiojo amžiaus universitetą, bet žiūrėkite, kiek yra depresuojančių...

I2M: Depresuojančių ir nenorinčių...mano įsitikimu žmonės tiesiog išeina...baigia aktyvu gyvenimą jam nepasiruošę. Jie, jie...jie, vyrai daugumoj, kurie turėjo aktyvią karjerą, išeina ir infarktą gauna, nes jie tiesiog nežino, ką gali nuveikt, mano manymu yra didelė spraga Lietuvoje, kad žmonės neruošiami. Tas mokymasis visą gyvenimą jisai formaliai yra, bet žmonės tiesio nepasirengia pakeisti savo gyvenimo būdo. Žiūrėkit mes, kad žmogus galėtų įsilieti į darbo rinką jis mokosi vienuolika metų ir dar universitete, 16 metų ar ne, tada dirba, dirba ir per vieną dieną jam pasikeitė gyvenimas, nepasiruošęs, reikia kažkaip tai populiarinti...

I5M: Jei kalbant apie vyrus, tai mes dar atėjom iš tokios visuomenės, kur šeimą organizuodavo moteris...šėimos gyvenimą...buitį...ir viską ir vyrams...

I7M: Atrofavosi jie.

I5M: Būdavo paliktas tik darbas, tai jiem yra dešimteriojai siunkiau ir jie nežino, ką daryti, tai kad tas psichologinis pasiruošimas, kad pakistų gyvenimo būdas jisai būtinas...Faktiškai mokymas daug ko...Ir kaip finansiškai pasiruošti, ir kaip prisitaikyti tą aplinką...Galų gale susirasti bendraminčių, visa tai svarbu, o Lietuvoje to nėra.

I4M: Ne tik Lietuvoje. Buvo dabar čia vienas projektas, Erasmumas, irgi kaip tie vyrai, kodėl jie niekur nedalyvauja, reiškia pagyvenę, kodėl. Visur tas pats, absoliučiai, dėl to, kad reiškia vyrai visai kitokia sandara, jie dirba, jie organizuoja ir jie į tokius bobiškus pasiplepėjimus nenori, o plius mūsų universitete dar nėra vyriškų dalykų, kurie jiems gal būtų įdomu.

I5M: Nu tai ateitų vyrai ir galėtų savo pasidaryti.

I2M: Reikia kurti..

I2M: Jeigu moteriškės susirinkę mezga ukrainiečiams kojines, tai vyrukai galėtų drožti iš medžio.

I4M: Bet neateina.

I5M: Vyrukai, jaunesni aš irgi žinau medžiotojus, tai jie jau ten taip susiorganizavę...Jau jie pasiruošia, jeigu karas Lietuvoje bus, jau jie ryšius nusimatę...Tinklus susiskaičiavę ir maisto atsargas sukaupe.

Tyrėjas: Pranute, gal dar jūs kažką norėtumete pridurti?

I6M: Uoj aš dabar taip užsiklausiau...

Tyrėjas: Kokie asmens gerovę sąlygojantys veiksniai vyresniame amžiuje?

I6M: Čia turbūt priklauso nuo žmogaus asmenybės, nuo jo gyvenimo, emocijų, nuo jo pozityvaus gyvenimo į visą požiūrį, tu gali būti ir susiraukęs ir viską, aš tai šita gyvenime šita negalėjau būti, visą laiką tokia. Na ne paslaptis mokykloje turėjau ir pravardes, kaip ir visi dėstytojai...Kai aš išgirdau pirmąją pravardę, direktorius pasikvietė, tai sako žinai, kokia tavo pravardė, aš jau išsigandau, žinau, kad mokytojams bjaurios pravardės, sako šypsenėlė, sakau ooo tai ačiū <...> [pasakoja istoriją apie pravardes, iškirpta].

Tyrėja: [šypsosi]. Gerai, manau galime grįžti prisiminimais į kovid'inį periodą. Sakykite, kokie jausmai jus aplankė, kai sužinojote, kad Lietuvoje fiksuoti Covid-19 atvejai ir imamasi pandemijos valdymo priemonių?

I8M: Uoj, baisus laikotarpis. Eini, eini Vingio parke ir matai, kad ateina žmonės, užsidedi kaukę, aš sakau, bet kokia logika? Kokia nesąmonė, gi parke, bet, jeigu pamatai policininką, tai tuo labiau puoli dėtis, nes penki šimtai eurų bauda.

I4M: Bet tai žinok išvis kuriozas, kad tu išvis negali namie išsėdėti, atsisėdi į automobilį, atsisėdi ir važiuoji ratą aplink Vilnių ir tuščia, nėra mašinų...

I1M: Nu tai gerai.

I4M: Kas čia gerai...

I8M: Oras švaresnis [juokiasi].

I4M: Kaip yra filme, žinai rodo po autonominio karo, važiuoji beveik nėra mašinų, nu tai siaubas, apokalipsė!

I1M: Mes net buvome papuolusios į kažkokį laikraštį, kad Bernardinų parke be kaukių vaikščiojome [juokiasi].

I5M: O aš galiu pasakyti, pradinis laikotarpis, kai ten Italijoje laidojo į bendrus kapus, buvo baisus dėl to, kad tiesiog bijojai susirgti ir mirti, bet paskui...Ypač, kai tie skiepai pasirodė, kai jau priemonių buvo imtasi, man čia buvo auksinis laikotarpis, nu kaip man patiko...Man buvo labai gera, staiga atsirado laiko, aš ir staiga susitvarkiau ir mintis susidėliojau, paskui dar, kai Šimonytė paskatino bendrauti pensininkus...Va su Dalia kiekvieną dieną jau po dešimt tūkstančių, po penkiolika padarydavom žingsnių, pasveikėjau.

I4M: Bet ir universitetas irgi labai...

I5M: Universitetas irgi, suorganizavo iškart kompiuterinius mokymus, apmokė 300 žmonių, ir pamokas padarėm, ir moralinis pasitenkinimas susikūrė.

Tyrėjas: paskaitos vyko įprastai? Nebuvo ribojimų?

I5M: Nebuvo.

I2M: Šiek tiek buvo, bet mes labai greitai susiorganizavome.

I5M: Žodžiu, turėjo labai daug savo privalumų tas laikotarpis. Ir patobulėjome labai, ir iš kovid fondo nusipirkome planšečių didelį kiekį, nusipirkome gido aparatūrą, iš dotacijų pirkom skystį.

I4M: Planšetės ir kompiuteriai – kovidinė dovana. Karo metu paprastai technologijų šuolis būna, taip ir kovido metu, universitetas ženkliai patobulėjo, IT raštingumą pasikėlė, įrangos įsigijo.

I2M: Pokyčiai technologijų prasme, tikrai taip.

I5M: Pradėjom Zoom'e diskusijas daryti kuo puikiau ir fizinis aktyvumas...Tai jau taip pagerėjo...Sveikata taip pagerėjo...Bendra tokia labai...

I4M: Žinot dar kaip, gal dar toks liūdesys buvo, kad reiškia, jeigu per informacines priemones, tai vat nu vistiek mirė, tiek apsikrėtė...Nu va visi pensininkai...Mirė irgi, apsikrėtė, bet visi, kurie pensininkai...

I5M: Baimė ta pradžioj...

I4M: Nu tai va baime tokia pradžioj, kad visą laiką tas akcentas, kad va čia ta kritinė grupė, ir kad čia visi miršta, tai tas toks biški neramumas, vistiek aišku mirsi, bet noris ilgiau pagyvent. Bet kaip chemikas galiu pasakyti, nors čia visi pyksta ant šitų visų skiepių, bet taip susivienijo mokslininkai, jūs pažiūrėkit, kiek skiepai metų yra tikrinami, daromi, dabar naujausiomis technologijomis...Viens, du, trys padaryta.

I5M: Taigi buvo pats tikriausias komandinis darbas, susitarė dėl bendrų pastangų, ko niekada nesusitaria skirtingos firmos konkuruoja, o čia.

I4M: Kuičiasi savo laboratorijos, o čia taip čiukt, žiūrėkit.

I5M: Bet palyginus situacija, kai dabar čia iš tikrųjų vyksta Europoje karas, kai mes čia ne žinia gal šimtą, penkiasdešimt metų nublokšti atgal ir...Ir praradę viltis, kad žmonija eina pažangos keliu, pasirodo niekas čia nepasikeitė ir gyvenam nu vos ne urviniam amžiui, tai psichologinis poveikis nuo kovido milijoną kartų mažesnis nei dabartinės situacijos, nėra nei ko lygint...

I4M: Jo, jo negali net pagalvoti, kad reiškia taip gali būti.

I5M: Dabar nėra tikėjimo, nėra pasitikėjimo, dabar toks potrauminis sindromas bus daug stipresnis.

Tyrėjas: *Na, o dabar dar grįžtant prie Covid temos. Paminėjote nemažai teigiamų dalykų, o gal dar išvelgiate ir neigiamų aspektų?*

I1M: Nu buvo, negalėjai bendrauti.

I8M: Bendravimas.

I5M: Aš galiu pasakyti, kas Dalei sunku buvo [juokiasi], labai gerai žinau, jinai visada apsikabina pasisveikindama, jai to labai trūko.

I4M: O kitas dalykas, žinot tas uždarumas vistiek ir žiūrėkit ir ir ir kaip pasakyti...Ir giminės mirė.

I8M: Laiduotuvės baisu...

I4M: Ir tu negali į laiduotuves nuvažiuoti net, vat kažkaip...

I2M: Bet ir elementariai važiuoji kapų tvarkyt ir nuo kapinių kareiviai gražina, važiuoji prie lapkričio pirmą tėvų kapų tvarkyti ir stovi kareiviai, tai buvo tam tikrų dalykų šokiruojančių.

I8M: Pas mamą net negali nuvykti, kuri guli ant lovos.

I2M: Bet tai nepalyginsi su dabartine iš tikrųjų, kur nežinai išvis, į kurią pusę žmonija pasisuks.

I5M: Gal čia tas branduolinis karas realus pasidarė tai, nu tai ten nežinau, aš iš pradžių mėnesį bijojau numirti, daugiau nieko blogo nežinau.

I1M: Aš tai iškart pradėjau siūti kaukes.

I2M: Aš pradėjau gaminti iš Youtube' o, gaminau kaukes anūkėm.

I2M: Aš galiu pasidalinti gero, kad vaikas iš Anglijos sugrižo per kovidą ir nebeišvažiavo.

I4M: O mano atvirkščiai buvo, negalėjo atvažiuot Kalėdom vaikai, tai aišku buvo blogai, bet ėjo praėjo...

Tyrėja: O kas padėjo įveikti kilsius sunkumus?

I2M: Pats padėjai.

I4M: Ne tai aišku, kad mes universitete esam pozityvūs žmonės, vat tas ir padėjo, kad tu bendrauji.

I8M: Atsirado mokymai, pradėjom paskaitas organizuot, net mankštas online' u pradėjom organizuoti.

I4M: Taip, joga buvo online' u.

I8M: Ir joga, ir kitos mankštos...

Tyrėja: išlikote aktyvūs.

I8M: Taip, pradžioje liepė rašyti, rašėm internetine svetainę ištisai, o paskui atsirado online' as, tai buvo išganymas, mankšta, paskaita ir neprisijungia, ir dėstytojas neatsidaro, bet jis vistiek kalba ir be medžiagos jisai kalba, išmokom viską.

Tyrėja: Pranute, jūs norite kažką pasakyti.

I6M: Galbūt man buvo liūdniausia, nes baigiantis kovidui nebegalėjau susitikti, į slaugos ligoninę nebeįleido manęs ir aš prieš mirtį vyro ir nebemačiau gyvo, va čia tai buvo sunkiausias momentas, kad negalėjau prieti, norėjau įsiveržti į tą ligoninę, kaimynė sakė nebandyk, tu esi sveika, o jeigu tu susirgsi, vaikams viskas bus. Ir čia, ir tu, man neleido, į ligoninę kojos neįkelsi ir pranešimas buvo staigus, kaip išvežtas į ligoninę ir per dvi valandas ligoninėje mirė, net nespėjo tyrimus, daktaras iš ryto pasakė daktaras mes net nežinom, nuo ko jūsų vyras mirė, ligoninėje būdamas du kartus persirgo kovidu. Vyras mano. Aš negalėjau prieti prie jo. Jei aš būčiau galėjus prieit, jis gal dar po šiai dienai būtų buvęs gyvas, jis turbūt jau nebevalgė nieko, nes aš, kai skambinau, sakė jis labai silpnas, jis jau matė, kad čia...

I2M: Žmogus nebevalgo ir viskas.

I6M: Taip tai jis ligoninėje pasakė – darykite tyrimus, darykite plovimą, kad būtų matyti, kam tos ataskaitos, kaip jūs ir sakėt leido mums palaidoti, natūraliai palaidoti ir tik dešimt žmonių, dar vakare tai vieni išėina, kiti ateina, tai dar normoj, iš ryto reikia laidoti vietoj dešimt dvidešimt penki ir taip negražiai, tik greitai su visu karstu tą žmogų į mašiną, nes nežinojom, iš kokios pusės tikrins mus,

kas už baudas mokės ir kapuose lygiai tas pats. Sustojom ir galvojom, kas mokės baudas, va tas buvo momentas.

Tyrėjas: *Na ir pabaigai turbūt verta aptarti paskutinį klausimą, kuris ne ką mažiau svarbus. Sakykite, kaip manote, ko gi visgi trūksta/netrūksta mūsų politikų priimamuose sprendimuose susidūrus su krizinėmis situacijomis, tokiomis kaip pandemija? Ką jūsų manymu reikėtų/nereikėtų daryti kitaip?*

I4M: Visada lengviau pasiūlyti, kai pasibaigia problema, nei tuo metu. Nežinau, dabar sako, kad tas Covid pasas buvo nereikalingas, bet tai sunku pasakyti, bet pavyzdžiui parduotuvėje dezinfekcija tai labai gerai buvo, kad laiką riboja irgi nebloggeriai, kad vienu metu neprisigrūstum, galu gale žmonės išmoko nelipti vienas kitam ant galvos. Buvo atsistoti parduotuvėje tau į nugarą kažkas baksoja, tai pasikeitė šita kultūra.

I8: Ir labai gerai, kai metra padarė, ir saugus jautėsi, ir aikštelėse visi.

I4M: Ir rankas plauti išmoko daugiau.

I5M: Man atrodo Lietuvos požiūriu ir man atrodo ministerija, ir Šimonytė visai gerai organizavo pagal situaciją, ir buvo ir specialios lėšos skirtos, ir mes pasinaudojom, juk dabar kaip I4 sako visi gudrūs pasakyti, ką galima kitaip, bet esamoje situacijoje, su informacija, kurios kriziu atveju visada trūksta, sprendimai buvo geri priimti.

I4M: Vienintelis sakau, kadangi buvo europinis pasas tai dar vieno paso galbūt nereikia, o visa kita nu tikrai gerai, ir informacijos pakankamai buvo

I6M: Buvo, buvo...[linksi], viskas aišku buvo.

I4M: Su ligoninėm žinai, kas susidūrė tai gal problematiška, o jeigu namie sėdi taigi puikiausiai, pasisiuvai kauke ir kepk anūkams blynus.

Tyrėjas: *o pats požiūris į vyresnio amžiaus žmones netrikdė?*

I4M: Ne, buvo pakankamai informacijos, kad tai yra susiję su objektyviais dalykais, su sveikata, kad ypatingai, kas turi gretutinių ligų, buvo pakankamai logiškai paaiškinta o ten antivakserių judėjimai nu tai, tai ne apie mūsų universitetą, tikrai. Pas mus buvo skiepijama, visi skiepijosi, iš karto gavom kovid fondą, dezinfekciją pradėjom.

I6M: Reikėjo ateiti su pasu, ateini parodai ir gali eiti drąsiai, žinai, kad visi pasiskiepiję, iš tos pusės tikrai buvo.

I4M: Man tai net nekilo klausimų, vaikai Liuksemburge gyvena, sako skiepykis mama, o tai pas mus negalėsi atvažiuot, nors yra žmonės, kurie alergines reakcijas turi gal jiems ir kitaip atrodė, bet tikrai geriau pasiskiepyti nei sėdėti kažkur kaime ir nebendraut nu...

Tyrėja: *bendravimas prioritetas išlieka.*

I4M: Jo..jo..

Tyrėjas: *nesinori atsiriboti.*

I4: Taip, taip, tu gali išvažiuoti į kaimą ir sėdėti ten ir viskas, bet...Bet tai ne apie mūsų universitetą.

I6M: ir mes viską patys supratome, kai tokia situacija yra, reikėjo protingai mąstyti, kaip pasakyti, iš tos pusės tikrai nebuvo, kad prieš, viskas savo vietoje.

Tyrėjas: na, Viktorija, matau dar pabaigai norite kažką pridurti.

I8M: Nu aišku pakartojom infekcines ligas, pakartojome prefenciją, ateis kita liga, kartosim tos ligos prevencinius dalykus, taip, visada betkokia situacija pamoko ir duoda patirties, bet šiaip, skaudi situacija ir daug žmonių išėjo, pajautėm tą dalyką labai stipriai ir dabar atrodo suserga nesunkiai, bet lieka liekamieji...

I6M: Liekamieji lieka..

I8M: Labai stipriai lieka... [pasakoja savo istoriją apie skiepą].

[įrašas sustabdomas].

Transkripcija Nr. 2

Vietovė: Naujoji Akmenė.

Data: spalio 27 d.

Įrašo trukmė: 90 min.

Informantų charakteristikos/kodai:

1. Genutė, 70 m., aukštasis – I9R
2. Silva 70 m., aukštasis – I10R
3. Ona, 72 m., vidurinis – I11R
4. Eufemija, 67 m., aukštasis – I12R
5. Zenonas, 83 m., spec. vidurinis – I13R
6. Nijolė, 72 m., aukštasis – I14R
7. Ona, 74 m. aukštesnysis – I15R
8. Irena, 73 m. aukštasis – I16R
9. Dalia, 68 m., aukštasis – I17R
10. Stanislava, 67 m., aukštasis – I18R
11. Genovaitė, 69 m., aukštasis – I19R

[Pasisveikinama, susipažįstama, pasiruošiama įranga].

Tyrėja: Pirmiausia norėčiau jūsų paklausti, ką jums reiškia „asmens gerovė“? [Pauzė].

Tyrėja: Kitaip tariant, ką reiškia „laimė“?

Irena: Būti reikalingu.

Nijolė: Kiekvienam skirtingai.

Irena: Nu aš pagal save galiu pasakyt, reikalingu.

Silva: Pirmiausiai patenkinti savo poreikius...

Genovaitė: savo poreikius ir kitam, kad padėt galėčiau.

Silva: Jo, ir kitą patraukti, jeigu jį domina.

Genovaitė: Laimė žodis yra abstraktus, čia ta laimė yra va [rodo gestais ratą], va toks burbulas, kuris visas mano gyvenimas.

Tyrėja: galime panarplioti, kas tame burbule yra. Ko reikia pensijinio amžiaus žmonėms, kad jie jaustųsi laimingi?

Genovaitė: Bendravimo reikia, labai žmonės nori bendrauti.

Dalia: Bendravimas.

Genovaitė: Visas mūsų bendravimas yra viena studija, kita studija, yra šitos dainavimo studija, dabar truputėlį šiemet nelabai pavyko mums susirinkti į tą tokį teatro studiją, bet mes turime šokių studiją retro, tokią gera vadovė va gale sėdi, turėjome labai gerą susibūrimą, į Kelmę nuvažiuome su pirmuoju debiutu, tai ten visus nunešė, stogai nuėjo, visiems ašaros riedėjo iš to tokio susijaudinimo, kad tokį šokį pašokom, čia nėra taip paprasta.

Tyrėja: Na ką kiti mano? Kas yra laimė?

Ona: Laimė yra, kai gali pats save apsitarnauti.

Genovaitė: Tai jau sakė...

Tyrėja: Galite papildyti.

Ona: Save apsitarnauti, kad nereiktų kitos pagalbos iš pašalės, nes tada žmogus jautiesi labai saugumo jausmas pas tave vyrauja, kad pats...O kada jau ateina pagalba iš, iš šono žinokit, aš galiu ir nuo savęs pasakyt, labai blogai jautiesi. Kada visą gyvenimą tu ėjai, aukojai, kažkam kitam padėjai ir kada atein toks moments, kai pradedi streikuoti su sveikata, nu aš galiu pasakyt asmeniškai, masažą į namus atėjo padaryt, tai žinokit, labai blogai jaučiaus. Tai mergaitei sakau, aš ateisiu pas jus į centriuką ir padarysit, sako ne, negalima, jums yra užrašyta į namus, sakau, bet aš labai blogai jaučiuos, jinai sako ar aš nepatinku, kaip darbuotojas? Ne sakau labai šauni, bet sakau visas vidus prieštarauja, kad aš dar kažkiek paeinu, bet jau gaunu paslaugą. Geriau, kad va pavaikštai, pasigamini valgyti, esi linksmas, dar kaimynui kažką gali padaryt gero, nusišypsot, tai mano supratimu čia didžiausia palaima.

Tyrėja: gerai, kaip kiti dar galvoja?

Stanislava: Laimė yra turbūt gyventi savo gyvenimą pagal esamas galimybes kokybiškai. Kiek įmanoma kokybiškiau. Šiuo metu, mes vistiek, su amžium ateina ir ligos, pradedi pajauti ir kraujospūdį ir visą kitą, bet pagal savo galimybes. Tiesiog gyventi kokybiškai. Aš manau, kad va tai yra laimė, kai tu gali save, save realizuoti tiek, kiek tu gali. Ir va būtent universitetas ir sudaro tas

sąlygas. Čia iš mūsų niekas nereikalauja kažkokių aukštumų, bet mes sportuojam, mes lankome jogą, ir lankom mankštas, mes keliaujam, mes susipažiname su tokiomis gražiomis Lietuvos vietomis

Dalia: Ankščiau nebuva laika.

Stanislava: Iš tikrųjų mums pavydi, ir, ir aš dar pridėčiau, kad kažkaip turbūt reikėtų dar labiau keisti jaunesnių žmonių požiūrį į vyresnio amžiaus žmogų. Nes aš susidūriau su savo asmeniniais vaikais, kur aš jau juos priverčiau į save žiūrėti kitaip. Nes vos aš tik sulaukiau pensijos, aš iš tikrųjų esu labai dėkinga savo vaikams, jie man iš karto pasakė, mama, gal tau bus blogai, gal tau liūdna, tu važiuok pas mus, mes tau duodam kambariuką...bet aš pasakiau ačiū vaikai, aš noriu gyventi savo gyvenimą ir va tai ir yra laimė. Ir dabar, kai jie man paskambina ir aš sako, kada čia dabar galėsime atvykt

Eufemija: Kada laisva bus? [juokiasi].

Stanislava: Aš sakau aš va dabar būsiu čia, aš dabar būsiu čia ir vat po vakar vakarykščio skambučio irgi sakau žinokit vaikeliai manęs ketvirtadienį netrukdykit man trys renginiai vis dar laukia knygos pristatymas. Tai vat sakau realizuoji save ir vaikai man pasako žinai mama, mes tau pavydim. Sakau valio! Reiškia aš gyvenu teisingai. O kai ta pagalba bus reikalinga iš tikrųjų, ateis laikas, mes ją ir priimsim, o kol galima, tai aš be galo vat ir džiaugiuosi tais žmonėmis, kurie atėjo į universitetą, kurie iš tikrųjų stengiasi kuo ilgiau išlaikyti nepriklausomybę ir būti, kaip sakant gyventi tą savo kokybišką gyvenimą, džiaugtis.

Eufemija: Yra dar va tokia dar, kad tu išėjai į pensiją, tai tu dabar anūkus augink...Ten viską tu tarnauji jau vaikams lyg kažkokia duoklė, o mums tokia laimė išpuolė, kad mums nereikia, kad mes galim, anūkais džiaugtis, bet jiems nereikia tarnauti, nu jeigu reikia padėt, visa kita, čia savaime aišku, tai susergera, tai...

Genovaitė: [pertraukia] bet ne ištiesai prižiūrėt.

Eufemija: Nu mane ir tėvai išmokė, kad vaikus auginti tėvų pareiga, o seneliai yra.

Genovaitė: [pertraukia] džiaugtis ir lepinti vaikus.

Eufemija: Jo, auklėkit jūs, o lepinsiu aš, va šitaip, o ir Staselė kaip, kad mes pozityviai į viską galim mąstyti kuo ilgiau, kad mes galim džiaugtis, kad lapai krinta, kad yra gražus ruduo, kad tu į žemę gali rankas įmerkti, kad tu gali gėle džiaugtis, tas viskas mums atrodo ir ligas atitolina.

Tyreja: *Na, o ką Zenonas galvoja? Labai įdomi vyriška nuomonė [šypsosi].*

Zenonas: Nieka [juokiasi]. Man patika žodžiai, kad sako vaikai mes tau pavydim. Aš lygiai taip pat sakau, aš nežinau, ar tą dieną aš būsiu laisvas, ar galėsiu atvažiuot. Sako, nu tėti, mes tau pavydim, kad esi greits, kad....

Eufemija: Mano vaikai tai iš anksto pasako, kad važiuosim ten, vešimės tada, tu žiūrėk, kad neužsiimtum...

Genovaitė: Vaikai derinasi prie tavo grafiko [juokiasi].

Eufemija: Ne man derintis reik, bet...[kyla šurmuly]

Tyrėja: *na, o jums Nijole?*

Nijolė: man asmeniškai, jeigu pasakyt apie kai kurias šokėjas, kurios artistės, pas mus šokio teatras, tai laimė buvo kai kuriom buvo įgyvendinti jaunystės svajonę, nes kažkada jaunystėje svajojo šokti, gal paskui šeimyninės aplinkybės, ar kažkas sutrukdė ir dabar pasirodo, kad toks jaunystės svajonės įgyvendinimas ir staiga ir galbūt tai, ką atrodo savyje, ko net neįtarė čia staiga pasimatė tiek aktorių, tiek pasirodo artistinių sugebėjimų, čia man yra didelė laimė. Ir jeigu kalbėti apie mane asmeniškai tai man labai didelė laimė yra, kad aš pradėjus čia aš ne tam, kad girtis šneku, bet aš pradėjus savo gyvenimą scenoje nuo 5 metų ir per visą gyvenimą Operos ir baletu teatre, per visą savo gyvenimą nuo scenos nenužengus aš galiu ir dabar nuo scenos nenužengti. Aš va joj dabar esu, galiui išėiti į sceną, galiu kurti, galiu kažkam, kažką parodyti ir man čia yra tokia laimė, tol, kol aš galėsiu šliaužti, jei manęs niekas nenušvilps nuo salės [juokias], ir man čia yra laimė, kad aš galiu tęsti visą laiką tai, ką aš pamilau būdama penkerių metų iki dabar myliu, ir aš esu fanatikė, aš vaikų neturiu, anūkų neturiu, vyro nebeturiu, sakau linksmoji našlė, aš čia turiu tą laimę, ir visoj pilnumoj turiu, ir dainuodama, ir šokdama, ir literatūroj mane priėmė..

Dalia: Aš dar norėčiau pasisakyt man dabar atsidaro gal tokia galimybė iš tikrųjų būt savimi, man taip susiklostė gyvenimas, kad tiesiog aš buvau priklausoma, aš privalėjau daryti tai, ko aš nemokėjau, nenorėjau, bet tiesiog buvau verčiama. Nu taip buvo susiklosčiusios gyvenimo aplinkybės, gyvenimo sąlygos. Tie tais tarybiniais laikais, kai pradėjau dirbti įsivaizduokit, nu čia žinot, nuo pat vaikystės mokykloje nešokusi, nieko, teko mokykloje, kai pradėjau dirbti, teko vaikus mokyti šokt pramoginius šokius, aš gyvenime nešokusi, tai vat žmogus, kuris sugebėjo ir kitiems vadovams parodyti, kaip tuos vaikus išmokyti ir aš džiaugiuosi, aš tuomet pradėjau dirbti aštuonmetėj mokykloj ir mano vaikai, užėmė pirmą vietą, o visų mokyklų tarpe viena pora užėmė dešimtą vietą bendroj, tai man buvo didžiulis įvertinimas, Dieve, aš visą gyvenimą nešokus ir net supratima neturėjus, va taip man gyvenima aš viska turėjau daryt, to, ko aš nemoku, nenoriu, bet mane vertė, taip pat ir šeimyninis va gyvenimas buvo toksai, nu, kad tiesiog negalėjau atskleist savęs. O dabar aš...

Ona: Išsilaisvinai...

Dalia: Dabar tiek išsilaisvinau...Kad žinokit dabar ir pati savęs kartais bijau [juokiasi].

Tyrėja: *o kaip manote apskritai, Lietuvos kontekse. Kaip manote, koks yra pensinio amžiaus asmenų gerbūvis?*

Genutė: Geras.

Zenonas: Geras.

Dalia: Aišku geras.

Genutė: Nėra geras...Nepakankamos pensijos. Visos Lietuvos mastu.

Genovaitė: Nu jau tegul nedejuoja.

Ona: Klausykite yra įvairių pakopų tos pensijos, pašalpos...Ir visokių, visokių ten yra, nėra jie taip nuskriausti.

Dalia: Visokias pašalpas susirenka tikrai, o kas dirbė...

Ona: Buvo pavyzdžiui mūsų rūbininkei maža alga, tai jos pensija buvo 230...[kyla šurmuly]

Dalia: Vis viena ji gauna kažkokias kompensacijas ir jos prisideda...

Ona (1): Tikrai nėra bloga, tikrai. [šurmuly]

Tyrėja: na dabar nusiraminame. Grįžtame prie situacijos Lietuvoje.

Ona: Ai nu aš čia minėdama, kad visas tas pensijas, pašalpas žmonės gauna pamiršau, kad ir kompensacijas gauna ir visą kitą...

Ona: visiems išlygintas gyvenimas.

Genutė: Nėra išlygintas.

Ona (1): Nu visiškai gal nėra.

Silva: Sovietiniai buvę, mes kai buvom priklausę tarybų sąjungai gal mes visi biški niūresniai žiūrint į tas visas kitas kapitalistines šalis, jie daugiau šypsos, gal jiems atlyginimai buva geresni ar kas, bet kai tarybiniais laikais keliaudavom ant Dunojaus, aplankiau penkias šalis, tai jie tokie laisvi, nu aš pati jauna dar buvau, o mes, kad ir jauni, bet tai tokie kaip kareiviai, į laivą ateik, tokiu laiku, taip atrodo tos laisvės...

Genovaitė: Vidinės laisvės, ne kokios kitokios.

Silva: Jo, tai vat ir sakė, kad pagrindinės laisvės nebuvo ir mes tokie suvaržyti...Ta mūsų karta gal neišsilaisvino dar, gal daugiau dejuojam.

Dalia: Nesam tikrai išsilaivinę...[purto galvą].

Genovaitė: Nėra taip blogai, mašinų pilni keliai, parduotuvėse pilna žmonių, nu kur mes blogai gyvenam?

Silva: Senjorų pilnos parduotuvės...

Ona (1): Mes negalima tų naujų mašinų nupirkti brangiai...jeigu taip skaičiuojant...negalim ten kur nors išvažiuot...

Irena: Nedejuokim.

Ona (1): Ne, ne apie dejavimą, taip negalim ko nors nusipirkti, kur nors išvažiuoti, bet gyventi galime, normaliai gyvenam, už apšildymą gauni tą kompensaciją, už vandenuką gauni, nu nėra tų didelių, kad ...nežinau...[trukčioja pečiais], nu aišku tos laisvės mes kuo daugiau gaunam, tuo daugiau norim.

Genutė: Taip, kuo daugiau gauni, tuo daugiau nori.

Silva: Poreikių atsiranda.

Ona (1): Ir tų pinigėlių, jeigu duotų...

Zenonas: Aš visiems sakau melskimės, kad nebūt blogiau.

Irena: Teisingai.

Zenonas: Melskimės, kad būtų gerai.

Silva: Pas mus dar yra tas, kad mes norim vaikams sutaupyti, nu kiek per žinias sako ir panašiai, kad vaikai jauni neturi darbo, pensininkai turi sava vaikus išlaikyti, tam jaunimui irgi reikia mąstyti.

Zenonas: Aš užaugau pokario metais, aš žinau, kaip buvo tada. Tai dabar mes gyvenam rojui...

Silva: Taip.

Zenonas: Kaip tada buvo sunku...Va ten tai buvo sunku.

Dalia: Bet gyveno visi vienodai.

Zenonas: mes buvom 7 vaikai, tėtis, mama.

Genovaitė: Onute, galimybės visų nevienodos...

Ona(1): Ne visų galimybės..

Genovaitė: Tai čia reikia atsižvelgti į savo vietą, kur tu esi šiame gyvenimo kelyje. Kur tu esi? Va.

Ona (1): Nu bet ėjom į mokyklą buvo kažkiek...

Genovaitė: [Pertraukia Oną] nu mokyklą jeigu esi baigęs, esi baigęs aukštąjį universitetinį išsilavinimą turi, turi geras pajamas, tu gauni gerą algą, tu ir gyveni. O, jeigu tu neturi išsilavinimo, kaltink save, ką tu gali dirbti, tu ir išgyveni.

Ona (1): Su tuo viskuo sutinku, viskas yra gerai, bet pavyzdžiui ėjau į mokyklą tais laikais, buvom visi vienodi, o dabar paimkim dabar vaikai mokyklose yra...

Irena: Nebuva, nebuvau, vieni vienokiais bateliais, kiti..

Dalia (1): Bet visos uniformikes, bateliai...ta prasme...O pinigėliai...

Genovaitė: Yra ir dabar uniformos.

Ona (1): Mes bijojom dažą uždėt, mes bijojom laką uždėt. [šurmuly]

Tyrėja: Truputį nurimstame. Grįžkime į dabar.

Stanislava: Jeigu nesergi, mes gyvenam puikiai.

Zenonas: Puikiai, teisingai.

Nijole: Arba gerai, arba nieko.

Zenonas: Kad ir sergi, vaistus kompensuoja...

Tyrėja: manau pats laikas identifikuoti veiksnius, kurie lemia pensinio amžiaus asmenų gerovę. Pirma aptarėme, kas yra laimė, kokia situacija yra Lietuvoje, o dabar, kas lemia.

Stanislava: sveikata.

Ona, Irena: sveikata [linksi].

Silva: Minimalių poreikių tenkinimas.

Tyrėjas: O minimalūs poreikiai tai?

Silva: Pagal gaunamas lėšas, pagal gaunamas lėšas ir išmokyti su tais

Genovaitė: Su savo pinigais mokėti išgyventi

Dalia: Taip

Genovaitė: Ne tai, kad šiandien gavai pensiją ir aš esu karalius, gaunu viską, ką noriu.

Silva: Tai mokėt, sakau, patenkint tuos poreikius su turimais savo finansais.

Ona: Aš dar tokį pasakyčiau, nežinau ir su dukra mes, kai pasikalbam, jinai dabar irgi pradėjo pastebėt tą dalyką labiau, nes darosi vyresnio amžiaus, kadangi jos dukra paaugo, kaip sakant tie santykiai dar yra tokia...Atsiranda, gal ne visai geras požiūris į tą senjorą...Iš kai kurių...Net nežinau, kurios kartos...Ar čia tos vidurinės, ar tos jaunesnės...Visgi į tą senesnę žmogų jaunesni ne visai palankiai...

Stanislava: Teisingai..

Ona: Ne teisingai žiūri, nes su kuo dukra susidūrė, dabar ateina jaunimas, na jinai užsienį Anglijoje dirba, sakė neįsivaizduoja, koks jaunimas dabar ateina dirbti...visiškai viskam abejingas, bet žinantis tik savo teises, aš nenoriu to dirbti, ir jūs manęs neturite teisės priversti va ir tas toksai požiūris, nueini pavyzdžiui į kokią įstaigą nu tas...Bendras...Kad tas labai pasireikia į vyresnį žmogų...

Eufemija: Mes visi šitą patiriam.

Irena: Bet čia ne tik užsienį.

Ona: Ne, ne, aš čia Lietuvoj.

Irena: Mano draugė dirbo ministerijoje jinai mes vienmetės ir išėjo į pensiją, sakau neišeik, bus sunku pragyventi, nes vistiek pensija mažesnė, dabar gauni pensiją ir atlyginimą. Sako nebegaliu, kad žinotum, koks jaunimas...Nesiskaito...Žemina, baisu, prašau, kas darosi.

***Tyrėja:** Sakykime, vyresniam žmogui likti darbo rinkoje yra trukdis dėl jaunesnės kartos požiūrio į jį?*

Irena: Taip.

Genovaitė: Juk čia buvo toks etapas, kai pensininkai buvo išvaromi išvis iš darbų, nespėji gaut pažymą apie pirmą pensiją lauk visi iš darbų, nu dabar kviečia tą vyresnę kartą, bet mes jau nebenorim.

***Tyrėja:** Bet užimtumas jums vis tiek išlieka svarbus?*

Genovaitė: Taip, mes čia dirbam su rektore penkias dienas per savaitę, beveik po 8 val. kasdien, mums algos nieks nemoka, mes esam savanorės, nu kaip neturim, ką veikt, einam, kuriam, darom.

Silva: Bet tas užimtumas irgi taip teisingai sako ją traukia, jinai nori veiklos ir viskas ir laimę jai kuria tai. Aš laimę tarkim kuriu tai kad tarkim tenkinu, ką aš noriu. Į darbą, kai reikėjo eiti, tai būdavo toks darbas, kur ir negali, nu nenori galbūt, ne visada....Dirbai, tau mokėjo pinigus, tava tokia pareiga buvo, surašytos pareigybės, patinka, nepatinka, o dabar mums yra laisvė, kad galim pagal save ir pasirinkt savo pomėgius.

***Tyrėja:** kas dar norėtų papildyti? Ko reiki, kad pensijinio amžiaus žmogus jautųsi laimingas?*

Silva: Arba, kad iš senjorų pusės, medicina, kai kreipiesi, mes jau kėlėm tą klausimą, rašėm kažkur, jeigu kreipiesi į medikus, tai dar išgirsi va tokie: a dokumentą matei?

Ona: Jo...[linksis].

Silva: A pasą pažiūrėjai? Aš nesakau, kad man taip, bet yra kur vyresniam žmogui va tokius atgarsius gaunam...a juokais, a ne juokais žmogui pasakė, bet... [šurmuly].

Ona: Nuėjau, noriu pasiskiepyti nuo gripo, tai man buvo klausimas: o kodėl tu nori pasiskiepyti nuo gripo? Ir tiesiog ieško preteksto, kaip mane...Poliklinikoj.

Irena: Čia kurioj? Centriuke ar senoj?

Ona: Senoj. Tiesiog nustebau, sako, kodėl tu nori pasiskiepyti.

Tyrėja: *[bando gestais raminti tyrimo dalyvius].*

Genovaitė: Neišsiplėskit, neišsiplėskit, jau dvi valandos.

Tyrėja: *Ar dar kažkas norėtų papildyti apie laimės komponentus?*

Dalia: Būti reikalingam.

Tyrėja: *o, kaip santykiai su šeima, vaikais?*

Dalia: Labai svarbi.

Silva: Tai aišku.

Irena: Gal pats svarbiausias po ligos, po sveikatos...

Silva: Aplinka.

Tyrėja: *o ar yra šioje grupėje asmenų, kurie mano kitaip, jūs Nijole?*

Nijole: Tikrai, atvirai pasakius, bendravime, kartais būna prieš mane nesusipatogina apie vaikus, sakau nesipatoginkint, aš tikrai nepergyvenu, nes tokia specialybė, kokią aš turėjau prieš tai vaikai būtų turbūt turėję ir auklę turėt, nežinau, ką. Nes visa diena...Teatras yra gyvenimo būdas, nuo ryto tai yra gastrolės, po pasaulį po mėnesį laiko, tai...Beveik, beveik ir būtų labai sudėtinga, nes aš esu viena, seserų, brolių neturiu ten, nu kažkaip visiškai ir man kažkaip aš nepergyvenu dėl to, o čia buvo kalba apie santykį iš darbo į vyresnius, tai aš turiu pasakyti mūsų operos teatrui didžiulį, mes nei vienas, kurie išėjom iš teatro nors 90 m. būtų, mes esam visada kviečiami į premjeras, mums yra skiriama bilietai, mums yra skiriami pakvietimai, yra apskambinama po visą Lietuvą, mes į įvairiausias renginius, susitikimus, Kaledinius esam visur kviečiami, mes nesame palikti nuošalyje.

Dalia: Nenurašyti [šypsosi].

Nijolė: Nenurašyti esam ir čia tikrai tiesiog turėčiau pasakyti komplimentą.

Dalia: Kiti išeina ir užmiršta.

Tyrėja: *kokios kitų nuomonės apie šeimos svarbą?*

Stanislava: Vaikai mano tai yra mano atrama, mano tvirtovė, anūkai augantys. Aš esu labai turtinga močiutė, turiu 9 anūkus. Aš nežinau, ar universitete, kas turi daugiau?

Genovaitė: Tikra turtuolė.

Stanislava: Ir čia yra mano didelis lobis, iš tikrųjų. Ir ir...Labai smagu, kai mes stengiamės kiekvieną mėnesį susitikti, susirenkam į kompaniją šešiolika, tai sėdam prie stalo, pabendraujam. Ir kaip mamai man, aš pasiklausau, pažiūriu, pamatau, kaip mažiukai paaugėja, vyresnieji patobulėja ir aš grįžtu į namus rami tokia, tai beabejo šitas dalykas yra labai svarbus gyvenime.

Dalia: Taip, aišku, tai yra svarbu nežinau, nuo ko priklauso.

Stanislava: Pats stipriaus uoj...

Dalia: Nuo auklėjimo, ar nuo ko, bet kiek aš pavyzdžiui žinau, kad yra vaikai, kurie visai nebendruoja su savo tėvais, netgi šitaip yra, visiškai nebendruoja daug metų ir atrodo normali šeima...Ir viskas normaliai, ir tėvai normalūs.

Eufenija: Daugumoje visi bendruoja.

Dalia: Aš pasakysiu ir vat pavyzdžiui viena šeima ir tėvai normalūs, ir vaikai normalūs, ir labai gerai gyventys vaikai, o buva toks atvejis, kad įvyko taip, kaip įvyko tarp dukros ir motinos ir...Ir viskas...Nebendruoja...Visiškai.

Silva: Tai tokių ir per televizorių rodo.

[šurmulys]

Dalia: Iš šimto kokie penki tokie atvejai.

Genovaite: Čia išskirtiniai atvejai, bet nereik pavyzdį imt, reikia bendrauti, draugauti, susiburti.

Ona (2): Mano vaikiukai, kai būdavo mažiukai ir neidavo į mokyklą, jie būdavo čia, tai aš juos atsivesdavau į universitetą, paskaitas, užsiėmimus, tai mergaitė anukė sakydavo, močiute ar tavo ponios mane dar prisimena? Nes ir į ekskursiją važiuodavom, į Akmenės muziejų, dar vienas dailininkas Gintas yra, tai mano anūkė susėdo, kadangi laiko dailės studiją....Nu visko būna su tais vaikais ir pasibaram, ir nuomones nesutamp, nu vistiek ieškai išeities, paskui uodega nuleidęs bandai ištaisyti.

Genovaite: Toks gyvenimas.

Ona (2): Normos ribose viskas.

Tyrėja: o kokia Zenono nuomonė?

Zenonas: Ypatingai anūkai...Kai mirė žmonelė, mes su Arnučiu miegam, o jis guli močiutės pusėj, aš savo ir mes gulim rankom susikabinę, kalbam šitą, sako seneli, aš noriu sukti į kitą pusę, mes esam tokie draugai, jis Londone baigė režisūrą, nu kada čia prieš mėnesį sako, seneli, aš tave labai myliu.

Dalia: Kaip gražu...

Irena: Labai...yra rezultatas čia.

Zenonas: Mes bendraujam, atveža dukra mokytojas, viena Šiauliuose, kita Kaune, atveža palieka vaikus, aš žiūriu, vaikai iš ryto nepakloja lovelių, a gerai, aš pakloju ir raštelį padedu, už paklojimą vienas litas, litai dar tada, nu ir taip, kad nebūtų žaidimas į vienus vartus ir taip vieną kartą dukra buvo, mes valgėm vrtuvėj, Arnutis pavalgė, nuėjo į miegamąjį, žiūr, ateina galvą nuleidęs: - seneli,

ar turėsi atmesti iš keturių litų? Turėsiu, atskaičiuoja [juokiasi, pasakoja istoriją, iškirpta]. Jis atvažiuoja, jo ūgis metras devyniasdešimt penki, atvažiuoja, apsikabina, labas, seneli, va, gaunu telefone, seneli, aš tave myliu, mano dabartinė žmonelė stebisi, kai jūs gražiai bendraujat..

***Tyrėja:** Gražu girdėti tokias istorijas, esate labai iškalbi, laikas bėga. Galime pereiti ir prisiminti pandemiją. Pasidalinkite patirtimis, kokie jausmai jus aplankė, kai sužinojote, kad Lietuvoje yra virusas ir imamasi priemonių viruso plitimui stabdymui?*

Zenonas: Normalios.

Silva: Baisu.

Dalia: Nu baisu.

Irena: Šokas buvo.

Dalia: Pirmasis tai baisus.

Genovaitė: Galvoji, kaip čia dabar yra? Negali net per duris išeiti į laiptinę.

Zenonas: O kas neleido?

Genovaitė: Nu kas neleido? Gi kaukių reikia, išeisi, pasigausi tą virusą [gesitikuliuoja rankomis].

Zenonas: Nieks man nieko nedraudė, aš ėjau, kur norėjau...

Stanislava: Aš neturėjau [apie baimę], aš iškart pasiskiepijau.

Genovaitė: Nebuvo skiepų...

Stanislava: Bet, kai buvo jau.

Dalia: Nu ir ką ir vistiek sirgom.

Stanislava: Ką galiu dėl savęs, ir dėl kitų padaryti, kad pati neužsikrėščiau ir kitų, daugiau nieko negalėjau.

***Tyrėja:** o kaip pasikeitė jūsų įpročiai paskelbus pandemiją?*

Zenonas: Man tai nieks nepasikeitė.

Genovaitė: Išmokė plaut rankas.

Dalia: Jau ką išmokė, ir dabar grįžti iš parduotuvės ir plauni.

Irena: O taip tai veiklos buvo nuotoliu, mes dirbom, kas sportavom, sportavom.

Silva: Kas dainavo, kas šoko nuotoliniu, kas paskaitas klausė.

Nijolė: Aš atsiprašau, nes iš tikrųjų staiga, ir aš atsimenu tą laikotarpį, kaip su vyru Visagine gyvenom, ir staiga atėjo tas laikotarpis, o čia buvo veiklos ir šokiai, ir pristatymai, ir koncertai... Ir staiga, viskas nutrūksta, bet visiškai nutrūksta ir prasideda, man asmeniškai buvo baisiau ta psichologinė būsena, ta būsena, ne kovido būsena, aš ne kovido bijojau, aš bijojau tos psichologinės būsenos, užsidarymo, užsidarymo...ten negalima, į mišką eini su kauke. Į mišką su kauke. Kaukė miške?

Genovaitė: Jo, policininkai stovi miške.

Nijolė: Iš šitas policinis režimas, kada sakysim.

Dalia: Čia nesąmonė buvo.

Nijolė: Kada miške eini ir susiduri su tokiu dalyku, eina priekį gražus vyriškis, gražus nieko, eini pasižiūri galvoji toks pat civilis kaip ir tu, nusišypsosi, nusismaukei tą kaukę, o ten pasirodo persirengęs policininkas, kuris gauda ir paskui tas pats buvo mašinos. Reiškia važiuoja civilinė policijos mašina, kuri reiškia, važiuoja pakraščiu ir gauda žmones, kurie nesibijodami tos mašinos tai nusismaukia nuo nosies, tai dar kažką, tai čia buvo momentas, bet čia sakau mano subjektyvia nuomone ir staiga visiškai uždarytas, jokių spektaklių, jokių koncertų, praktiškai tai, kas yra tavo gyvenimas, kada tavo visiškai gyvenimas yra tame ir iš tavęs tą gyvenimą atima, aš sakau kovido nebijojau, aš bijojau šitos psichologinės būsenos, nes man ji buvo labai baisi, man būtent. Negalime ten, negalime ten visi, visi su kaukėmis, tai mes dar buvom sugalvoję tenais tokias kaukes gražias, tai blizganti, tai raudonom lūpom, tai nors kažkaip pasipuošt, po to staiga medicininės...ir eini per miestą, ir vien tiktai kaukių balius, kaukių balius

Genovaitė: Iš vienos savivaldybės į kitą savivaldybę negalėjai.

Nijolė: Baisu...

Genovaitė: Vaikai negali pas tave atvažiuot, tu negali.

Silva: Į laiduotuves negalėjai...

Genovaitė: Penki žmonės laiduotuvėse.

Irena: O per televiziją pastoviai gąsdinimai .

[kolegos pritariamai šurmuliuoja]

Irena: Kur ten iškasa, ištisai tas pats ir tas pats nu tai baisu televizorių įsijungt būdavo, pradėjai bijoti pats savęs. Va tu čia dabar numirsi ir dar vaikai negalės pas tave atvažiuot/

Nijolė: Ir ta dar atsiprašau įsiterpsiu, ir dar ta nuostata, kad jūs jei mylite savo senelius, tai jūs pas juos neikit ir aš esu girdėjusi tokių pasisakymų jau tarp vaikų, kai būna tiesiog vaikai šneka tarpusavyje, ir sako ne ne ne čia negalima bus, tai negalima bus eiti, jeigu aš mylėsiu senelį, tai pas jį niekada ir nebus galima eiti, nes matyt užsifiksavo, toks požiūris, jeigu tu myli senelį, pas jį eiti negalima, jeigu tu jį myli.

Silva: Kitaip nebūtume suvaldę, tikrai kiek miršta.

Nijolė: Tai taip, aš čia sakau mano grynai subjektyvi nuomone, aš nieka savo nuomonės neperšu.

Tyrėja: *gal dar kas nors turite papildyti, su kokiais iššūkiais susidūrėte pandemijos metu?*

Silva: Vaikų negalėjai aplankyti, į Klaipėdą negalėjai nuvažiuot, nei Klaipėda čia.

Ona: Ar gi čia baisi tragedija?

Irena: Telefonais galėjome.

Genovaitė: Vaiberis, whatsapp'as.

Tyrėja: *Na bet jūs matosi esate išmanūs, naudojate technologijomis.*

Genovaitė: Taip.

[fone kalba kolegos, šurmuliuoja]

Genutė: Maistą atnešė prie durų, nereikėjo eiti.

Dalia: Aš ir ligoninėje gulėjai, taip, kad visko buvo tuo momentu.

Tyrėja: *Patobulėjote kompiuteriniame raštingume.*

Genovaitė: Aplinkybės privertė [juokiasi]. Nu labai gerų paskaitų buvo iš Senjoro pasaulio, iš mūsų MČTAU universiteto, buvo labai daug paskaitų, ten galėjai sėdėt prie to kompiuterio ištisą dieną, viena paskaita baigės, kita.

Silva: Keliones pradėja rodyt.

Genovaitė: Ir keliones pradėja rodyt, mes patobulėjom, aplankėm ir Louvra muziejų per tą internetą, pamatėm, iš tikrųjų pamatėm daug ką, ir supratom, kad mes nesam visiškai netobuli, mes tobulėjam kasdien.

Tyrėja: *[šypsosi] gerai. O kas jums padėjo šiuos iššūkius įveikti?*

Nijolė: Tik pati, o kas belieka, visa aplinka, mes sakysim teatre ten nu aš dramos teatre vaidinau ir mes per Zoom'ą kūrėm spektaklį, tai bet visi tokie ir mes per Zoom'ą repetuojam spektaklį ir kas antras žodis režisierėse, kada čia bus galima susitikt, pradėjom susitikinėt. Kaip įveikėm? Pradėjom repetuoti spektaklį lauke, susitikę prie ežero per atstumus, bet rovėmės iš namų, kiek tik įmanoma, va tik tai tas, kad galima buvo galima žengti žingsnį į laisvę, į laisvę [pabrėžia] atvirai aš jums pasakysiu, tas periodas, kuris buvo uždarymas, kai man sakė, kad uoj, tu reiškia, ką tu tokia drąsi mirsi, aš net to nebijoju, ant kiek man buvo baisu uždarymas, aš net to nebijoju, man buvo baisiau uždarytai buvo.

Dalia: Psichologiškai jo...

Nijolė: Ir man tiesiog, mes vieni kitiems grynai, kadangi ne aš viena buvo tokia, tai mes tarpusavyje pasikalbėdavom, pasikeikdaimi, vat tiesiog ėjom, prie ežero, kažkur tai iš namų, susitikinėdavom, kad tiktai repetuoti per atstumus, va tiktai tas.

Tyrėja: *kolegos.*

Nijolė: tik tai tas. Tokie patys bendraminčiai.

Tyrėja: *kaip kitiems?*

Dalia: Man irgi buvo sunku tas uždarymas. Uždarymas tas visas, regis su dukra sutarėm, kad kol nebus aišku, kada tikrai bus galima laisvai skraidyti, vieni kitiems nepadaryti žalos. Bet aš neseniai čia atsikėlus buvau, pažįstamų nėra, nes universitetas tik užsiregistravau beveik ir užsidarė, nebuvo dar tokios veiklos, vienas kitas užsiėmimas. Nu ir ką namuose sėdi, išeini pasivaikšiot, eini kaip vienas va toksai, tas buvo labai sunku, ta pradžia. Dabar jau va eini, pasisveikini su kažkuo, jau pažįstamas. Bet tada aš įlindau į Youtube'ą ir tiesiog ant tų sėdau rankdarbių, va tas, kad kažkiek.

Ona: Rankdarbiai išgelbėjo.

Dalia: Tas išgelbėjo, o šiaip buvo sunku, nu tikrai, nėra pažįstamų.

Ona: Kad atrodo visiems sunku buvo, tas momentas.

Dalia: Nelabai užkalbinsi, čia visi su kaukėm vaikšto, tas laikotarpis man buvo sunkus, ta pradžia.

Ona: Labai sunkus.

Genovaitė: Veikla išgelbėjo, tik veikla, juk kai tas kovidas atsirado mes pradėjom rengti penkmečio knygą, tai visi fakultetai dekanai prodekanai man susiuntė visokias mintis ar rašinius savo, tai ištisai nuo ryta atsikeli ir iki vakare pirmos-keturių išsėdi prie kompiuterio tą knygą modeliuodams ir tvarkydams tai va sakau, viena laimė, kad ta penkmečio knygą mūsų išėjo, tai va, kovidas, kad ne kovidas, aš nieka nebūčiau padarius, absoliučiai ir nebūčiau galėjus [pasako pavardę] pateikti bent jau tų mūsų aplankų tos knygos, kad jau galėtume siųsti į spaustuvę, tai va kovids davė teigiamą rezultatą – knygą išleisti.

Silva: Iš vienos pusės tai leida išeiti, atsikeli ir eini už miesta...

Genovaitė: Iki parduotuvės nulėkt.

Silva: Atsikeli ryta su lazdom, šiaurėtišku ėjimu, pravaram septynis kilometrus, bet juokingiausia, kur visada einam su ta drauge mes, jin iš vienu namų, prasilenkdavom su drauge kitoj kelia pusėj labas rytas, labas rytas ir toliau eidavom, nes neleisdava, gaudydava dviese einant...

***Tyrėja:** na va matyti ir teigiamų patirčių, ir knygą parašėte, ir fizinį aktyvumą vistiek išlaikėte, o kas dar iš teigiamų dalykų?*

Eufilija: Knygų paskaitėm, darbelių padirbom daugiau į priekį, kad turėtume, ką parodai pateikti, o gyvenimas ėjo, tik žinot ką, aš turiu savo asmeninę nuomonę, kai prasidėjo visas šitas kovidas, kada nu aplamai Lietuvai jis visai buvo nepažįstamas, jau šita klaikią informacija per žiniasklaidą...Jatau, Jatau...Varė žmones iš proto, ir iš tos Italijos rodė tuos lavonus kai laidoja, žinokit, labai neigiamai veikė žmones, labai...Tikrai.

Nijolė: Ir tos rankos, rankos, kaip tik žinios, taip pilnas rankų badymas...visos žinios, kaip bado rankas...Nu tiesiog atrodo, kad pusę žinių, kaip bado rankas, nu pusę žinių...Vien tiktai...

Genutė: Bet matėt, reikėjo atkreipti dėmesį, kaip mūsų prezidentę badė, net ta plasmasė nenuimta, tai, kai pamatai tokį...Nu tai...Tai reikia kitaip sureaguoti.

[Nijolė juokiasi, kiti šypsosi]

***Tyrėja:** na gerai, jau einame į pabaigą. Dabar pakalbėkime apie pačią socialinę politiką, būtent apie vykdomas priemones pandemijos metu, kokias emocijas jos sukėlė?*

Nijolė: Kavinėse va buvo Vilniuj būdavo kavinėse kai kuriuose užrašyta 60 + neįleidžiami. Tai palaukit, čia kaip raupsuotėms? Tai tokie 60 + ten eiti negalima, tokie bus neįleidžiami ten.

Genovaitė: Vyresnio amžiaus žmonių šitų buvo mirtingumas didesnis, todėl, kad turi visokių šalutnių tik todėl, ir jeigu tu myli save, myli savo artimuosius nu iš tikrųjų į tas susiburimo vietas tu gal jau neik.

Ona: Nes taip jau buvo įskiepyta per tą televizorių...

Genovaitė: Nes, jeigu turi kokias neumonijas ar su bronchais, ar su plaučiais, ar dar su kažkuo

Ona (2): Sėdėk namuose...

Genovaitė: O čia grynai plaučių liga buva tas kovidas, nu tai tada taip, jau atsižvelk į tai.

Nijolė: Bet kažkaip tą buvo galima diplomatiškiau pateikti, ne taip aštriai, kad va jūs čia tokie visiškai į stadioną suvart, aptvert juodai ir ką su jais daryt neaišku visiškai, tokie visiškai išskirti.

Ona: Sušaudyt [šypsosi].

Silva: O aš galvočiau, kad vistiek norėja apsaugoti mus vyresnius žmones.

Nijolė: Bet labai, aš pavyzdžiui į tai žiūrėjau ne kaip į saugojimą, bet kaip įžeidimą, man čia buvo įžeidimas.

Tyrėja: o kaip dar kiti mano?

Stanislava: Kažkaip normaliai, reikia išgyventi, tai tai yra laikinas etapas, be didelės baimės, žinojau, kad reikia stengtis, kad sukelti mažiau problemų, nes, jeigu susirgsiu iš tikrųjų bus vaikams neramu, iš tikrųjų jie atvažiuot negalės, tai saugojaisi ir pats labiau tuo metu.

Tyrėja: O jūs gale ką manote? (šypsosi)

Nijolė: Nu tai čia aš viena nenormali [šypsosi].

Eufemija: Aš tai man buvo truputėlį negerai, anūkas man gimė.

Genovaitė: Nelabai gerai? Tai labai gerai!

Eufemija: Vaikai gyveno Vilniuj, tai aš jį pirmą kartą pamačiau tik penkių mėnesių, kai jau buvo galima į Vilnių važiuoti ir man visą laiką siuntinėjo tas nuotraukas atrodo jis kaip ant nuotraukų palei mėnesius pernelyg toks storas ir pernelyg toks didelis...aš skambinu marčios mamai, jatau mana, kas čia yra su tuo vaiku, nu juk ans netur būt, ana pati maitina, kaip ans gali būti toks? O pasirodo tuos nuotraukos šitaip...paskui ta jos mama galėjo savaitę atvažiuot ankščiau, tai man skambina, sako žinok, su juo viskas gerai [juokiasi].

Eufemija: Tai va man toks buvo, kad nebuvo galima įvažiuoti, o visa kita, kadangi gyvenu savo namuos, turiu namus, tai ir į lauką galiu išeiti ir į kiemą, tai mano draugės pavydėdavo, nes aš galiu vaikščioti savo kieme be kaukės, o pro mane pro šalį eina matau ir Silva, ir...visi eina su kaukėm, nes jau už vartelių turi būtinai, tai aš buvau privilegijuota.

Genovaitė: O tas virusas vistiek skrenda per tvorą [šypsosi].

Eufemija: Bet va tokia, tokia buva taisykle.

Tyrėja: o kokia nuomonė apie „vyresnių žmonių“ saugojimo politiką?

Eufemija: Aš kažkaip nesureagavau labai skausmingai, nu kai kas nepatika, tik labai...

Tyrėja: o kas nepatiko?

Eufemija: Nu nepatiko va tas 60 + ir tu ten niekur, nu žiūrint kaip pažiūrėsi, va čia kur Nijolė sakė, tai, kad va mumis čia lygtai.

Genutė: Antrarūšiai...

Eufemija: Antrarūšiai, bet va Silva, kaip sakė čia tiesiog mumis saugojo, tai va, kaip tu pažiūrėsi visada, taip tu ir vertintis. Aš kažkaip nevertinau labai skausmingai, bet va tos Italijos rodymas kiekvieną dieną, kas ten daros...Nu tai žinot..

Genovaitė: Gašdino mumis.

Genutė: Čia nereikia žiūrėti, pažiūrėjau tą patį, aš išjungiau televizorių, nereikia susikurti problemos, išsijungi, knygą paskaitai, internetą įsijungi.

Nijolė: Gašdinimai kartais priklauso nuo žmogaus charakterio. Gašdiniame yra toks momentas, kaip pas kai kuriuos žmones, asmeniškai pas mane, iš karto, kai ateina tokia prievarta, pirmiausia noriu priešintis, nesutikti su tuo, bet būtinai priešintis...Ir čia aš esu pastebėjusi vieną kartą, aš kai vaikų neturiu, bet teko bendrauti su viena mama, anūkas atėjo, ir trijų metų anūkas atėjo ir sako tu ten neik, tu ten nelakstyk, jis bėga...Ir paskui ji ten žiūrėjo, žiūrėjo ir sako žinai tu man nusibodai, bėk ir tada jis ne...Aš pasiliksiu, tu bėk sako, ne aš pasiliksiu...Reiškia toks...Bet čia vėlgi nuo žmogaus charakterio priklauso, ar norisi priešintis tokiam va spaudimui, o kitas vėl...Sakau, čia kiekvieno subjektyvi nuomonė gali būti ir vienodai visų reakcija negali būti vienoda.

Tyrėja: *viskas gerai, skirtumai normalu. Na ir pabaigai paskutinis klausimas, kaip manote, ką galėtume daryti/nedaryti kitaip?*

Stanislava: Aš dažnai pagalvoju, o ką aš būčiau dariusi jų vietoj? Juk jiems irgi buvo pirmas kartas ir kiekvienas žmogus kaip sakant stengiasi, bet daro ir klaidų.

Genovaitė: Jeigu nedarysi, tai ir nieko nebus.

Stanislava: Aš manau, kad perspektyvoj dabar tokių drastiškų priemonių nebebūtų, mes priiimtume tą situaciją ramiau, nes mes jau išgyvenome tą etapą, nu, o sakau, žmonės dirbo, jie stengiasi.

Ona: O žmonėms ir neįtiksi...Visiems vienodai negali būti, man gerai, kitam blogai.

Stanislava: Aš manau, kad jie darė gerai, tiek, kiek sugebėjo.

Genovaitė: Nei tų kaukių buvo, nei tų respiratorių, nei paprasčiausio to spirito nebuva, tada, kai pradėjo gaminti, toks paprastas dalykas, ir užsakė ten tų galybę tų vagoną, kad atveštų iš tos Kinijos ten tų kaukių, visokių priemonių ir dar pradingo dvidešimt vagonų, nieks iki šiandien nežino, kur dingo.

Dalia: Čia va tas...Iš tos politinės pusės...

Silva: Daryti pinigus [trina rankomis].

Dalia: Taip, čia va tas.

Genovaitė: Kaip visur...

Stanislava: Visur visko yra.

Genovaitė: Dar už skiepus davė virš 70 m., kad jie pasiskiepytų po 100 eurų...

Silva: Nu nežinau...[purto galvą] čia labai dviprasmiška...

Ona (2): Čia tikrai, kad nereikėjo...

[purto galvas daugelis pritariamai]

Nijolė: Nereikėjo, negerbingai taip.

Silva: Kaip tas 69 turi tada klausyt? 70 gavo, kodėl jam?

Irena: 75 m. gavo.

Silva: Nu nesvarbu, bet tai kodėl kažkaip juos skatino skiepytis ane, duoda pinigus, jau tada pradedi mąstyt, kad čia reikia būtinai suleist...

Eufemija: Kadangi čia yra naudinga kažkam tai juos išleist.

Irena: O 73 ne naudinga.

Genutė: Tada galvoji per daug senų žmonių [juokiasi].

Silva: Ne tai, jei pinigus duod, nor, kad gyventų.

Nijolė: Bet čia yra paslėpta mintis, o dabar jūs vistiek iš Vilniaus esat studijuojant, o iš kur čia kalbos pasklido, kad tas hibridas buvo šitas virusas Omikronas, kad čia pasipylė tokia informacija, Kad paskaitinėju ir apie tas vakcinas neigiamai rašo, galvoju Dieve mano...Apie tą patį skiepą, virusą.

***Tyrėja:** na šito negaliu atsakyti [šypsosi]. Na galbūt tuomet būtų galima reziumuoti, galbūt dar kas nors norėtų dadėti šia tema po paskutinį žodį apibendrinant mūsų diskusiją?*

Nijolė: Galiu pasakyt?

Stanislava: Viskas praėjo.

Silva: Aš dar noriu išsakyti savo nuomonę. Gavom tris skiepus, vyras nuvažiavo į ligoninę, po trijų skiepų, palatoj dviese gulėjo ir parsivežė kovidą ir va. Ir tada pradedi mąstyti ir apie skiepus, ir apie viską...Ir trys skiepai, tik du gulėja...Tolets vietoj...Tik su gydytojais...Ir abu skiepyti...

Irena: Daug kas skiepyti serg.

Silva: Tai aš žinau, kad daug, užtat ir sakau tada pradedi mąstyt...

Irena: Kiek veiksmingas tas skiepas pradedi galvot.

Eufemija: [linksis].

Silva: Jo tada pradedi galvot, kaip čia dabar taip.

Genutė: Gi ant greičio tuos skiepus padarė, jie nepatikimi.

Genovaitė: Vien tik juos sukūrė, kažkiek pabandė, tipo poveikis buvo, kiek? 50 procentų, padės, nepadės, tai va ir nepadėja.

Silva: Baigiant dar pasakyt, kad jis dar penktadienį grįža, pirmadienį temperatūra, aš antradienį susirgau, tai tokį kaip gripa, dvi dienas pagulėjau su nedidele temperatūra, tai tik galvoju, dėkoju, kad tik skiepai buva, kad lengvai praėjai.

Genovaitė: Nu va kaip ir sakė susirgsit, bet lengvesne forma..

Dalia: Dukra mano sirgo beprotiškai sunkiai, dukra skiepijosi tris skiepus irgi sunkiai...O aš va tokia ir nežinau, ar tą ketvirtą reikia, ar ne, kadangi tu pavyzdžius turiu ir abu va tokie yra, ir tokia nežinomybe, pradedi irgi abejoti.

Irena: Šiaip aš galvoju valstybė mūsų viso pasaulio tos organizacijos, daug pastangų dėjo, juk ta liga nežinoma, mes neturėjome jokios literatūros, jokių skiepus, juk skiepus per tokį trumpą laiką sukūrė, nu pastangų daug įdėta, o kaip visada šimtaprocentinės nėra garantijos.

Nijolė: Net spirito nėra šimto procentų [juokiasi].

Nijolė: 98 būna [juokiasi].

Genovaitė: Bet tai koks paplitims, per visą pasaulį ir šitaip greitai, tai čia visus galėjo išguldyt, aišku per daug žemėj žmonių, viskas.

Nijolė: O aš dar apie politikus...Nu tiesiog...Vėlgi nusiųščiau į aktorinio meistriškumo mokyklą, kam? Va todėl, kad kalbant su tauta, reikia turėti omenyje, patarėjų gal paklaust...Gal psichologų pasikviesti, psichoterapeutų...Ar ko nors nežinau, tos srities...Visgi visaip yra mažančių žmonių, va kaip ir sakau, viens priešinasi, galbūt mažiau tokiais niūriais, piktais veidai išsakinėti: čia bus tas, bus anas...Nu kažkokį surasti metodą kalbėti kažkoku normalesniu balsu, nu sakau aktorinio meistriškumo mokyklą...Kažkaip kitaip tai pateikti, kad negąsdinti. Va teisingai pasakė rodo reportažas iš ten ir žmogui...Ir taip jau uždarytas sėdi ir dar įsijungi televizorių...Kaip žmonės sako, pažiūrėjau žinias, dabar einu pažiūrėsiu siaubo filmą, kad nusiraminti [juokiasi].

Nijolė: Čia tiesiog tas, komunikavimas, tas metodas, kaip kalba, nu čia irgi...Nežinau, man tai labai svarbu girdėti net tik ką kalba, bet dar ir kaip kalba, jeigu čia visas toksai kaip ir tas tonas geležinis, veidas geležinis, rankos ten visos subadytos, ten ką kiek palaidojo, tai norisi paklausti, tai jūs pateikit statistiką, kiek nuo vėžio miršta? Kiek nuo širdies miršta? Jeigu jau pateiktėt vieną statistiką gąsdinam, nu tai tada imkim visas pateikti.

Genovaitė: Nebebuva kitų ligų.

Stanislava: Visos dingo.

[kiti linksi]

Stanislava: Viskas gerai, svarbiausia.

Dalia: Viskas gerai praėjo.

Stanilava: Gyvenkim ir džiauukimės.

Dalia: Gyvenam, svarbiausia vaikštom.

Tyrėja: *gerai, ačiū visiems pasisakiusiems už atvirai išsakytą nuomonę.*

[išjungiamas įrašymas]

Transkripcija Nr. 3

Vietovė: Kaunas.

Data: spalio 28 d.

Įrašo trukmė: 90 min.

Informantų charakteristikos/kodai:

1. Marija Vita, aukštasis, 83 m. – I20M
2. Vida, aukštasis, 80 m. – I21M
3. Vilija, aukštasis, 67 m. – I22M
4. Jonė, profesinis, 64 m. – I23M
5. Kazimiera, profesinis, 72 m. – I24M
6. Bronė, profesinis, 70 m. – I25M
7. Onutė, 69 m. - I26M
8. Eglė, aukštasis, 68 m. – I27M
9. Danutė, aukštasis, 65 m. – I28M

[tyrėja, dalyviai prisistato trumpai apie save]

Tyrėja: *Pirmiausia norėčiau paklausti, ką jums reiškia sąvoka “asmens gerovė”?*

Vilija: Daryti tai, kas patinka.

Eglė: Tobulėti dvasiškai.

Kazimiera: Ir labai daug ką reiškia namų aplinka, santykiai žmonių, ne tik šeimoje, bet ir, ir pavyzdžiui bendruomenėj, kaip reaguoja kas, su kuo galima bendrauti, va labai šitas daug reiškia, nes vistiek visaip būna, suprantat. Visi žmonės būna skirtingi, ir reaguoja į tą patį reiškinį reaguoja įvairiai...vienas vienaip, kitas kitaip, bet reikia būti tolerantiškam, atleisti, pavyzdžiui, aš vienaip suprantu, o mano draugė gal kitaip supranta, reikia rasti kompromisą, lysvarą, kažkokį centriuką.

Tyrėja: *na dažnai būna, kad kai paklausiu, ką reiškia asmens gerovė, žmonės dažnai susimąsto. Šią sąvoką būtų galima pakeisti į tai, kas yra laimė?*

Kazimiera: Ooo labai abstraktu.

Eglė: Laimė, kai tau gera ir kai aplinkiniai laiminga tada tu tokioje terpėje laimingoj, labai sunku būti nelaimingoj terpėj tu tada tok, vat man aplinka laiminga aplink mane svarbiausiai

Vilija: čia labai svarbus, savi žmonės, kad jiems viskas būtų gerai.

Tyrėja: *ir tuomet jums gerai.*

Vilija: taip [liksi galva].

Eglė: Uoj kaip gerai tada, uoj...

Marija Vita: Galima pasakyti?

Tyrėja: *taip.*

Marija Vita: Neatsimenu filosofo, yra pasakęs, kad laimė tai yra tada, kai žmogui nėra nelaimių, kada jisai neturi tokių bėdų, kuriuos iš tikrųjų pakerta žmogų ir jis tiesiog vos negali atsigauti, o iš tikrųjų absoliučios laimės nėra...Dėl to, kad kiekvienas žmogus per gyvenimą jisai turi nelaimingų atsitikimų, bet laimė yra tai, kad jis po jų gali atsikvošėti ir toliau gyventi, ir palikti va tuos nelaimingus įvykius praeityje, nesinešioti jų visada su savim, o jeigu trumpai, tai jeigu tau artimi žmonės yra laimingi, jeigu pati valstybė nėra okupuota, jeigu valstybė yra tiek, kad užtikrina, kad tu gali būti pavalgęs, kad materialiai, tai turbūt tas ir yra asmens gerovė: iš ryto atsibundi ir nėra taip, kad tu sustingtum nuo to, kad tu nebežinai, ką daryti, kad gali gyventi įprasta savo gyvenimą...Tai va taip..

Tyrėja: *aš dar kas nors norėtu papildyti?*

Danutė: Nu dar labai svarbu yra mokėti atleisti, ne dovanoti, bet atleisti. Nelaimingi žmonės man atrodo tie, tą pyktumą laiko, laiko ir visą laiką laiko ir negali jie, jie tiesiog negali, tai vat, nusiimt tą nuo savęs. Nebūtina tu turi su tuo žmogum bendrauti, bet tiesiog atleisti irgi. Kazimiera: man tai labai įdomu buvo, kai pasakė nesinešioti su savim, tenais, kas buvo bloga. Gerai, jeigu tu gali, tu užmiršti, bet vistiek išlenda, išlenda prie tam tikrų aplinkybių, išlenda. Ir tu negali atsikratyti...Laimingas tikrai tas žmogus būna, kuris gali atsikratyti, nusikratyti viską, kas buvo bloga, tai tikrai, aš labai stebiuosi, kad sugeba žmogus tai padaryti [kolegos šnabzdasi].

Tyrėja: *na kolegos gale ką mano? Kas yra laimė jūsų manymu?*

Kazimiera: Bronyte?

Onutė: Būti savarankišma žmogui, kad galėtum reaguoti ir kitam padėti, kad pats būtum savarankiškas nereikėtų, kad tau labai turėtų padėti ir varginti kitų, aš taip galvoju...

Tyrėja: *Bronyte jūs dar.*

Bronytė: Didžiausia laimė, kai šeimoje yra darna, kai labai ramu, kai materialiai apsirūpini viskuo, ko tik užsinori, nėra sunkumų...Va taip, pinigėliai...Va labai džiaugiamės, kai pakėlė pensijas...tikrai nėra stabdžių, kad negalėtum ko nors išsigyti, tai labai...aš pensinio amžiaus, kai laukiau, aš labai mėgstu megzti, tai aš kol galėjau pirkausi siūlus, sakiau, aš kaip išeisiu į pensiją, neliūdėsiu ir mezgiu, taip ir atsitiko, ir turiu draugių savo amžiaus ir jaunesnių truputį ratą, su kuriomis skambinamės, dalinamės įspūdžiais, renginių turiniais papasakojam viena kitom, nu ir jaučiamės laimingos.

Tyrėja: *Jaučiatės užimta ta veikla?*

Bronytė: Taip, užimtumą turiu, man nenuobodu, nenuobodžiauju, lankau renginius bibliotekoje ir mūsų centre aklųjų ir jokio nuobodumo, jokių nuoskaudų, nieko, nieko...

Tyrėja: *Gerai, o sakykite, kaip manote žiūrint šiek tiek platesniu mastu – Lietuvos situacija. Kokia mūsų pensinio amžiaus gerovė?*

Vida: Aš manau, kad visai nebloga...Jeigu žmogus dirbo, gauna pensiją, tai gali laisvai pragyventi, tikrai pas mus žmonės Lietuvoj labai linkę dejuot, vis dejuoja, dejuoja, kad blogai...O man atrodo, kad mes gyvenam visai neblogai, palyginti su kitais žmonėm.

Danutė: Paploti galime už tokį... [ploja].

Jonė: Svarbiausia, kad nebūtų bėdų, kad nebūtų ligų, plytos ant galvų nekristų...

Vida: Jo, tik karo, kad nebūtų ir nesirgtume...

Jonė: O kiek čia pagyvenusiam žmogui reikia? Duok Dieve sveikatos.

Vida: Jo.

Jonė: Duok Dieve sveikatos.

Vida: Nereikia norėt virš..

Jonė: Nežiūrėk kaip kiti gyvena, gyvenk pagal savo išgalės.

Eglė: Yra tikrai labai daug, kuriems reikia padėti...Jie kažkada valdiškai gal nedirbo...Tokių yra masė...

Tyrėja: manote, kad tokių žmonių daug?

Eglė: Labai daug ir tie burba, ir tie drumsčia vandenį, jiems tada nepatinka ir valdžia ir viskas lialialia....Vat, jo jo, yra labai daug tokių.

Marija Vita: Aš truputėlį manau...Dar į tą grįžtant negalima taip kategoriškai sakyti, kad yra kalti tie, kurie dabar va dejuoja ir panašiai, kai pasižiūri, kad va ir per televizorių, kur eina maliečiai, kur neša žmonėms, tai yra varguoliai žmonės, jie gal ir daug dirbo ir viską, bet jie yra vieniši, vat seno amžiaus, nebeturi, kas juos iš artimųjų lankyti, jie negali išeiti, jie guli, jie ligų sukaustyti ir taip negalima sakyti, kad va dėl to, kad per daug dejuoja...Yra dejuojančių, dejuoja dažniausiai tie, kurie turi ir gali, bet yra tikrai daug vargstančių žmonių...

Danutė: Dejuoja, kuriems nereikėtų dejuoti...Vieniši žmonės čia taip, čia suprantama.

Eglė: Dar ir nuo charakterio, jis burbuolioja jam gerai ar blogai, vistiek...

Marija Vita: Vat kaip kartais pasižiūriu, man 83 metai ir va parodo vyresnį žmogų, lygiai mano amžiaus, bet jisai ligų sukaustytas guli ir galbūt jis kalnus vertė būdamas jaunas, o dabar jis guli ir jam nėra...Be pašalinės pagalbos jis visiškai negali. Taip, kad reikia atjausti, negalima va taip ranka, kad čia kitas dejuoja...Čia visaip yra.

Danutė: Bet čia bet kurioje visuomenėje žmogus gulintis...

Marija Vita: Bet tarp senų daugiau, negu, kad jaunas.

Danutė: nu jo, bet kitoj valstybėj, ar kur čia taip yra...Tai.

Tyrėja: ar pakanka priemonių pasirūpinti žmonėmis, tokiose situacijose?

Marija Vita: Tikrai nepakanka,

Eglė: Ne, ne.

Kazimiera: Visiškai...

Marija Vita: Ir valstybė nėra tokia turtinga, kad pakaktų ir laikosi viskas ant labdaros...Daugumoj. Kad ten lovą pritaikytų, kad tenai užlipimą pataikytų...Kad galėtų...Kol kas mūsų valstybė nepajėgi...

Kazimiera: Neužtenka vien lovos.

Danutė: Nu taip, bet suprantat man tai baisu...Aš tai tik remti pirmoj eilėj neįgalius žmonės ir žmones, auginančius neįgalius vaikus, ar jau prižiūrinius suaugusius, čia labiau turėtų būti, kaip dabar sako dabar pašalpa bedarbio bus tokia pati kaip minimumas, nu tai jūs man pasakykit?

Vida: Nebeapsimoka dirbti...

Danutė: Nu tai taip.... Vistiek turi būti tas minimumas ir neapmokestinamas didesnis, man pavyzdžiui gaila tų tėvų, kurie dirba už minimumą ir žinau tie, kurie nedirba tiesiog juokiasi jiems į akis...Va šičia...

Vida: Jo...Kam man dirbt...

Danutė: Va būtent neįgalius žmonės ir ne tik materialiai kaip jūs sakote, dar kažkaip ir kitaip reikia...

Kazimiera: Morališkai.

Tyrėja: Girdisi dviprasmiškos mintys apie senjorų situaciją Lietuvoje.

Danutė: Tai mes matos visi čia vaikštom, čia ateinam, mes viskuo galim domėtis, visur nueiti, bet yra žmonių, kurie to negali.

Kazimiera: Bet taip iš tikrųjų yra. Čia mes neaplaistyti, nieko nepadarysi.

Danutė: O dabar tai iš viso...Į sutrikimą su regėjimu dabar, kai pas mus padarė rekonstrukciją gatvės prie, nuvažiuoti į kliniką žmogui neįgaliam reikia nueiti per vieną plytelę, nes yra metro dviračiu takas šalia, va šičia kitoj pusėj, prie aklųjų kombinato. Panaikintos visos aikštelės, tai čia padarė neatsižvelgiant, kad neįgalus žmonės čia vis dar gyvena po šiai dienai, o jeigu ir negyvena jie ateina į aklųjų draugiją, suprantat? Tai va čia kalba tiktai apie kitokius...Su regėjimo sutrikimais žmonėms labai...Kažkaip mažai paskutiniu metu..

Eglė: Bet tai ir tų autobusų žemagrindžių...Vos išlipa kitas...išviso transportas...

Danutė: Kad ir čia pasižiūrėkite, jeigu atvažiuot tėvą pasiimt, nėra kur sustot arba negalima, panaikintos aikštelės, o jeigu į troleibusą palydėt...Aš tai net nufilmavau, kai žmogus ėjo su lazdele per tą vieną plytelę į troleibusą, va čia į klinikas važiuot, nes aš per langą matau.

Tyrėja: nepritaikyta aplinka vadinasi.

Danutė: Čia buvo daugiau pritaikyta, čia padarė už milijonus tokią rekonstrukciją, kur viską panaikino.

Bronė: Atsiprašau, galiu įsiterpti?

Tyrėja: Taip.

[Bronė, Danutė, Eglė pradeda diskusiją apie rekonstrukciją, nukrypstama nuo tyrimo temos, tyrėja pertraukia]

Tyrėja: Gerai, manau galime prieiti prie klausimo – konkrečių veiksmų, lemiančių pensinio asmens gerovę. Kokie veiksniai lemia, kad pensinio amžiaus jaustųsi laimingas?

Marija Vita: Aš pasakysiu iš tokios subjektyvios pusės, čia galima pasakyti retroprospektyviai žiūrint ir kaip, kaip bepeiktume...Ankščiau buvo blogiau, bet vienu moraliu požiūriu vat mūsų jaunystėj buvo labai gerbiami seni žmonės. Aš prisimenu stacionare pas mus, sanitarėm dirbdavo pensinės moterys, jo, tikrai senos ir būdavo tokia pagarba, mes jas vadindavom tai Maryte, tai Onute, bet jau visada ateini, jei prašai maryte, gal gali čia tą padaryti ir panašiai...Dabar, taip pasižiūrėjus senas žmogus...Išvis yra jaunystės kultas. Senas žmogus jis kaip ir kliūtis, per tuos senus tai vat negalima kažko...

Kazimiera: Nors jie patys užsidirbo sau pensiją.

Marija Vita: Nors visi bus seni ir kaip yra pasakęs Seneka, kad jaunystė yra duota daugumai, o senatvė išrinktiesiems, reiškia ne visi jos dar ir sulauks, taip, kad turėtų galvot, arba Hipokratas pasakęs – nežiūrėk iš aukšto į seną, nes gal tu sulauksi senatvės reiškia, bet niekas apie tai negalvoja ir va taip visada atrodo kliūtis, ak tie seniai, reiškia pasakė, ką tai jūs manot, tai jūsų laikais taip buvo lygtai mes gyventume...Nebegyventume netgi man dirbant, studentai, taip yra pasakę, tai sako daktare tai jūsų laikais buvo taip...bet aš sakau tai aš gyvenu šituo pačiu laiku kaip ir jūs, dangus man tas pats, oras tas pats reiškia tai va toks požiūris, jeigu tu senas, tai tu atsilikęs reiškia, tu nemadingas, tu nesupranti tos muzikos trankios, tau ten nereikalinga ir panašiai...Ir man atrodo čia turėtų daugiau edukacijoj...Pedagogikoj kažkaip nuteikt tuos jaunos žmones ir pakalbėt apie tą senatvę...kas bus toj senatvėj ir kaip bus, nes ta tokia panika iš naujimo ji jaučiasi kai kur, aišku ne visur, čia nuo inteligencijos žmogaus priklauso, bet šiaip tai ai ką tu čia išmanai...Čia buvo tavo laikais...Man taip jaučiasi...

Kazimiera: Mokykloje tai išvis niekad niekas nekalba apie senus žmones, apie vyresnius apskritai, visai kitos temos yra.

Eglė: Iš pat vaikystės toks kultas padarytas reiškia vaikas, vaikas, vaikas ir man buities muziejų pasakojo ta Dzūkijos ar ta...Vedėja...Pasakojo, kad atėjo vaikai ir grėbė šaukštą, sako vakui čia eksponatas, negalima, tėvai sako, kaip jūs drįsot vaikui taip pasakyt, mes čia papeikimą rašysim, o kai sako aš jiems aiškinau va čia tėvas ir motina lovoj o vaikas ant žemės, tėvai, kai čia galima vaikai ant žemės...Tėvai ant žemės, o vaikai lovoj turi gulėt. Nu suprantat? Nu baisu, kaip...Kaip tėvai auklėja, tai ir turim.

Tyrėja: na kas dar lemia laimę?

Eglė: Dar pasakysiu, jeigu jau senas, 70 metų, tai siūlyms durniaus ženklą ant mašinos kabint, kad durnius jau, kad tau 70 m. – atsargiai, o kas padaro avarijas? Jaunimas kaip lekia greitai, senas tai važiuoja jau šitaip...Jeigu ten tai tik tiek [demonstruoja].

Marija Vita: [juokias] labai geras pasiūlymas. Labai, užsidėti tokį, durnius važiuoja.

Danutė: Nu iš tikrųjų galvoja, kad senas tai durnas [linksis]. Jūs žinokite manęs paklausė, ar aš email'ą moku parašyti. Aš einu telefone su visom programėlėm, o jie su kortelėm tas jaunimas žinai [juokiasi], negi aiškinsi, kad tu dvidešimt metų su kompiuteriu dirbi, dirbai. Bet jau galvoja, ten dar kažką paklausia, įsivaizduoja, kad tu nieko nežinai.

Eglė: Sene, traukis iš kelio. Va tai va.

Vilija: Bet gal mūsų karta ir kalta? Mes užauginom gal netikusiai savo vaikus, o tie vaikai mūsų – savo.

Kazimiera: Bet vaikus auklėja ne tik tėvai, bet ir mokykla ir viską...

Danutė: Nu, kad mūsų vaikai jau savo vaikus turi, jau mūsų vaikai pasibaisi, kaip jaunimas su senais, bet vaikai tai pasibaisi.

Vida: Bet iš kur atsirado tie netikę...

Eglė: Visos teisės tikrai vaikams. Jokių pareigų, jokių.

Marija Vita: Noriu tokį vieną pasakyti. Irgi filosofas yra pasakęs, bet tas tinka ir dabar reiškia tėvai vis geresni, vis labiau rūpinasi vaikais, vaikai vis blogesni yra. Ir dabar kyla klausimas, kaip iš blogesnių vaikų vis užauga geresni tėvai?

Vilija: Ir prieš du tūkstančius metų taip buvo, ir prieš tūkstantį, ir dabar.

Marija Vita: Reiškia taip vaikai vis blogesni bet iš jų išauga vis geresni tėvai, tai mes taip perfrazuodavom ir studentams sakydavom, kad studentai vis blogesni, studentai, dėstytojai vis geresnis, vis labiau kvalifikuoti reiškia, studentai vis blogesni, nesimoko, tingi. Klausimas, kaip iš blogesnių studentų vis išauga geresni dėstytojai?

[juokiasi fone]

Tyrėja: Na, kas dar. Panarpliokime tą laimę. Kokia jūsų nuomonė apie šeimą, vaikus, anūkus?

Marija Vita: Svarbu, beabejo.

Danutė: Aišku įtakoja.

Vilija: Taip, geri tie santykiai.

Jonė: Senelių ir anūkų santykis yra labai svarbu.

Marija Vita: Seneliai su anūkais laiko vieną frontą prieš tėvus. Kas atjaus anūką, jei tėvai nuskriaudė.

Vilija: Ir anūkas atjaučia tuos senelius.

Vida: Lauki, kad paskambina.

Marija Vita: Kai skambina anūkė, aišku dabar ji jau suaugusi, bet būdavo – močiute pasakyk mamai, kad jinai taip nedarytų, man reikia to ir to, vadinasi advokatas, močiutė advokatauja, kad išleistų kur nors [šypsosi].

Vida: Kad reikalingas būtum...

Bronytė: Aš turiu negirdintį anūką nuo gimimo jam taip buvo, dabar jam 28 m., bet mes su juo labai bendraujam, jis mane ir į parduotuvę palydi, ir jo akys – mano kalba, ir mes apsiperkam kartu, aš jo

kalba tik kelis gestus moku parodyt, o šiaip jis man, ką reikia mano rankom parodo, susikalbam, bendraujam, lanko neįgaliųjų centrą, puikiausiai sutariame su juo.

Tyrėja: smagu girdėti.

Jonė: Svarbus, svarbus su anūkais santykis, labai svarbus.

Tyrėja: kas dar norėtų pasisakyti?

Marija Vita: [trumpai istoriją papasakoja, nesusijusią su tyrimo tema].

Tyrėja: Girdėti vis anūkai, o kaip su vaikais yra?

Marija Vita: Nu vaikai yra vaikai.

Kazimiera: Labai daug kas priklauso nuo mūsų vaikų, ką jie perduoda savo vaikams, tie anūkai mums atiduoda, lyg kažkokia grąža. Pavyzdžiui man tai visados paklausia, ar tu nusiminusi, kai važiuojame abu su vyru, vyras visai be regėjimo likučio, aš irgi mažai matau, ta atjauta tokia...Kaip senelis? Ten seneliui linkėjimus perduok, važiuoja jie kur nors atostogauti kartu – seneliai, ar jūs galėsit važiuoti su mumis? Jie pavyzdžiui niekadoms mūsų, kiekvieną vasarą mes kartu važiuojame atostogauti, jie parenka, kur mus nusivežti ir mes važiuojam ir jie neapkrauna mus, jie pavyzdžiui viskuo pasirūpina, viskuo, absoliučiai viskuo, aš patenkinta, turiu ir proanūkę ir pavyzdžiui anūkė visada – mes norim jus supažinti su proanūkę...Leidžia prisilėsti ir ta proanūkė labai priprato prie mūsų, ji mažytė dar yra, bet žino, kada atvažiuos...

Marija Vita: Ar mįsle galima užduot? Yra taip: lizdas, sena varna, dukra ir varniukas, medis auga pakrantėj, potvynis, semia ir dabar iškykla klausimas tai varnai, dukrai tos senos varnos, ką reikia gelbėti ar seną varną, ar vaniuką? Jinai galvoja, aha, mama man yra vienintelė, aš jau kitos neturėsiu, o va varniukas, gal aš dar išperėsiu kitą varniuką ir jinai susiruošia nešti motiną ir motina ją užkapoja ir pasako, tu esi bloga mama, kad tu negelbsti savo vaiko, reiškia grąžos neturi būt atgal, grąža turi būt į priekį. Tu neišmokysi savo varniukų, kad jie mylėtų savo vaikus. Nu čia tokia reiškia apie tai, kai mes kartais priekaištaujame savo vaikam, kad čia dėl tavęs....Aš tave auginau...Į mokslus leidau...Aš tave tą dariau...Šito priekaišto neturi būt. Atiduok tą vaikams, vaikai savo vaikams ir apie tą grąžą, kai mes tikim, kad va vaikai turi mums dabar atsilyginti, kad mes juos auginom, jie užaugtų ir be mūsų, užauga ir tie vaikai palikti, bet jie nebūtų palikti, jeigu juos būtų taip auginę, kad negalima palikti savo vaikų, reikia į priekį. Tai aš tokia, labai atsiprašau, aš per daug šneku šiandien.

Tyrėja: Ona, gal jus dar norite papildyti kolegas?

Ona: Nieko, mano anūkas irgi 32 m. jau dabar, labai rūpinasi, kaip močiutei, moka mokesčius kompiuteriu, močiutė jau nemoka tiek daug kompiuteriu padaryti, kad sumokėti mokesčius, užsisakyti laikraštį. Kiekvieną sykį pasidžiaugiu, kad nuima daug rūpesčių man, ne tik ta meilė, tas ryšis, bet va ir tokia nauda iš to yra.

Marija Vita: Taip, pagalba iš šalies.

Kazimiera: Supranta, kad reikia močiutei padėt.

Tyrėja: *Dabar pereisime prie Covid pandemijos. 35 min. Kokie jausmai aplankė, kai sužinojote, jog Lietuvoje yra pandemija ir imamas valdymo priemonių?*

Bronytė: Nu galiu pradėti. Kai jau paskelbė skiepytis pirmu skiepu, aš skiepijausi Moderna, tai man ant rytojau iš ryto pakilo temperatūra aukšta, paskui nukrito, vakare vėl pakilo, vėl išgėriau paracetamolio, antrą dieną visą nebuvo, o mano brolienė, Dainavos klinikoje dirba, dar sako jeigu nepakils vakare, vistiek dar išgerk paracetamolio, aš ir išgėriau, nieko tvarkoj. Dabar, kai buvo trečias skiepas Phizeriu paskiepijo, nu tai ant rytojaus dešinė ranka vos neatimti, tokia pusiau, aš vos nusiprausiau, nu išsigandau, galvoju gal rytoj praeis, gal nieko, kaip su ta temperatūra, nu ir tikrai, tą dieną pavargau, ant rytojaus kaip nebuvo nieko. Nu dabar ketvirtu su drauge kalbamės ir nutarėm, kad sakėm gana čia bandomaisiais triušiais būt, jau ketvirtu tai nesiskiepysim ir viskas.

Tyrėja: *Ačiū, Bronyte, na skiepai čia jau truputį toliau buvo, bet nuomonė jūsų svarbi, tačiau aš vis dar norėčiau sugrįžti į pandemijos pradžią, kai mes sužinojom, kad pandemija ir dar skiepu nebuvo.*

Jonė: Kai paskelbė, kad neikit iš namų – mirsti, ypatingai senjorai [šypsosi], užsidariau namuose, niekas neateina, vaikai bijo ateiti, jeigu ateina, mama nueik nuo durų kelis metrus, vaikai atidaro duris pastato lauknešėlį mamai arba kelias sekundes vėl uždaro duris, sėdėjau, bijojau, drebėjau, man atrodė, kad čia vien virusai aplinkui, bijojau mirt, tai galiu pasakyti sąžiningai vos stogas nenuvažiavo, nuo to „neikit“, „už durų“, pro langą bijodavau žiūrėt, paskui šiaip ne taip vaikai : „mama, mama, išeik pasivaikščiok taigi eisi gatve, neužsikrėsi, juk jokio kontakto nėra. Eidavau, pamatydavau, kad žmogus ateina priešais, siaubas, į kitą gatvės pusę! Iš tikrųjų buvo šitaip, siaubinga buvo situacija. Siaubinga.

[kolegos linksi]

Marija Vita: Aš tai matot esu infektologė, tai man tai viskas labai aišku, mes prie tokių dalykų pripratę, ir jeigu, grįžt atgal, turėjome labai baisių situacijų, kada siautėja difterija, kada buvo pamelitai ir tada aš noriu pasakyt žmonės buvo drausmingesni. Kada buvo difterija...Kodėl sulikviduota? Dabar difterijos praktiškai nėra, buvo pasakyti, tik ką buvo atrasti skiepai, 1956 metais, tai reiškia aš dar buvau vidurinėje mokykloje, tai klasėje buvo ir mirusių nuo difterijos, ir sirgusių, ir likusių, buvo netgi dar raupų, kur likdavo didžiuliai randai, ponemelito beveik kiekvienoj klasėj buvo ant ramentų vaikų ir žinokit, kokie buvo sąmoningi tėvai, nebuvo šitų antivakserių, skiepijo visur: mokyklose, darželiuose, kai tik

Vida: Neklausdava nieks...

Marija Vita: Kai atsirado ir per maždaug, va raupai 1980 m. visam pasaulį likviduoti, baisi liga, difterijos protrūkia prašokam, yra iš tų trečiųjų šalių atvežami ir mums, kaip infektologams, buvo nesuprantama šitas žmonių. Infektologai laukė tiesiog, tiesiog meldiesi, kad pagaminkit greičiau skiepus, pagaminkit, nes mes kartu išmirsim su ligoniais, juk dirbo jie kaip vat kosmonautai. Kaip sakė po keturių valandų viskas šlapia apačioj, o reikia išdirbti, ir, ir būdavo tiek, kad žmonės

nesisaugo ir dabar taip, atseit, seni žmonės buvo prigašdinti...iš tikrųjų jie mirė, sako, ateinam į budėjimą, žiūrim jau pas tą pulso nėra, jau pas tą...į reanimaciją, reanimacijoj inkubuoja, o sena inkubuot, jau reiškia ten beveik nieko nelikę iš tų plaučių ir sakė mes tiesiog patys buvom depresijoj vien dėl tų mirčių, tapom vien kovido gydytojais – infektologai. Visa ligoninė va ta, penkių aukštų tas pastatas, vaikų skyriai, visa kita, buvo paversta kovido ligoniais ir gydytojai ėjo, ir kai kurie ir užsikrėtė, nes vistiek būdavo tiesiog viskas varva, sako nebepakenti, netyčia sako atsidarai, o visuomenėje buvo juokiamasi, nesąmonė čia suprantama, čia mus gąsdina

Vida: Triušiai, triušiai...

Marija Vita: Jo mes čia triušiai bandomieji, mes čia tokie kitokie ir nepagalvoja, kad kas yra skiepas. Skiepas tai nekoks iš ano pasaulio atėjęs dalykas, va tie patys virusai, kurie čia skraido, ir kurie gali papuolę mums sukelti ligą, jie yra paimami iš aplinkos, užmušami, paliekama tik ta savybė, kad organizmas jį atpažintų ir vat, kada pasiskiepija, jį įleidžia, jis ligos nesukelia, sukelia trumpalaikę reakciją, ji turi būti, būtinai, ir tada pasigamina apsauga ir kada jau patenka tikras sukėlėjas, visas eina, kad jį šitaip, bet mūsų visuomenėj neišaiškinsi...Ir vėl aš pacituosiu, Larašfukas yra pasakęs, kad yra reiškia daug priemonių šiuolaikinių, bet jisai tai pasakė septynioliktam amžiui, išgydyti pamišėlius, bet kur tu rasi metodą pataisyti glušo galvą? Tai dar septynioliktam amžiui. Tai reiškia gali tu kalti kiek nori, bet yra tam tikra grupė žmonių, kurie vistiek prieštarau ir gydytojams tas buvo ypatingai sunku, jie juk dirbo ir su tais neskiepytais, nu vienas kitas ir neskiepytas papuola dėl to, kad skiepai ne pas visus susidaro, yra, kad nesigamina antikūnai ir, ir nieko nepadarysi, bet vat, kad reikia ir tiesiog pasijuto jie visi bejėgiškai, kai sakau tuo tarpu nu kaip galim sakyt...seniau taip buvo...Bet ta griežta politika, kad privalomai skiepyti, gydytojas negalėjo dirbt neskiepytas.

Vilija: Kol skiepų nebuvo, aš biologė, tai va panašiai galvoju irgi, kol skiepų nebuvo, tai baisoka buvo...Mhm...Tai tada...Ir labai laukiau, kada skiepai bus.

Danutė: Man buvo kitaip truputėlį, todėl, kad aš tuo metu prieš tą visą buvau Los Andžele pas draugę ilsėjaisi, nes buvau atvažiavusi pas dukrą į Čikagą, su dukra važiavom pas draugę, ir jau paskui pradėjo skelbti, o matot ten tokios panikos Amerikoj nėra, žmonės vienas kito taip negąsdina. Sūnus skambina „ką jūs išprotėjot, kur jūs nusigrūdote“, o ten Kalifornijoj dar kažkaip daugiau. Ir mes kaip tik tada, kai pradėjo skelbt, dar nieks nebuvo uždaryta, bet jau skridom, jau visur buvo dezinfekcijos, jau oro uoste atskrendant į Čikagą dar nerandam, kur rankų pasidezinfekuot, dar tenais nepasidarė ir pagalvojau, jau neleisiu anūkės į darželį, nes buvo ketvirtadienis, penktadienį ir pirmadienį viską uždarė, ir Amerikoj uždarė, bet ten suprantat, ten nu nebuvo tokios panikos, žmonės ten aišku irgi buvo tokių, kur kaukių nesidėdavo, buvo visokių, bet dar Ilnojui kažkaip normaliai, tik tai tiek, kad amerikiečius įpratino vaikščioti, jie gi du žingsnius važiuoja, matai eina vyras su žmona į parduotuvę piesčiom, tai gražu būdavo. Tik, kad buvo, kad aš užstrigau, neskrido lėktuvai, užstrigau 4 mėnesiams kokiems, aš birželio paskutinėm dienom parsiskridau šičia. Nu ir ką, nu normaliai, dvi savaites nėjau,

bet vasarą sodyboj, vienkiemį, prie vartų atveža maistą, nu yra kas veikti. Visiškai normaliai, tik tai tu skiepu tai laukem, visi laukem, mano šeima skiepijosi. Ir pirmus du kartus buvo kaip visiems, pakrėte drebulys, nuėjau anksti miegot ir miegojau gerai, o trečias kitaip reagavau, nebuvo to, man po trečio galva sunki buvo, jeigu kalbėt apie skiepus. Bet šiaip aš tik ką norėjau pasakyti, kad Lietuvoje viską užaštrina, ten kažkaip ramiau viskas buvo ir nebuvo tokio nerimo...

Jonė: Taip, visą laiką per tą televizorių: neikit – mirsit, neikit – mirsit, „neikit – mirsit“. Vienintelė kalba buvo.

Vilija: Nebuvo taip....Kad kalt į galva, kad rankas plaut, su kaukėm vaikščiot, tai gerai.

Danutė: Kad ir patys daugiau, nesakau apie medikus, žiniasklaida, patys žmonės labai ir kaip jūs sakėt apie tuos skiepus, man taip buvo skaudu, mano dėdė mirė nesulaukęs skiepu, niekur nėjo iš namų, tik vieną kartą į polikliniką, nes jisai buvo su širdim ir daktarei buvo neaišku ir norėjo, kad jis ateitų, kas ten žino per gatvę, kur užsikrėtė...Ir kažkaip buvo nesmagu, kai kiti žmonės tu skiepu negavo, mirė. Va dėdė mano jis buvo ne daug ką už mane vyresnis.

Marija Vita: Tai pagrinde neskiepyti mirė.

Danutė: Dar nebuvo skiepu, o kiti paskui nenorėjo...

Vida: Bet yra tokių antivakserių...

Tyrėja: Na gale? [šypsosi, rodo gestu į tyrimo dalyvį]

Onutė: Nu kaip ir visi žmonės sureagavo, baisu buvo, viską, bet tikėjomės skiepais, aš irgi buvau gydytoja praeity, tai kažkaip ramiai žiūrėjome į šita visa, mes su vyru abudu, vaikai saugojosi irgi pasakojo moteris, taip pat ateidavo iki durų, atnešdavo maistą, vengėm kur nors eiti, paskui pasiskiepijom sėkmingai nu tai, kaip ir praėjo ta pandemija laimingai. Sirgo dukra du kartus, bet nu ką padarysi, visai būna.

Marija Vita: Bet reikia pasiskiepyti ir nuo gripo, aš čia tarp kitko kaip padegogė buvusi, kaip mano vaikai sako, tu vis mokai [šypsosi], tai aš va dabar mokau.

Vida: Protingai galima.

Marija Vita: Nes gripo virusas buvo prislopintas šitas kovid viruso, dabar jis ketina atsigauti ir žada, kad gali būti sunkesnė ilga.

Danutė: Aš pasiskiepijau ir savaitę sirgau, bet aš gripu sergu visada, kai pasiskiepiju, niekada nesiskiepijus nesirgau.

Vida: Čia reakcija į skiepo komponentus, nes pats skiepas nesukelia.

Danutė: Nu jo, bet visą laiką man tas būna, matyt, jis nebūna gal toks stiprus, bet visada ir gerklė, ir nosis bėga, ir galva skauda.

Marija Vita: Nu, bet tikrint netikrinot ar tai gripo virusas? O čia pačiam nusistatyt kas kita yra.

Danutė: Bet man po skiepo, kitą dieną.

Vida: Skiepo komponentas čia.

Tyrėja: dar matau Eglė nori pasisakyti.

Eglė: Kai sužinojau, buvo kažkoks siaubas...Žinau, kad atvažiavo dukra su žentu tai bet jie atvažiavo iš labai, prieš Velykas čia, mes trys išėjom į kiemą, tokiu atstumu, kaip nežinau, kiekvienas sodo gale atsisėdom ir pripirkę man konservų – žirnelių ir pupelių man atvežė reiškia paskui paimsiu, nu kažkaip Velykoms, kad kažką turėčiau, nebadaučiau. Nu ir buvo tokia kaimynė iš toliau žiūri ir ji jau ima telefoną į rankas ir ji jau skambins skūsti, kad pas mane reiškia aš bendrauju...O ji laukia, ar aš neatėjo manęs čia suimt, išvežt reiškia, tikrai, tikrai taip buvo, pakelt triukšmą, kad aš kontaktuoju.
[kyla triukšmas]

Marija Vita: Bet jūs sveika buvot?

Eglė: Aš nesirgau, nežinau, bet jinai iš vakaro rėkia man „o, Jazau, kas dabar bus“, aš link jos arčiau einu ji „nesiartinkit, iškviesiu policiją, va dabar pat!“ , tikrai, aš neinu...Aš sakau neinu...Tikrai sekė, kai vaikai atvažiavo, taip buvo, jau tokie dalykai ir cekavoja, kas toliau bus...Jai taip atrodė..

Kazimiera: Nu tai, kad gąsdino mus, sakė negalima susitikti, negalima lankyti, o ten ant kaktos neparašyta, kad dukra, gal ten svetimi žmonės kokie.

Tyrėja: *O jūs čia paminėjot, kad šeima, vaikai jums padėjo, tačiau yra ir vieniši žmonės. Kaip jiems galėjo būti?*

Eglė: Aš ir gyvenu viena, tai man dukros draugė atnešdavo, dukra pervesdavo jei pinigų, o dukros draugė ateidavo ir man, aš pasakydavau, ko man reikia, prie durų padėdavo krepšį ir aš netikėtai ėjau artyn tų durų, nes pro langelį matosi, palipau žemyn, ir aš tikrai pamačiau, kad jinai atėjo ir žiūriu, ką jinai daro, jinai rankeną po savęs pavalo durų rankeną.

Marija Vita: Tai labai gerai.

Eglė: Jo, labai sąžininga draugė, gera.

Vilija: Mes laiptinėj valydavom turėklus.

Eglė: Ir aš jeigu eidavau į parduotuvę pirkti, tai aš tuos rūbus, tik įėjus palieku apačioj, tada užlipu, persirengiu kitais ir atidarius šiukšlių dėžę viską tenais ir kraną atsuku ir tada plaunu kol skūra nueina, kiekvieną daiktą su muilu prieš į šaldytuvą įdedant nuplaudavau tris kartus, va aš tai taip dariau.

Danutė: Mano marti, kai braškes su ūkišku muilu nuplovė, tai sūnus pasakė jau gana.

Eglė: buvo beprotybė, beprotybė.

Marija Vita: Ūkiškas muilas geriau už bet kokius indus ploviklius, nes jis yra organiškas, natūralus.

Danutė: Amerikiečiai naudoja actą ir ūkišką muilą ir sodą viskam.

Marija Vita: Ūkišku muilu mes infektologai visą laiką rankas plaunam.

Eglė: Aš dar galiu biški? Reiškia tai va šitaip plaudavau ir atsimenu, kai pasakė nuo pirmadienio turėjo uždėti karantiną, o buvo dar šeštadienis, sekmadienis, tai aš nubėgau dar kažkur iš senų laikų spintelę tokią atidariau , ilgai ilgai ieškojau, nes kaukių nėra, ir aš radau ją, ir aš užsidėjau, ir įėjau į vaistinę ir žmonės rodo į mane pirštais nepadės, nepadės, kad aš su ta kauke...sakau man ir taip gerai,

bet aš jau nuo jų tolyn...Prisipirkau nuo gerklės skaudėjimo, nuo gripo paprasto, nes nežinojau, kaip ką daryt, o aš pati, įsivaizduokit einu gatve, mūsų gatve pasivaikščiout ir toks vyrukas eina nusiėmęs kaukę ir biški pasmaukęs rūko ir aš galėjau užmušti jį iš pykčio, kad jis pro mane praėjo, nors aš per kelis metrus...nu siaubas, panika tokia buvo įvartyta...

Jonė: Buvo ta panika žmonėm įvartyta.

Eglė: Kiekvieną dieną atidarai daktaras penkminutė: „Šiandien jau ten kelintoja diena...tiek mirė..“. Nu kaip baisu...Su kiekviena diena augo tas siaubas...

Tyrėja: *o kas padėjo įveikti tuos iššūkius? O gal dar kas nors nori pasisakyti apie savo iššūkių patirtis?*

Kazimiera: Pavyzdžiui kovidas, man tai išėjo į naudą...Nes, kadangi, nereikėjo niekur eiti, ten buvo aprūpinta, prie durų padėta tenais ir valgis, viską. Ir aš pavyzdžiui per tuos metus parašiau ten tokį kūrinėlį, skirtą savo mamai, tai man buvo užsiėmimas labai didelis ir visą laiką kol iškapsčiau visus epizodus ir labai aš džiaugiuosi tuo ir išsileidau naują knygutę.

Jonė: O bus galima paskaityti?

Kazimiera: Prašau [šypsosi].

Eglė: Kažkam gerai, o aš pavyzdžiui visai negalėjau dirbti [purto galvą].

Kazimiera: Ir visai nejaučiau tokio nuobodulio, kadangi visą laiką sėdėjau prie kompiuterio, ten rašinėjau ir namuose vis dėl to reikėjo ir valgyti daryti, butis buvo, juk ji niekur nedingo, o tenais, kad negalėjai laisvai išeiti į parduotuves, man nereikėjo eiti niekur, o tenais gatve pavaikščiouti buvo baimė, baimė tik iš pradžių, o paskui aš užmiršau viską, vistiek aš užsiimindėdavu, tai rašinėdavau, tai muzikos klausydavau, tai visai nejaučiau, kada ji pradėjo, ir kada jinai pasibaigė.

Tyrėja: *na gal dar kokių teigiamų patirčių buvo?*

Marija Vita: Pinigai, be to susitaupe pinigai. Į koncertus nebereikėjo eiti, į kiną negali eiti ir namuose visokių daug darbų pasidarė, visokios kojinės apsilopijo, kur paprastai išmesdavau, pirkdavau kitas, paskui žiūriu, o ką reikia susitaisyti, labai gerai, pasiremontavau drabužėlius visokius vat taip, nu žinot, mes medikai, visai kitaip reagavom, o tiesa, dėl tos panikos, čia yra individualus dalykas. Du žmonės gali būti: vienas rėkia bėgs, o kitas dairysis, ką čia padaryti, kaip čia išsigelbėti, racionaliau. Taip, kad čia nuo jautrumo priklauso, o jeigu būtų valdžia nesakius nieko, tai būtų a užsliėpė...Dabar žmonės išmirė dėl to, kad nežinojo, kaip daryti...tai tik džiaukimės, kad buvo entuziastų, kurie netingėjo, aukoją laiką ir visuomenę švietė, o rankų plovimas tai visų infekcijų ligų profilaktika ir reikia nepamiršti. Grįžai iš parduotuvės – nekvapius muilus imk, imk ūkišką muilą, ūkiškas muilas jisai sausina odą, po to reikia kremo. Infekcinėj lignonėj būdavo glicerinas tais laikais nebūdavo kitų, reiškia po ūkiško muilo pratrini su glicerinu, kad būtų ir dabar dezinfekantų nereikia.

[kyla šurmulys, dalinasi mintimis apie ūkišką muilą]

Danutė: Mano patirtis dar buvo, žinot, aš visus metus praleidau sodyboj, kūrenau, buvau viena vienkiemį, iš pradžių dar važinėjau į kitus rajonus ten Jurbarkė pervažiuoji per tiltą, jau Šakių rajonas, vaikštai po parkus sau, žmonių mažai, o po to, kai uždarė, tai ir važiuoju mašinoj viena, visai nieko, minčių visokių ateina, linksmesnių. Man atrodo tiems žmonėms, kuriems nebūna, kad nėra kas veikti, jiems buvo lengviau žymiai. Man pavyzdžiui, kad aš ir viena, man nebūna, kad nėra kas veikti, aš nei mezgėja, nei siuvėja, bet aš visada randu, ką veikti.

Marija Vita: Kaip sako gaus Nobelio premiją tas, kas pasakys, kodėl pensininkai neturi laiko? Nes iš tikrųjų, jeigu dirbai, tai žinojai, aha, atsikėlei, dabar eini į darbą, po darbo eisi ten, tada eisi vakare gal į kiną ar kur nors kitur dar kažką padaryti dabar: aha, reikės turbūt tą tą tą, sėdi, galvoji, nu gerai tą darysiu... O kodėl man šiandien daryti? Ai šiandien gal tą kitą, žiūri, visi darbai nepadaryti, o jau vakaras, kitą dieną darysi [šypsosi]. Tai va, pensininkai laiko neturi. Turėkit omeny, kad neturėsit laiko [rodo į tyrėją, šypsosi].

Tyrėja: *na kas dar norėtų pasisakyti?*

Vilija: Labai daug knygų perskaičiau, kuprinėm iš bibliotekos nešdavausi, daug vaikščiojau po lauką, mezgiau, buvo smagu.

[kiti šypsosi]

Kazimiera: Smagu tikrai man visai... 10 km kaip nieko miškais, parkais...

Vilija: Nu va tas, toks pačioj pradžioj tos baimės kvailos buvo, bet paskui kažkaip... Aš pati viską pirkau ir nešiausi į namus. Pikta būdavo, kai eilėj kur nors kažkas glausdavosi, niekada to nemėgdavau.

Danutė: Aš galvodavau, kad žmonės atpras per pandemija nuo to glaustymosi ir žinokit neatprato, o aš, kai gyvenau užsienį daug metų, ta lietimosi... Negaliu.... Sunku. Draugė pasakė taip: laikyk vežimėlį, kai eini maksimoj šičia [rodo už nugaros], o dabar aš einu tik į savitarną.

Jonė: Jo, atstumų nebesilaika.

Tyrėja: *Onute, jūs pasidalinkite.*

Onutė: Nu atsirado daug laisvo laiko, irgi skaičiau knygas, klausiausi, žiūrėjau serialus, tvarkiausi spintas labai, moteriški darbai tokie, visai kultūringai praleidom laiką, daugiau dėmesio galėjau vyrui skirti, paskui pradėjom ir į parduotuvę eiti

Tyrėja: *Daug kas persikėlė į internetinę erdvę, o kaip jus šitas laukas?*

Jonė: Tai va mano šeima visa susijungėm per video ir atšventėm Kūčias, Velykas, ir smagu, ir pabendraujį, va toks dažniausiai ir būdavo bendravimas per video.

Danutė: O aš tai labai gerai su draugėm Naujus metus atšvenčiau iš skirtingų miestų ir viena net iš skirtingos valstybės, žinokit, kaip smagu buvo, niekad negalėčiau patikėt, nei eiti niekur nereikėjo, pasiruošei, ką norėjai pasiruošti, apsirengėm bent iki čia gražiai [rodo iki apačios], labai gerai Naujus metus sutikau.

Marija Vita: Kaip seimūną parodė su, kad triūsikais, o čia su kostiumu.

Danuta: Na mes taip nepasirengėm, bet galima buvo taip [juokiasi]. Čia apsirengi dėl savęs kitąsyk.

Tyrėja: *na matyt, kad ne viskas taip blogai.*

Eglė: O man labai nepatiko...Nėjo kūryba, paskambini vienai dailininkei, kitai...Nėjo, galėjai, yra to laiko, bet ne taip darosi, nesipiešia nors ir viskas.

Danuta: Aš labai į archyvus įsigilinau.

[tyrimo dalyviai šurmuliuoja]

Tyrėja: *O mokymasis jūsų?*

Vida: Buvo visai sustojęs.

Eglė: Dabar yra labai gerai ir mes džiaugiamės, kad galu gale mes kažkaip tai galim ateit, susitikt, nu toks džiaugsmas neišpasakytas, kad matai žmogų, didelė laimė matyt kitą žmogų, kad jis yra, kad tu jauti pasaulį, kaip sako ne vienas.

Danuta: Įvertinom.

Vida: Gali keliaut, ne tik namie.

Vilija: Va kelionių trūko...

Tyrėja: *trūko kelionių?*

Vilija: Labai...laukiau.

Marija Vita: Dar vienas teigiamas dalykas, kurio aukščiau nebuvo nei medicinoj, nei kur nors kitur nuotolinių konferencijų, tai pensininkam atgaiva, va dabar jau ateina žinutės – bus nuotolinė konferencija, nemokamai užsiregistruoji, išlausai viską, buvo kovido nuotolinė konferencija, užsiregistravau ir galiu patirti, cinko tabletės, vitaminas D, C, nereikia recepto ir va šitaip, tai va nuotolinės konferencijos. Ir dar nuotolinis dalykas, kad gali pas daktarą neiti į polikliniką, o vaistus kompensuojamus išsirašyti nuotoliniu būdu.

Tyrėja: *aš kaip suprantu visi iš jūsų puikiai naudojate technologijomis? O kaip manote, kaip yra su senjorais, kurie nesinaudoja jomis?*

Marija Vita: Tai jau tada...Turi kažkas jiems padėti...Jau artimieji...

Vida: Arba savanoriai.

Vilija: Ir tie, kurie nesinaudoja, jie ir nenori, aš galvoju...Nu kas nori, jau buvo laikas...

Marija Vita: Bet jis turi turēt priemones: planšetę arba kompiuterį, telefonu sunkiai...

Danutė: Jūs žinot, kad labai kartais, va mano draugė kaip ir planšetę turėjo, nenorėjo to išmanaus telefono, aš jau ant galo nebegirdėdavau jos skambučių, jau sakiau aš nebendrausiu su tavim, nu negi tu negali to telefono, jai nereikia...Dukra jau užsien .bėga namo, kad dukra paskambins, sakau tu gi sėdi su manim, sėdim ant suoliuko, sakau eik toliau kalbėk, o dabar labai patenkinta ir jau ne vieną taip žinau, kuriam nereikia, po to labai patenkinti.

Marija Vita: O aš jums paoponuosi, aš tai puikiai įvaldžius ir kompa, ir planšetę, bet telefoną, aš dėl akių, šitą paprastą, skaitmeninį, dėl to, kad ten žinot išmaniajam, man ir vaikai buvo padovanoję, atidaviau atgal, ten biški pirštas ne taip, viskas nulekia, o čia, jei paskambinimui reikia, tas paprastas už vieną eurą.

Danutė: Čia labai paprasta [rodo] ir reikia tik tiktais. Aš ilgai neturėjau išmanaus, darbe dirbau su kompiuteriu, per ilgai įjungus buvau, specialiai, kad neskaityt, bet tu turi nusistatyt.

Marija Vita: Man visgi dėl regėjimo patogesnis tas visiškai paprastas. Aš vaikščiodama su niekuo nebendrausiu, pareinu namo, sėdu prie planšetės, ten didelis ekranas, nu aš dėl akių.

Danutė: Jo, bet tiesiog stengiesi neskaityti per telefoną. Jau su tom knopkėm aš nepataikyčiau.

Tyrėja: Truputį nukrypstame. Gal dar yra žmonių, norinčių pasisakyti paskutiniu klausimu, ar jau galime pereiti prie socialinės politikos sprendimų?

Vilija: Aš manau gerai.

Marija Vita: Ir aš pritariu.

Vilija: Ir ir ta informacija, baisu apie tuos skaičius numirusių žmonių, bet kaip kam, kur vaikščiojo be kaukių, nenorėjo skiepytis, o kaip dabar kitaip priversi?

Kazimiera: O nuo gripo, nuo kitų ligų irgi miršta, irgi skaičiai dideli tiktai niekas jų nesako.

Marija Vita: Ne tokio masto, čia nepalyginami dalykai.

Eglė: Man keisčiausiai, bet taip ir yra pažiūrėkit visą laiką, kas du šimtai metų ir užaina tokios epidemijos...Jau dabar manydavo, kaip ilgai taip neužaina, marai tie būdavo, maras ir vėl po šimto metų maras ir va dabar taip, tik kažkas kitas.

Marija Vita: Gamtoj nėra tuštumos, išnyko vienos ligos, atsirado skiepai, imunitetas, o mikroorganizmų pilna, tarp jų irgi konkurencija, kurie gamtoj ką nukonkuruoja. Živ atsirado, labai baisi infekcija, buvo nepagydoma, dabar pagydoma, tai atsiranda ir Ebola, tai beždžionių raupai, ne daug trūktų, kad pereitų ir žmonių raupus, jeigu nesiims priemonių tuose šalyse, kur yra tai va šitaip yra ir taip visą laiką, kažkas nugali ir mikroorganizmai tarp savęs kovoja.

Danutė: Aš tai nepykstu ant tos politikos, aš pykstu ant tų vadinamų politikėrių, kurie būtent tuos antivakserius subūrė tai va ne ant politikų. Tai čia grynai visa ta politika, kaip jūs aukščiau sakėt ankščiau žmonės paklusnūs būdavo, o čia buvo žmonių kurstymas.

Marija Vita: Dar be to džiaugtis reikia, valdžia gąsdino miršta, miršta, bet aš čia paopunuojau, kas taip sako, aš džiaugiausiu, va galvoju, kurioj vietoj nepamiršti yra senjorai.

Jonė: Teisingai.

Marija Vita: Kurioj vietoj, kas tikrai rūpinosi, kad jie nemirtų. Galbūt pensijų padaugėtų, kad jie numiršta, galbūt čia valstybei kaip tik būtų gerai, kad išmirtų, bet valstybė vistiek rūpinosi, kad būtent seni žmonės ir sakė saugokit savo tėvus, saugokit senelius ir seniems žmonės kalė, kad neikit ten,

nedarykit, o čia nereikėjo pasipūsti, kad čia mus moko, čia mus gynė ir va čia yra tikrai didžiulis ačiū Dulkiui ir visai tai kompanijai, kurie dabar pilavojami.

Bronė: Verygai.

Danutė: Protingas žmogus Dulkys.

Marija Vita: O tie biznieriiai kaip Kepenis, kurie milijonus susikrovė iš sveikatinimo programų pats persirgo, ir pats skiepijosi ir nuo gripo.

Vida: Pats valgydavo karbonadus, nors kitiems burokėlius duodavo.

Danutė: Nu jo, čia žmogus neigiamas tikrai.

Marija Vita: Pensininkai pagloboti, už mus pasijaudino valstybė, kad nemirtume.

Vida: Ir pirmiausiai pradėjo skiepyti vyrensius.

Marija Vita: Ir nuo gripo yra nemokai virš 65 m. jau, tik skiepykis.

Kazimiera: Nuo minengokoko mokami.

Marija Vita: Būtų gerai, kad būtų nemokami dėl to, kad plaučių uždegimas...

Tyrėja: Na ar dar kas nors norėtų papildyti, pasiūlyti, ką daryti kitaip?

Danutė: Aš tai pasiūlyčiau opozicijai apsiraminti ir ne šitai, ir kitai, ir leisti dirbti.

Vida: Kad dirbtų Lietuvos naudai, o ne tarpusavio.

Danutė: Kad kažką konstruktyviai, o ne kažką beleką. Leisti dirbti pirmiausiai.

Vida: Mes išrinkom Seimą, kad jie dirbtų Lietuvos valstybės naudai, o jie tarpusavį tik.

Vilija: Ką išrinkom, tą turim.

Danutė: Ką išrinkom tą turim, o tie jau vėl nori...Bet čia visam pasauli taip...Naujų rinkimų nori...

Jonė: Nėra bendro darbo, tik priešprieša.

Marija Vita: Jo, bet yra ir gerų darbų, negalima taip sakyti, kad nėra gerų darbų, daug gerų darbų padaryta, o kas nedirba, tas neklysta.

Danutė: Ir suprantat, kaip galima būti gerai, pandemija ir karas? Tai ką gali tas energetikos ministras padaryt?

Vilija: Visame pasaulyje tas negerai.

Danutė: Nu ir Anglijoj, Didžiojoj Britanijoj, nori priešlaikinių rinkimų, o prancūzai visada protestuoja, jie visada, kada jie neprotestuoja?

Tyrėja: Na Ona, Bronė, ką mano gale? Ką galime pasiūlyti?

Bronė: Nenoriu politikos, nepatinka politika. Tik su draugėm.

Marija Vita: Mes esam susitarę kompanijoj be politikos, nes po to gali ir susimušti [juokiasi] diskutuojam, o po to pradedam kariauti.

Kazimiera: Išsiskiria pažiūros.

Marija Vita: Nemokam diskutuot. Aš dar tokį pavyzdį galiu pasakyti, reiškia yra mano bendramokslė ir paskambina man ir sako „tu pagalvok..“, nu čia tik ką buvo prasidėjęs tas karas ir ko

aš apstulbau, tai sako „nu kaip šitaip galima, kaip gali, pavardžių neminėsiu, tas Ukrainos veikėjas siųsti dabar savo jaunimą į frontą, tai geriausiai būtų tai visai Europai ir pasauliui atiduoti tas tris valstybes reiškia vat ir mums visiems būtų ramu, nebūtų karo, nežūtų žmonės, tegul jie sau kapstosi, kas mums darbo, mes visi būtume laimingi“, įsivaizduojat? Žmogus su aukštuoju mokslu reiškia šitaip, aš sakau, kur tėvynės ginimas, kur patriotizmas?

Danutė: Trūksta žinių tam tikroj srityj.

Marija Vita: Kur tėvynę reikia ginti, sako geriau okupuoti gyvi gyvens negu bus laisvi kapuose, vat, tarp kitko yra tokia žmonių nuomonė, prisiklauso iš kažkur tai ir čia nepadiskutuosi, aš jau sakau nebekalbėk, aš padedu ragelį. Taip ir liko ir vat ta mūsų diskusija.

Tyrėja: *Na, matau karas Ukrainoje sukasi galvoja. Na gerai, reziumuokime. Paskutiniai pasisakymai, kas norite reziumuokime šitą mūsų diskusiją.*

Marija Vita: Po žodelį, kad kovid pandemija mus daug ko žmones išmokė, išmokė žmones profilaktikos, kaip reikia saugotis, ir jei bus laikomasi to, ką rekomenduoja medicina, ką rekomenduoja vyriausybė, tai galima laimėti prieš tą kovidą ir atitinkamai, kaip ir su visomis ligomis, rasti priemones gyventi, nėra neišvengiamų dalykų.

Vida: Pritariu tau.

Marija Vita: Ji irgi infektologė, mes vieno fronto.

Vilija: Aš galvoju, kad dar kai karas prasidėjo tai įrodymas, kad gali būti baisiau.

Marija Vita: Gera mintis, karas už pandemiją baisiau.

Vilija: O čia galima... aš suprantu ne 100 proc. Išsisaugot, bet...

Jonė: Taip, reikia klausyti nurodymų vis tiktai, save saugoti, saugoti kitus ir kažkoks sprendimas yra.

Kazimiera: Sutvirtino supratimą, sutvirtino atjautą, davė ir naudos, ir dvasiškai save gali pakelti ir tiesiog net nežinau, ką daugiau pasakyti, bet davė ir naudos, ir supratimo daugiau apie viską...Ir susimąstymo... Labai daug davė...Susimąstai ir apie žmogų, ir apie save, ir aplinkinius ir galiu apie savo giminę, prisimeni, susimąstai apie viską.

Bronė: Skaitau, kad beveik išsikapstėm, čia jau beveik mirtingumas mažesnis, užkrečiamumo mažiau, kai ankščiau buvo virš tūkstančių, vienu žodžių gyvenam ramiau, kad ne karas, būtų visai ramu, nu jeigu dar pratrūktų, žinotume, kaip elgtis, kovotume, padėtume vieni kitiems, taip ir turi būti.

Ona: Aš manau, kad viskas jau kaip ir suvaldyta šiaip ar taip, reikia laikytis profilaktikos priemonių, skiepytis ir nugalėsime.

Eglė: Aš norėčiau, kad visuomenė neskiltų, kad suliptų, ar kažkaip aiškint daugiau, ar atkreipt dėmesį į tuos visus, kurie tokie ypatingai prieš...kad nebūtų šeimose tokių dalykų...Kaip mano viena pažįstama mergaitė, reikėjo, jei egzaminą laikyti, motina pati iš darbų išėjo, gamina kremus ten kažką, o mama neleidžia skiepytis, o mergaitei egzaminą reikia laikyt, ką jai daryt, nepriima be to, tai jinai

su tėvu susitarė, kad jis nuvežtų, pas draugę nakvojo tam, kad galėtų nueiti pasiskiepyti, ji sakė bus gimtadienį pas draugę, o iš ryto nubėgo pasiskiepyt, kad paskui galėtų eiti į egzaminą, kažkaip motina sakė tu negrįžk į namus, jeigu šitaip darysi, po šiai dienai nežino, kad ji pasiskiepijusi, kad va tos trinties mažiau būtų, kad suliptų Lietuva į vieną krūvą
Jonė: nuo kvailumo vaistų nėra. Neišvengiama.

[tyrimo dalyviai šurmuliuoja]

Tyrėja: Na ir Danutė.

Danutė: Pandemija dar vienas įrodymas, kad reikia medikais tikėti, o ne vienadieniais pranašais, aš pavyzdžiui džiaugiuosi, kad nesirgau, mano visa šeima du kartus prasirgo, užsirašė trečiam irgi susirgo, žentas iš darbo turbūt parnešė, o aš nesirgau. Tai labai džiaugiuosi dėl to.

Marija Vita: Geras imunitetas vadinasi.

Danutė: Džiaugiuosi, kad pasitikėjau medikais.

[sustabdomas įrašas]

Transkripcija Nr. 4

Vietovė: Kelmė

Data: lapkričio 4 d.

Įrašo trukmė: 60 min.

Informantų charakteristikos/kodai:

1. Jūratė, 75 m, aukštasis - I29R
2. Danguolė, 69 m., aukštasis - I30R
3. Benediktas, 86 m., aukštasis – I31R
4. Juozas, 90 m., aukštasis – I32R
5. Regina, 71 m., profesinis – I33R
6. Asta Marija, 77 m., aukštasis – I34R
7. Birutė, 72 m., profesinis – I35R
8. Juozas, 74 m., aukštasis – I36R
9. Vlada, 69 m., profesinis – I37R
10. Roma, 79 m., vidurinis – I38R
11. Danutė, 65 m., profesinis – I39R
12. Birutė, 73 m., vidurinis – I40R
13. Ramutė, 65 m., aukštasis – I41R

[Susipažinimas, prisistatymas]

Tyrėja: *Pirmiausiai man labai jūsupaklausti, ką jums reiškia „asmens gerovė“?*

Danguolė: pasitenkinimo jausmas, komfortą, kai jaučiu dvasinį, tai va man tada yra gera, kai komfortiškai gyvenu, galiu išeiti pasivaikščiot, paskaityti, kompiuteriu pažaisti [juokiasi], ar žinių paklausyti, kažkokias pramogines programas pažiūrėti, išeiti kažkur, susitikti su kolegom, tai man yra gera tada, o, kai kovidas uždarė, tai buvo negera tada.

[kiti tyli]

Tyrėja: *Kartais asmens gerovės sąvoką būna sudėtinga suprasti. Galime ją pakeisti laime.*

Danutė: Kai džiaugiesi gyvenimu, gyveni dėl savęs, tai tada laimingas ir esi .

Roma: Pilnavertiškai gyveni.

Birutė: Sveikas esi, jei ne sveikas, tada viskas.

Danutė: Nedejuoti, kad mažai pinigų, jų yra tiek, kiek yra, tiek ir užtenka, tai va sveikas laimingas.

[fone pradeda kosėti, nesigirdi, ką sako Danutė]

Tyrėja: *Ką kiti galvoja?*

Juozas: Man atrodo gyvenime svarbiausia pirmų pirmiausiai sveikata ir norėti, ir mokėti bendrauti su žmonėm, pirmiausiai reikia kitą išklaustyt, jo nuomonę, neprimesti savo, kaip tik aš čia viską žinantis, man taip atrodo, toks taikus, gražus bendravimas ir tada viskas gerai, ir sveikata, žinoma.

Tyrėja: *Kaip kolegai?*

Benediktas: A kas laimė yra? Nu aš panašiai sutinku su žmonos teiginiais apie tą laimę, kažkaip daug visur esu skaitęs, bet tokia apibrėžima laimės nėra.

Tyrėja: *o kaip jūs suprantate, jeigu nežiūrint į apibrėžimus?*

Benediktas: Nu dabar žinot toks amžius, kad kažko tai matyt ir nebegali būti apie laimę, vienu žodžiu būti sveikam, jaustis reiškia, jaustis savo amžiaus ribose maždaug ir laukti, kada, kada reikės išeit.

Jūratė: Laukti nereikia...

[dalyviai kalba vieni ant kitų, girdisi prieštaravimai, jog nereikia laukti, kada reikės išeiti]

Tyrėja: *na kas dar turi minčių?*

Roma: Pritariu tiems, kurie taip sakė.

Tyrėja: *O kiti, kurie tyli galbūt nepritaria?*

Asta Marija: Viskas gerai, bet gyvenime visko turėjau, ir laimės, ir nelaimės, turėjau sūnų vieną su priklausomybėm, o dabar pas kitą sūnų gyvenimu, pensiją gaunu ne mažą, penkiasdešimt metų stažą turiu, tai dabar jau galiu daryti, ką noriu ir eiti, kur noriu, iš karto buvau nepatenkinta, kai Kaune pagrinde gyvenau, tėvai, kapai, vyras Kaune palaidotas, tai va iš karto nebuvo, bet dabar džiaugiuosi, kai pradėjau šiemet lankyt tą universitetą, tikrai man visur visko užtenka, esu patenkinta ir laiminga dabar jau pasidariau, kadangi ir sūnus butą nusipirko, o gyveno dar bendrabutyje penktam aukšte, o aš su lazdele vaikštau, tai nelabai buvau patenkinta, toli į kapus važiuot, šiaip laimė, kaip ir žmonės

sakė – sveikata, kol dar vaikštai ir su lazda, bet vistiek vaikštai, kol laimingas, kad nereikia gulėti ant patalo, o jeigu guli ant patalo, turi kažkas aptarnauti, kol pats turi jėgos pasivaikščioti, pažiūrėti, kas patinka, kompiuteriai, televizoriai, viską turim.

Tyrėja: Na, jei daugiau nėra norinčių pasisakyti, galima prieiti prie situacijos Lietuvoje. Kaip manote, kokia jūsų manymu situacija yra Lietuvoje, kalbant apie pensinio amžiaus asmenų gerovę?

Danutė: Nelaimingi.

Tyrėja: Nelaimingi?

Danutė: Ne..

Tyrėja: Kodėl?

Danutė: Nu kažkodėl per televizorių, per radiją, visur jie dejuoja, dejuoja, dejuoja...Bet tie, kurie išvažiuoja, turi veiklą kažkokią, tada ir užtenka visko, ir tada mes pasidalinam, kad užtektų, tai nemanyčiau, bet pasiklausius žurnalistų, aplinkui...Tai tikrai nelaimingi, bet, kai pamatai tuos, kurie jau juda, važiuoja tai tie laimingi. Tai tą laimę turbūt galima susikurti pačiam.

Birutė: Aš pavyzdžiui skaitau, kad televizija daro labai neigiamą įtaką, žinios be parstojo yra neigiami dalykai, gal ir pavasaris ir jau aiškina, kad rudenį šildymas brangs...Kam to reikia?

Vlada: Nu tai taip, kam to reikia...

Birutė: Jeigu kažkas yra kiekvienos žinios tą patį sako: bus blogai, bus blogai, tai yra labai neigiama, jau dabar kažkas blogai ir dar toliau bus blogai...Absoliučiai žmogų nuteikia neigiamai, šiaip nemėgstu žinių žiūrėti.

Juozas: Aš irgi pastebėjau.

Birutė: Ypač pirmos dalies, kur būna pirmą pusvalandį be parstojo viskas blogai.

Juozas: aš irgi pastebėjau, kad apie avarijas, užsimušo, nusišovė, šauna, kauna, tikrai neigiamai, neigiamai, kas gražu, nu pasako kartais..

Birutė: Į pabaigą kažkaip.

Juozas: Į pabaigą arba labai nedaug, nu jau noris kitą kartą net ir paimt ir paskambint, kodėl jūs tik neigiamai, negiamai, užsimušo, susižalojo, pasikorė, nu atkreipkit dėmesį, visi taip [šurmulyk kyla]

Tyrėja: Pertraukiu, atsiprašau [iškelia ranką, kad atkreiptų dėmesį į tyrėją], kalbame po vieną.

Birutė: Ne sakau, kad apie dabartį, bet, kad ten aiškina į ateitį, kad viskas ten pabrings, viskas ten bus blogai, nu, kaip ten bus bala nematė, ne visi bus ten ir net nežino, kaip bus, aiškino, kažkada apie ligas, kai buvo kempinligė, tai jau mokslininkai išaiškino, kad milijonai žmonių mirs nuo kempinligės ir kiek mirė, nežinia, keletas, net šimtas nemirė, todėl aš dabar nebetikiu tais visais prognozėmis, kur aiškina, kiek nuo kokios ligos mirs ir pripasakoja, aš labai gerai atsimenu kempinligę, aiškino milijonai mirs, nebuvo nieko.

Tyrėja: *Ką girdžiu iš jūsų labiau reiškiasi neigiamos nuostatos, bet kaip manote, kodėl taip yra? Kas lemia, kad vyresnio amžiaus dejuoja? Kuo jie nepatenkinti?*

Danutė: gyvenimu, viskuo.

Danguolė: Aš sakyčiau mažos pensijos pragyvenimui, jeigu ten 40 proc. nuo uždarbio, tai viena mažiausių tautų, kur kompensuoja, ką žmogus gavo ir žodžiu nežinau. Palyginti, kol dar kainos buvo normalesnės dar ta pensija buvo normalesnė, bet kai kainos kasdien kyla tai pensija atsiduria...ir tokios neteisybės...dabar girdis, kad labai mažai gaunančios pensijos bus didinimos vos ne dvigubai, nu tai klausykit, tai mano, kur turiu 45 m. stažo, ir kurie neturi stažo arba nieko ir ją įvardija pensija, kodėl jinai turi būti vadinama pensija? Arba tą pačią bazinę pensiją, sulygino visiems, anksčiau būdavo, jeigu tu turi pilną darbo stažą – 30 m. tau vienokia bazinė dalis bus, o jeigu turi 15 m. tai pusę tos bazės gausi, nu lygtai ir teisingai būtų, aišku žmogui reikia gyventi kiekvienam ir tam, kuris mažai uždirbo, bet tai įvardintum ją kitaip tada, tegul duoda, bus ta ne valstybė, kuri nepadės savo žmonėms išgyventi, bet tegul jinai vadinasi kažkaip kitaip, ne pensija, o pensija tai įsivaizduoju, ką žmogus užsidirbai per visą gyvenimą, ką sukaupiai tai sulygina...Nori sulyginti bent jau dabar, kai paskaičiau, mažas pensijas tik padidins, o tos, kurios didesnės buvo...tai va tas kažkaip žmones nuteikinėja...Nelabai gerai.

Tyrėja: *Tas finansinis aspektas?*

Jūratė: Jo.

Tyrėja: *Kas dar galėtų būti?*

Jūratė: Senyvo amžiaus žmonės pradeda sirgti, visi turim ligų ko gero, nu nežinau, gal ne visai, aš čia suabsoliutinau, bet pagal save sprendžiu, kad iš tikrųjų, kol dar eini į darbą, tai negalvoji apie tas ligas, o dabar tai šoną paskauda, tai koją paskauda, tai va, dar, jeigu, koks Covid'as ar dar kokia liga atrodo iš viso bus baisu, neišgyvensi.

Tyrėja: *O manote pakankamai yra įstaigų, institucijų, kurios susirgus, jūs jaučiate, kad būs jums pasirūpinta ir būsite saugus?*

Jūratė: ne [purto galvą], ypač Kelmėje, ar provincijoje...

Danutė: Ne, ligonių turim, tai tikrai ne. Mes turėjom atvejų, mamytės, tikrai susidūrėm, labai sunkiai viską ten, jau apie tuos vat remiamus ligonius...Ypatingai sunku ten prisibelsti, kiek turi pravaikščioti, kiek tą ligonį tampyti, kiek komisijų pereiti, kad ten gautų tuos kelis eurus, sauskelnių visokių, visko. Pavyzdžiui vat 6 metus mamą slaugiau, o 3 m. jau intensyviai, tai žinot, tikrai reikėdavo pas gydytojus vežti, susibarti, nes ateini iš darbų, aš dar dirbau tada, ateini, prašai, aš atsėdėjau, mane priima vėliau ir dar nepatenkinti, kad paprašai išrašyti vaistus dviem mėnesiams, nes man mažiau vaikščioti, ne gydytoja aš tik mėnesiui išrašysiu, numirs, paskui nereikės, koks čia pasakymas numirs tai? Nu gerai tai numirs, aš žinosiu, kur tuos vaistus padėti, nu vat, tada turi gąsdinti, aš kreipsiuos kitur ir tada va parašo tuos vaistus, bet turi ne geriečiu tapti, sau nuotaiką susigadinti, parreiti paskui pervargęs pas

ligonį, tai va šitie išvis, kad pavyzdžiui, atvažiuotų į namus, kad tyrimus paimtų, labai pas mus nesutvarkyta šitie reikalai, nes ligoniai sunkūs, važiuot ten už transportą 9 eurai būdava, nu juokinga kaina, tai mes taksi, ne visada galime numežti, greitosios tokios tai išvis neveža, išvažiuosi į Šiaulius, o parvažiuosi su taksi namo. Sako viskas va bus transportas iškviestas, parveš, paliks tave Dievo valiai, o tu ieškokis pats ir jeigu nepalydės jaunesnis, tai išvis košmaras tada, aš jau perėjus per tą labai daug kur, tai visiems, neduok Dieve, nei slaugyto ligonį ir pačiam neduok, Dieve, tokiose rogėse būti.

Tyrėja: *Vadinasi, sveikatos sistema nėra tinkamai veikianti?*

Danutė: Visiškai, ir kuo tolyn, tuo dar tvarko tvarko, bet visai nebetvarko, dar baisiau bus

Juozas: Kelmėj ne iš vieno esu girdėjęs, kad, jeigu nori susirgt, eik į polikliniką arba ligoninę

Danutė: Numirti. Tam ir eiti – numirti.

Juozas: Nueini, koridoriuje du trys žmonės sėdi. Valandą, dvi, o dar daugiau prasėdėsi.

Jūratė: Nu, bet, jei pas specialistą nori patekti, du mėnesius eilėje pralauki, pas kardiologą, pas okulistą
kokį...

Asta Marija: 8 mėnesius vieną kartą reikėjo laukti.

Juozas: Vakar užsiregistravau, seniai buvau, pasitikrinti, koks cholesterolis, gruodžio kažkurią dieną gavau...

Benediktas: Kažkodėl sako žmonių skaičius Lietuvoje sumažėjęs, apie milijoną.

Juozas: O serga daugiau.

Benediktas: Nejaugi tokie ligoniai esam?

Birutė: Ne, liko senieji, jaunimas išvažiavo, liko pensininkai, tie, kurie sergam, tas kontingentas ligoninių.

Benediktas: Pranešit po to tyrimo rezultatus?

Tyrėja: *Taip, tyrimo rezultatais pasidalinsiu su jumis. Gerai, ar dar kas nors norėtų pasidalinti patirtimis?*

[tyla]

Tyrėja: *Ne ką mažiau svarbus aspektas šiandienos diskusijoje yra identifikuoti veiksnius, lemiančius asmens gerovę. Padiskutuokime apie tai, kad lemia pensinio amžiaus asmens gerovę?*

Benediktas: Sveikatos.

Birutė: Sveikatos ir pinigų.

Danguolė: Šeimos, pinigų, svarbiausi dalykai, kad jaustum, kad tave globoja.

Danutė: Kad rūpinasi.

Birutė: Laimingas žmogus tada kai užtenka, ko jis turi. Pas vienus poreikiai yra daugiau, bet gali turėti ir gerokai mažiau ir būti laimingas, čia dvasioj yra, ne kažkokie turtai, materialinių dabar mažai, labai reikia dvasinių, sveikatos, ramios dvasios ir viskas, tas pensijos dydis, užtenka, kiek yra.

Danguolė: Nelabai.

Danutė: Bet pasiskirsto, užtenka. Vistiek nebus, ar dejuosi, ar ne.

Danguolė: Būtų daugiau, gerai būtų.

Danutė: Mes visi norėtume, bet sakau.

Asta Marija: Poreikiai tuomet padidėtų.

Tyrėja: *Kaip kiti dar mano?*

Regina: Jeigu sveikas, jeigu bendravimo pasiilgęs žmogus ir jo neturės, tai nesijaus tos laimės, jeigu esi sveikas, turi su kuo bendrauti, užtenka tiek, kiek yra.

Birutė: Žmogus turi būti reikalingas kažkam, turi bendrauti su kažkuo, pasišnekėt, pasidalint.

Asta Marija: Arba universitetai, arba vaikai, anūikai, arba draugės, arba kaimynai.

Tyrėja: *Manote šeima, vaikai prisideda prie laimės?*

Danutė: Tai aišku.

[kiti fone linksi, pritaria]

Asta Marija: Jeigu sugyvena gražiai, o būna, pykstasi artimiausia žmonės.

Danutė: Šeima yra šeima.

Juozas: Jeigu vaikai prieštarauja, tai čia reikia pradėt, kas yra pirmas auklėtojas? Gimė vaikelis, tėvai, mama, po to mokyklos visa kita, tai, jeigu ten blogai padarei, blogai pasiklosi, taip miegosi, ne vaikas, bet gal tu ten per daug reiklus, ar priekabus, jaunimas dabar jau tradicijos kitokios, vakarietiškos, o ne taip, kaip mes tada, prisimenu dar Smetonos laikus ir panašiai, kaime gyvenau, uoj ko nebuvo... Šventas Antanai, dūšių patronai, sakyk, kur dingo trys milijonai ant Smetonos kaimo. Sakau nereikia pirmiausiai kitą kaltint, pirmą pasižiūrėk, gal aš pirmiausiai

Tyrėja: *Ką kolegė gale mano?*

Regina: Sveikatos [judina pečius].

Janina: Aš aišku tai pritariu visų nuomonei. Pirmiausia tai sveikiems būt, jeigu būsi sveikas, turėsi energijos, turėsi svajonių, tai ko daugiau reikia? Bendravimo, labai reikia būti reikalingam, antrai pusei ar draugei, ar kaimynei, vaikui. Viskas, daugiau nieko, aš taip galvoju, nes mes jau namus turim, savo buitį susikūrę, reikia, kad karo nebūtų.

Benediktas: aš karo biški turėjau, mačiau karą, mačiau...Antrą pasaulinį ir visas šitas frontas stovėjo čia daugiau kaip mėnesį...Daugiau...Žymiai daugiau...Per ataką ir pusseserė žuvo.

Tyrėja: *Karas aktuali tema šiuo metu. Na ar dar kas nors turėtų papildyti?*

Jūratė: Nenoriu rusų kategoriškai, man geriausiai Lietuvoj, laisvos Lietuvoj, nepriklausomoj.

Tyrėja: *Na manau, galime pereiti į antrą mūsų diskusijos etapą. Dabar norėčiau, kad prisiminimais grįžtume į pandemijos pradžių. Pasidalinkite, kokie jausmai jus aplankė, kai sužinojote, kad Lietuvoje yra virusas ir imamasi priemonių viruso plitimo sustabdymui?*

Regina: Baimė.

Birutė: Bijojom mirt.

Jūratė: Labai laukėm skiepų, kuo greičiau, dar nėra, vis dar nėra...

Danutė: Saugojomės labai, net jeigu išeiname pasivaikščioti į sodus, pamatome žmogų, mes bėgame į kitą pusę, uždėtos kaukės, nu tiesiog baisi baimė buvo.

Juozas: Durų rankeną pačiupinėji, pareini, viskas jau reikia plaut.

Janina: Biški pasisaugojom daugiau 32 min.

Danutė: Visada saugojomės atrodo

Jūratė: Bet ypač, kai buvo pradžia, parsineši produktus, iškart neši į balkoną.

Asta Marija: Išpurški viską, visas prekes.

Tyrėja: Kaip pasikeitė jūsų įpročiai, rutina?

Janina: Iškart universitetas užsidarė, paskaitų neliko, užsiėmimų neliko, išėjimo neliko

Tyrėja: Nuotoliniu nevyko?

Janina: Buvom perėję, bet mūsų senjorai su tuo nuotoliniu, su Zoom'u labai sunkiai naudojosi, užtai dabar ir vyksta mokymai kiekvieną penktadienį, tai žiūriu ten mokytis labai mažai.

Tyrėja: Mažai prisijungia?

Janina: Mhm...

Juozas: O aš savotiškai esu nukentėjęs. Kai atsirado skiepas, reikėjo skiepytis, man šeimos gydytoja pasakė: - Juozeli, neskubėk, nesakė, kad nereikia, bet neskubėk, kadangi visokios trombozės, neskubėk, aš ir neskubu na ir nuėjau į biblioteką sako, pasą turit? Sakau neturiu, sako lauk ir iki šiandien, mane išvijo ir taip negražiai pasakyčiau.

[kyla šurmulys]

Juozas: O tas pasas, dabar neigiamai atsiliepia, sako, kam jis mums buvo reikalingas?

Danutė: Sukėlė susipriešinimą.

Juozas: Suskaldė mumis, nieko gero jis nepadarė tas paso įvedimas.

Tyrėja: Na kalbant apie iššūkius, keletą jų įvardijote, ką manote, su kokiomis problemomis dar žmonės susidūrė žvelgiant platesnius mastus, tiek miestuose, tiek kaimeliuose?

Jūratė: susitikti nebuvo galima, pasidarė tie ribojimai, net į kitą savivaldybę negalėjai nuvykti pas artimus žmones, tai liko tik telefonai, tai ačiū Dievui, kad dar telefonus turim tokius gerus išmanius, kad išėjai ir gali kalbėt.

Danguolė: Nei vaikai aplankyti negalėjo, nieks negalėjo [toliau kalba kaip moksleiviai nukentėjo, iškirpta, nes susiję su tyrimo tema].

Birutė: Nu aš negalėjau anūko aplankyti, duktė ten juokavo, ji teisme dirba, teismo proceso sekretore [įvardija miestą, dėl konfidencialumo ištrintas miesto pavadinimas], tai galėsime daryti biznį, skaitos išsikviesti liūdininką, į teismą kviečia liūdininkus prie kiekvieno, tai sako prekiausim tais

pakvietimais į [miestas], gali betkam parašyti atvykti į teismo procesą, aišku, niekam taip nėrašė, bet negalėjau nuvažiuoti aplankyti anūką, nieko.

Danutė: Šiais laikais tais mėnesį, du nebendrauti, nu žmonės, kiek metų Amerikose gyvendavo, kokie atstumai ir nesvaigdavo ir niekas nepasikeitė. Svarbiausia viltį turėt, kad mokslininkai dirbs, kad kažką padarys gero ir į neviltį nekristi, kad mirtis tavęs laukia, saugotis, saugoti aplinkinius ir maniau viskas susitvarkys, taip ir buvo, skiepijomės, iš pat pradžių dar ne, bet po to matom, kad reikės bendrauti ir tu pats pagelbėji ir pasiskiepijom ir ačiū Dievui šiai dienai dar tfu tfu tfu nesirgom, išsisukom, bet sakau saugojomės, vakarais ėjom vaikščioti, kai nėra, nu vat gali kažkaip ribotis, kaimynui padėt per atstumą, eini į parduotuvę paklausi pas kaimyną: gal nupirkti ką jaunesnis ir va padėjom aplinkiam, vienas kitam ir aš dar šiai dienai tai tikrai sakyčiau, kad buvo įmanoma susitvarkyti ir nemačiau, kad jau mirties laukti kaip kažkas, kad jau viskas yra blogai, aišku mirtis tyko kiekvieną dieną, nebūtinai ir be kovidu, aš taip manyčiau, nežinau, gal čia tik mano.

Janina: Bet kovidu buvo labai daug.

Danutė: Taip, bet prie jų prisidėjo ir dar kiti, nelankymai, medicinos irgi...Čia dar nežinosi...Suteikimas pagalbos...Nebuvom pasiruošę tam, ar kovidas, ar ne kovidas, gripas, kovidas, plaučių uždegimas čia viskas viename, gal man dar vat ne, testus pasidarai, kol ką, bet mes visas ligas taip sutinkam, juk nepuolam su lyg minute, su lyg sekunde ai va pažiūrėsim gal man kažkas, tiesiog nepasiruošę šitam periodui buvo.

Birutė: Tai, kad virusams net nėra vaistų man atroda.

Danutė: Nuo plaučių uždegimo va kiek susergera.

Janina: Aš kaip istorijos mokytoja dar norėčiau įsiterpti. Kai atsirado pirmas antibiotikas tai lygiai taip pat buvo streikai, gal ir daugiau, nepasitenkinimas, kokį nuodą čia mums leidžia antibiotikai. Žmonės negali patikėti to, ko nepatyręs. Tai man dabar tie žmonės, kurie nenorėjo skiepytis, vistiek mokslininkai dirbo, jie padarė gera, kodėl mes to kovidu šiandien taip masiškai, nu nėra. Liga kaip ir bus, kaip gripas, bet va, bet yra kaip yra.

Danutė: Bet tai tuo labiau, kad čia ne tik pas mus Lietuvoj, čia gi visa pasaulį, čia taip ir buvo galvojama, kad visas pasaulis sujudės, tai mokslininkai ir dirbo, aišku tie pirmieji, kurie buvo išrinktieji jie turėję kaip sakant....Kai paskaičiuodavom, pažiūrėdavom tai siaubą kel, bet vistiek galvodavom

Birutė: Bet mes nepasidavėm.

Tyrėja: *O kas padėjo įveikti šiuos iššūkius?*

Janina: Man tai padėjo mano optimizmas, aš optimistė gyvenime esu, visą gyvenimą prisiminsiu Kalėdas, Naujus metus nuotoliniu. Mano vaikai Ispanijoje susijungėm, susitarėm visi, ispaniai apsirengę su kaukėm, buvo Pelės metai, aš dainavau tokią dainą „ar jūs žinot tą dainelę, kaip katytė vijo pelę. Ta katyte šmurkšt po suolu, ta pelė buvo švoogeris ir rodau į jį, jisai pele apsirengęs pasislėpė,

aš katė...Aha...Ispanai jungėsi reiškia, norvegai jungėsi, sesers berniukas su šeima, Kaunas, Klaipėda, Vilnius, Kelmė, giminės, susijungėm, mes šventėm Kalėdas, paskui Velykas šventėm. Tai aš sakau, optimizmas palaiko ir mokėjimas kažkaip suktis, vistiek sėdėjau namuose viena per šventes.

Tyrėja: O jeigu kalbėtume apie vyresnius žmones, kurie nemoka naudotis technologijomis?

Janina: Beabejo tada [sukiuoja galvą].

Jūratė: Apskritai daug žmonių kaime tai neturi nei kompiuterio net, telefonus gal jau visi turi.

Tyrėja: Kaip kiti mano, kas padėjo įveikti iššūkius pandemijos metu?

Benediktas: Tikėjimas gero, kad vėl bus taip pat, kaip buvo.

Jūratė: Mes optimistai.

Tyrėja: Ar dar yra norinčių pasisakyti?

Janina: Veikė Barborbos, savanoriai, kam reikėjo pristatė maisto, kam tikrai buvo visai negerai, sirgo, negalėjo išeiti ir panašiai.

Tyrėja: Galbūt dar teigiamomis patirtimis norėtumėte pasidalinti?

Danutė: Bet kokiu atveju tai skiepai.

Birutė: Skiepai.

Danutė: Tikrai matės, kad pristabdė ir tada jau matai, kad viskas kontroliuojama, ir darbuose ir pradėjo žmonės dirbti, tai manau, kad viskas yra valdoma vistiek, tikrai turi apsiprasti su viskuom.

Janina: Ir labai gerai, kad technologijas patobulinome, naudojimasi technologijom, nes seminaras ar kas būdavo, važiuoji į Vilnių toliausiai, tiek ir pinigėliai, o dabar vakar nuo ryto iki pietų visi bendravom, tai puiku.

Danutė: Ir į įstaigas kur apsilankyti, užsiregistruoji tokiu laiku, jeigu nori patekti tenai, nori gali telefonu su gydytojais bendrauti, pasiskambinti, nu vistiek pagalbos buvo, negalima sakyti, kad taip viskas atmestinai, tai kažkur prisiderinai.

Benediktas: Kaip visada.

Danutė: Kaip visada, nu ne, sakyčiau šiais laikais vistiek geriau, reikia prisiminti, kaip seneliai, senoliai ir marai ir visokiai tymai, ten jau technologijų nebuva, viena gyvenvietė nuo kitos, bet jie vistiek kažkaip kapstėsi, šiais laikais pažengę visos technologijos, pažengę ir patys žmonės daugiau ir apsiskaitę ir visas šitas sanitarijos, higienos laikymasis tai yra didžiulis plusas ir visada jis yra plusas didelis nereikia numoti ranka, kad kovidas išėjo ir mes jau galim rankų neplauti.

Janina: Nuolat plaunam.

Jūratė: Bet aš pastebėjau, kad mažai parduotuvėjų kas dezinfekuoja rankas.

Danutė: Nu tai kas nenori, va čia tas ir yra, todėl, kad mes turim pradėt nuo savęs, geriau pamokint, primint negu praeit, mes labai greitai sureaguojam ir visa kas pikta, bet gal kitą kartą ir gerai.

Janina: Koks ten sekantis klausimas?

Tyrėja: kolegą dar čia nori pasisakyti.

Jūratė: Skaityt knygas pradėjom daugiau gal, pasivaikščiojimai, išėjimai į gamtą, porą valandų išėini ir vaikštai telefoną pasiėmęs, vieną dieną kitai draugei, kitą diena kitai skambini, trečią dieną pusseserei paskambini, va taip ir suki ratą ir knygų tikrai daug perskaičiau, kažkaip panorėjau visą lietuvių klasiką peržiūrėjau, ir Mikelinšką, ir Žemaitę, Simonaitytę, nu jau man ta galvelė, kitą skaitau atrodo, kad niekada šito neskaičiusi ir taip malonu buvo, o dabar va su vyriškiu pradėjau net garsinį skaitymą, skaitom „Šimtas įtakingiausių pasaulio asmenybių“ tai va po kelias per dieną perskaitom, bet kai žiūrim, nelabai ką mes ir atsimenam, ką skaitėm, nes ten visi Platonai ten ir kiti tokie, kad nebeįmanoma atsiment, tai sakau skaitysim tris kartus, kol kažką atsiminsim, kažkas išliks galvoj.

Juožas: Covid patirtis dar išmokė mokesčius elektroniniu būdu susimokėti.

Jūratė: Ooo...

Juožas: Tai dabar, kai nereikia jau, aš vėl einu į banką, pažįstama padeda, nu norisi į žmones išeit...

Tyrėja: *Na ir pabaigai aptarkime paskutinį klausimą, kuris ne ką mažiau svarbus. Sakykite, kaip manote, ko gi trūksta/netrūksta mūsų politikų sprendimuose? Ką jūsų manymu būtų galima daryti kitaip?*

Benediktas: Taip ir turi būti, o jūs manot kitaip? [šypsosi].

Janina: Pasidžiaugėm, kad nuo 65 m. skiepytis galim, ar nuliūdom? Apsidžiaugėm aišku.

Danguolė: Apsidžiaugėm.

Danutė: Apsidžiaugėm, kad mumis rūpinosi, kad vyresnio amžiaus tėvais, čia gi tas pats, kas vaikais. Tai turbūt ir sūlyginta, vaikai imunitetą stipresni turi, tai nuo senelių pradėjo, aš galvoju, kad gerai. Ir nusipelnė per amžių manyčiau, nes jau žmonės daug praėję ir vargų, jie silpnesni sakyčiau.

Tyrėja: *Kaip kiti galvoja?*

[tyla]

Tyrėja: *Visi akis nuleidote [šypsosi], visi drąsiai galite sakyti savo nuomonę.*

Janina: Mano aplinkoje tai vyresnio amžiaus žmonės džiaugėsi, kur aš bendravau, tai džiaugėsi, kad jie gali pasiskiepyti, netgi pajutau tokią konkureciją „aš jau pasiskiepyjau, tu kokiu pasiskiepijai? Aš tai tokiu pasiskiepijau“ toks buvo, nu tai gerai, kad mums vyresnius leidžia skiepytis...Aš tą mačiau savo giminių tarpe.

Tyrėja: *Na ir pabaigai galbūt turite kokių pasiūlymus, kad Lietuvoje senjorų gerovė būtų geresnė? [šypsosi]*

Juožas: Man tai atrodo, kad valdžia, kai televizorių pažiūri, kai radijas klausaus, yra nu kaip čia pasakyt...Nu susmulkėjusi...Arba rūpinasi...Kitą kartą radiją įsijungi ir kalba, kad ten vyriausybė ten kur nors...Niekais užsiima. Man atrodo, kad vyriausybė turėtų spręsti tokius pagrindinius klausimus, ir sprendžia žinoma, bet kam susmulkėti ten iki kokiais batais reikia vaikščioti ir panašiai. Čia perdėtai sakau, bet būna kitą kart taip, kad klausaisi, sėdžiu, valgau, klausausi ir pradeda kalbėti niekus, nu ne niekus, bet tokius...vyriausybėj, valdžioj esant tai yra tokie kapitaliniai dalykai, nu ar nepastebėjot tą?

Vlada: Nu taip, taip.

Asta Marija: Aš tai sakau, kad dar tas sąžiningumas labai, kad tų pionierių dabar, bet kai pradeda aiškintis, tai ten teisingu būdu sunku tuos milijonus, reikia gerai turėt galvoj, duoda tai kokias paramas, kad ten statytų kokius poilsio namus ar ką, pasistato sau namus ir kai prasidėjo laisva Lietuva, tai žiūrėkim tarpininkais, direktoriais visokiais tapo kokie 20-mečiai, kurie tik sau statė namus, žmonėm nemokėdavo, aš dar pati dirbau tuomet Kauno dienose, tai ateidavo tokie savininkai, kai sako, vaikšto, o mes kelis mėnesius negaunam atlyginimo, o mokesčius reikėjo mokėti, tai va to sąžiningumas skaityčiau pirmoj vietoj yra ir sąžiningai gyventi nėra taip jau paprasta, kad gali didelius pinigus...Reikia kaip sako...Kiek tų jaunų žmonių tikrai reikia padėkot, kad jie žuvo už tą laisvę mūsų, bet va kiti iškreipė...Labai daug iškreiptų vaizdų gavosi...Jeigu visi būtume sąžiningi tai man atrodo ir Lietuvoje ta padėtis būtų geresnė, o dabar vieni milijonieriai, kiti skurdžiai yra. Yra žmonių, kurie ir nemoka, išgeria, visokių yra, bet čia žinot, bet sąžiningas gyvenimas daug vedamas....

Tyrėja: *na, ką dar reiktų kitaip daryti?*

Benediktas: Na mes seniai jau viską padarėme, ką jau bedarysi...

Asta Marija: Kad žmonės dirbt norėtų, kiti tų pašalpų laukia, o paskui sako, kokia maža mano pensija, o kai sąžiningai atidirbi tuos metus, tai ta pensija nėra jau taip labai, kad galėtum švaistyt, bet ją didina vis, nėra maža...Iš karto buvo nedidelė po to vis kelia, kelia, o daug kas nori tų pašalpų, žiūrėkit, kiek aiškina, kad laisvų vietų yra, bet dirbti nenori žmonės, kiti nenori, o paskui sako.... Yra, kurie negalėjo dirbti, slaugė neįgalius žmones, ar tėvus, ar senelius, ne visi, buvo ir sąžiningai tik nebuvo galimybės, bet dabar yra tų, kurie nenori dirbti

Jūratė: Ta sveikatos apsauga. Tuose provincijose dabar nori padaryti taip, kad tik didžiuosiuose miestuose. Provincijoj ką? Tai dabar uždarysim mūsų žmonėm. Ant to einama, tokios reformos, mums nuo to tai tikrai negeriau. Nors ten pasakoja dabar, kad tie pavėžėjimai bus...kas ten nubogins mus senus į tą Vilnių ar Kauną, mums geriausia Kelmė.

Tyrėja: *Jums būtų geriau, jei galėtume krepintis vietoje?*

Jūratė: Beabejo.

Danutė: Aišku, kad pensinio amžiaus iki 72 m. nestumtų tolyn, nes jo tikrai nereikia, ir kai pažiūri jau žmonės 50 metų stažą turintys tai jau aš skaitau nebe oriai gyvenantys, jau lazdelės ir operacijos, ir jau reikia pagyventi iki 65 m. tai dar ką padarius, bet ir tai jau viršijam stažą, tai dar tu gali judėti ir savo malonumui kažką jausti, bet kada jau atidirbai ir džiaugies, kad va aš jau atidirbau, turiu stažą ir gaunu pensiją, bet tu sau nepagyvenai, va čia yra blogiausia aš galvoju, kad jis galėtų gyventi savo malonumui, savo kojom vaikščioti.

Janina: bet, Danute, čia sakyčiau kiekvieno labai individualu.

[tyla]

[sustabdomas įrašas]